

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет філології
Кафедра української мови

НАТАЛІЯ ІВАНИШИН

УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Івано-Франківськ
2020

УДК 811.161.2:371.214.114

ББК 81.2Ук

Рекомендовано до друку вченою радою Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 5 від 26 грудня 2019 року)

Рецензенти:

- кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Семенюк О. А.
- кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Савчук Р. Л.

Іванишин Н. Я.

Українська мова за професійним спрямуванням : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Голіней, 2020. 152 с.

У навчально-методичному посібнику подано плани практичних занять, основну та додаткову літературу, вправи і завдання, що передбачають закріплення теоретичних знань з української мови за професійним спрямуванням, та додатки, які будуть корисними при підготовці індивідуальних завдань.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
<i>Практичне заняття № 1.</i> Державна мова — мова професійного спілкування.....	5
<i>Практичне заняття № 2.</i> Походження та основні етапи розвитку української мови.....	13
<i>Практичне заняття № 3.</i> Основи культури української мови.....	24
<i>Практичне заняття № 4.</i> Функціональні стилі сучасної української літературної мови і професійне спілкування.....	39
<i>Практичне заняття № 5.</i> Культура усного фахового спілкування.....	51
<i>Практичне заняття № 6.</i> Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації.....	59
<i>Практичне заняття № 7.</i> Види документів. Етикет ділового листування.....	73
<i>Практичне заняття № 8.</i> Науковий стиль і його засоби в професійному спілкуванні.....	82
<i>Практичне заняття № 9.</i> Українська термінологія в професійному спілкуванні.....	98
Додатки.....	115

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Українська мова за професійним спрямуванням» належить до обов'язкових у навчальному плані філологів, адже її мета — підготувати висококваліфікованих фахівців, які досконало володіють державною мовою в її усному та писемному виявах.

Збірник сформовано на базі навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», яка вивчається у 3 семестрі (підсумок — залік) і передбачає три змістові модулі: «Законодавчі та нормативно-стильові основи професійного спілкування», «Наукова комунікація» і «Професійна комунікація». Кожен із блоків передбачає систему узагальнювальних тем, у межах яких розроблено комплекс вправ і завдань.

У запропонованому навчальному посібнику подано плани практичних занять із даної дисципліни, список рекомендованої літератури до кожної теми, завдання для самостійної та аудиторної роботи, теми рефератів та повідомлень та додатки, які будуть корисними при підготовці індивідуальних самостійних завдань.

У результаті вивчення курсу студенти повинні вміти давати дефініцію основних понять курсу; послуговуватися всім лексичним багатством української мови, добирати синоніми, антоніми, фразеологізми тощо; стилістично правильно формулювати власну думку, практично застосовувати знання про норми літературної мови; розрізняти й застосовувати в практичній діяльності різні види й форми спілкування, у тому числі й професійного, враховувати його невербальні засоби й гендерні особливості; фахово складати й редагувати тексти основних документів, службових листів; фахово послуговуватись професійною термінологією та аналізувати й створювати тексти наукового стилю, дотримуючись норм сучасної української літературної мови.

Навчально-методичний посібник написаний відповідно до чинної програми з української мови за професійним спрямуванням для вищих навчальних закладів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

ДЕРЖАВНА МОВА — МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

1. Загальне поняття про мову, мовлення і мовну культуру. Мова і суспільство, функції мови.
2. Специфіка мови професійного спілкування.
3. Українська мова серед інших мов. Основні риси української мови, які вирізняють її з-поміж інших слов'янських.
4. Українське законодавство про мову, державний статус української мови.
5. Мовна ситуація і мовна політика в Україні. Поняття рідної та державної мови.
6. Тенденції розвитку української мови на сучасному етапі.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати й виголосити прилюдний виступ на тему, близьку до обраного фаху (2 людини з групи).
2. Записати 10 висловів відомих людей про мову.
3. Виписати з Конституції України статті, у яких ідеться про використання державної мови.
4. Проілюструвати на прикладах з художніх текстів реалізацію усіх функцій мови.
5. Опрацювати закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Теми рефератів і повідомлень

1. Походження назви Україна.
2. Мовне питання в різних країнах.

Питання для самоперевірки

1. Дайте визначення мови, мовлення й мовної культури.
2. Розкрийте взаємозв'язок мови й суспільства.
3. Назвіть та охарактеризуйте основні функції мови.

4. Що таке мова професійного спілкування та у чому полягає її специфіка?
5. Назвіть специфічні функції, які виконує професійна мова.
6. Яке місце посідає українська мова серед інших слов'янських?
7. До якої мовної сім'ї, групи та підгрупи належить українська мова?
8. Які специфічні риси властиві українській мові?
9. Назвіть основні дати становлення української мови як державної.
10. Що таке державна мова?
11. Як співвідносяться поняття «рідна» та «державна» мова?
12. Охарактеризуйте мовну ситуацію в Україні.
13. Якою є мовна політика сучасної незалежної України?
14. Назвіть тенденції розвитку української мови на сучасному етапі.

Література¹

1. Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі) : навчальний посібник. Київ : “АртЕк”, 2001. 280 с.
2. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навчальний посібник Київ : МАУП, 2002. 208 с.
3. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. 480 с.
4. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручн. для вищ. навч. закл. 7-ме вид., виправлене. Донецьк : СПД ФО Сердюк В. І., 2005. 448 с.
5. **Культура фахового мовлення : навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги — ХХІ, 2006. 496 с.**
6. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2009. 352 с.
7. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.

---

¹ Напівжирним шрифтом тут і далі виділено основну літературу.

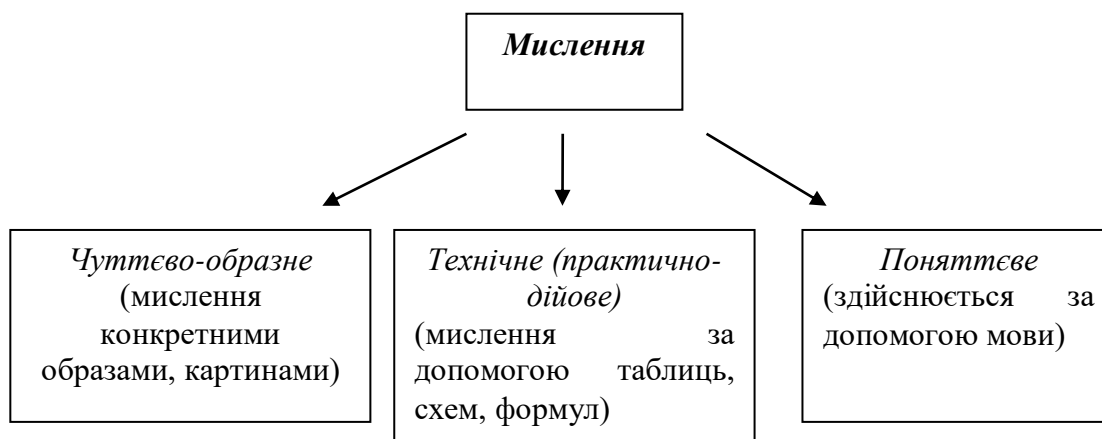
8. **Мозговий В. І.** Українська мова професійного спілкування. Модульний курс : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.
9. **Шевчук С. В., Клименко І. В.** Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 694 с.
10. **Ющук І. П.** Українська мова : підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2003. 640 с.

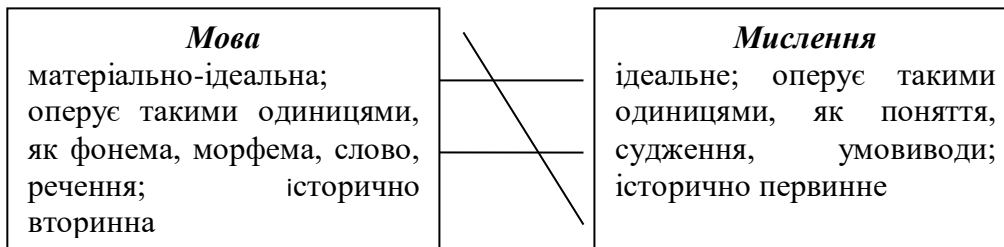
Аудиторні завдання

Завдання 1. Розгляньте таблицю. Прокоментуйте параметри, за якими відбувається розрізнення мови і мовлення. Обґрунтуйте теоретичний матеріал прикладами.

Мова	Мовлення
Загальне явище, абстрактне, об'єктивне	Конкретне явище, індивідуальне, суб'єктивне
Статична, довговічна, усталена	Динамічне, випадкове, унікальне
Психічне явище	Психофізичне явище
Нелінійна, має ієрархічну будову	Лінійне, розгортається в часі

Завдання 2. Розгляньте схеми. Підготуйте вичерпну відповідь стосовно типів мислення, співвідношення мови й мислення. Аргументуйте, що зазначені поняття нетотожні. Наведіть приклади чуттєво-образного, технічного та поняттєвого типів мислення.

Завдання 3. Запишіть у таблицю відомі вам функції мови, охарактеризуйте їх. Подумайте, чому мовознавці по-різному підходять до питання виділення функцій. Наведіть фрагменти усного чи писемного мовлення, де ці функції реалізуються.

Приклад:

Функції мови	У чому полягає?
Комунікативна	Мова є основним засобом спілкування

Завдання 4. Наведіть й запишіть приклади нових термінів, які з'явилися у науках останнім часом, поясніть їх значення.

Завдання 5. Наведіть приклади слів, значення яких в останні роки зазнало суттєвих змін (наприклад, піонер, націоналізм, бандерівець тощо).

Завдання 6. Розгляньте текстові сегменти. З'ясуйте, яка функція (функції) мови в них реалізовані.

6.1. Дзвенять у відрах крижані кружальця.

Село в снігах, і стежка ані руш.

Старенька груша дихає на пальці,

їй, певно, сніться повні жмені груш (Л. Костенко).

6.2. Рученьки терпнуть, злипаються віченьки,

Пальці від втоми тремтять,

Біля комп'ютера з ранку до ніченьки, —

Цифри в очах миготять! (З журналу).

6.3. Рученьки терпнуть, злипаються віченьки,

Боже, чи довго тягти?

З раннього ранку до пізньої ніченьки
Голкою денно верти (П. Грабовський).

6.4. — Романе Степановичу, слава Україні!

— Героям слава!

— Вибачте, що турбую так рано, але у нас НП.

— Ага-х, — видихнув у трубку Колодюк. — Секунду, я трохи очуняю. Що там у тебе?

— Зник Орест Хома.

— Прошу? Що ти сказав?

— Зник Орест Хома. Нічний охоронник з лабораторії доповідає, що з приміщення фізик не виходив і машину, щоб додому доправити, вони йому не викликали. Я дав розпорядження перевернути в тій лабораторії все догори дригом. Але там приміщення не надто велике, щоб можна було десь заховатись, хоча б для жарту дурного. Хто знає, що цим геніям-вченим зайде в голову... (П. Масляк).

6.5. Небесний Отче, Твоїй невимовній доброті і ласкавості вручаємо діточок, що ними Ти зволив нас поблагословити. Ти, Боже, створив тіла дітей в лоні матері й сотворив безсмертними їхні душі. Твій Син, Господь наш Ісус Христос, відкупив їх Своєю найдорожчою Кров'ю, а Святий Дух освятив їх у святій Тайні Хрещення. Ти, Боже, зажадаєш від нас на страшному суді звіту за душі наших дітей; ми це знаємо й відчуваємо увесь тягар відповідальності за них. Тому молимо Тебе, Предвічний Отче, подай нам світло, силу й терпеливість, щоб ми могли виховати дітей згідно з Твоєю волею. Наділи нас, найліпший Отче, ласкою вміти оберігати невинність наших дітей, учити їх власним добрим прикладом, дбати за їхнє духовне й тілесне добро. Нарешті, дай нам, Боже, щоб ми разом із нашими дітьми славили Тебе колись у Небесному Царстві. Амінь.

6.6. «Що? Говоріть голосніше! Я вас погано чую!» — в саме вухо пульсує психоделічний клік Клави. «Свою думку! Не бачу

сенсу!!!» — верещу я і кидаю слухавку, забуваючи в розгубленні надати голосу переможних інтонацій. «Нема нічого сумнішого, — писав Селінджер, — ніж коли кажеш у слухавку: я тебе кохаю, а по той бік дроту кричать: що—о? що ти сказа—а—ав? я не чу—ую!» (Ю. Іздрик).

6.7. Серед його пацієнтів — не лише сарненчани, а й жителі Донецької, Миколаївської, Київської, Луганської областей. Шукали дім пасічника на околиці поліського міста громадяни США, Канади, Польщі Німеччини... Приїжджають до нього хворі екземою, туберкульозом, із виразками шлунка, гастритами та багатьма іншими недугами. Проте основна його, так би мовити, спеціалізація — опіки. Ті результати, яких досягає сільський пасічник у їх лікуванні, впору визначити як «очевидне—неймовірне» (З газети).

6.8. ФУНКЦІЇ МОВИ (від лат. *functio* — виконання, здійснення) — призначення, роль, завдання, що їх виконує мова в сусп. вжитку. Основна, визначальна Ф. м. — комунікативна. Мова виникла з потреб комунікації, і вся її організація підпорядкована цим потребам. Комунікативна функція є важливим чинником розвитку мови. Напр., фонет. процеси уподібнення і розподібнення відбуваються не безвідносно до будь-яких умов, а тому, що полегшують вимову слова (асиміляція) або його сприйняття (дисиміляція), тобто діють на користь мовця або його слухача — учасників комунікації (Зі словника).

Словниковий диктант

Правила вживання м'якого знака й апострофа

Вправи для самоперевірки¹

Вправа 1. Слова запишіть у дві колонки: 1) у які вставили знак м'якшення; 2) у які не треба вставляти знака м'якшення.

---

¹ Тут і далі частину вправ з орфографії запозичено з книги І. Ющука «Практикум з правопису української мови»

Зненац..ка, цар..ок, уйгурс..кий, дз..вякати, знад..ність, (в) авос..ці, цар..ки, (на) стеблин..ці, (у) мис..ці, винос..ся (наказовий спосіб), ущіл..нення, ус..мішка, камін..чик, Тан..чин, (у) жмен..ці, путивл..ський, уман..ський, розріс..ся, вгомониш..ся, їдал..ня, брин..чати, (в) колис..ці, освіт..ній, велетен..ський, різ..бяр, осмілят..ся, ател..є, (багато) облич.., безбат..ченко, т..мянний.

Ключ. З других букв (слів, що в дужках, не враховувати) повинен скластися вислів Галілео Галілея.

Вправа 2. Запишіть слова в дві колонки: 1) у які вставили знак м'якшення; 2) у які не треба вставляти знак м'якшення.

Кавказ...кий, тюр..ма, астрахан..ський, різ...бяр, арал...ський, камін..чик, ремін..чик, щіл...ний, емул...сія, мален...кий, електропаял...ник, астрахан..ці, щонаймен..ший, нян....чити, економіч..ний, шахтарс...кий, емал...ований.

Ключ. Із перших букв прочитаєте крилатий вислів.

Вправа 3. У ліву колонку виберіть іменники, які в давальному (чи місцевому) відмінку однини мають знак м'якшення, у праву – без знака м'якшення.

У скрин..ці, жмен..ці, на оболон..ці, на ялин..ці, на сторін..ці, на пис..мі, львів'ян..ці, цілител..ці, дон..ці, на сон..ці, в землян..ці, парижан..ці, на гол..ці, на сопіл..ці, в колис..ці, по ред..ці, на гряд..ці, дівчин..ці, по замаз..ці, на вишен..ці, в мис..ці, у спіл..ці.

Вправа 4. Слова запишіть у дві колонки: 1) зі вставленим апострофом; 2) без апострофа.

Св..ятковий, різдв..яний, острів..янин, духм..яний, сурм..яний, медв..яний, зм..який, присв..ята, слов..яни, тьм..яний, дзв..якнути, цв..ях, пір..я, рутв..яний, знічев..я, ін..екція, моркв..яний, мавп..ячий, з..ясувати, різьб..яр, ім..я.

Ключ. Із других букв першої колонки повинно скластися слово, яким закінчується вислів Іммануїла Канта: *“Закон, що живе в нас, називається...”*

Вправа 5. У словах на місці крапок, де необхідно, поставте апостроф.

Об..ява, пів..яблука, мавп..ячий, зв..язок, торф..яний, підв..язати, тьм..яний, св..ято, Мін..юст, пів..їжака, рум..яний, без..ядерний, зм..якшити, голуб..ята, розм..який, духм..яніти, возз..єднання, пред..явник, сер..йозний, міжбрів..я, Св..ятослав, гар..ячий, подвір..я, моркв..яний, розв..ючений, об..якоритися, дерев..яччя, п..ятка, передз..їздівський, під..яремний, пів..Японії, розв..язок, зв..ялений, верф..ю, напівм..який, напів..ясний, перед..ювілейний.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

ПОХОДЖЕННЯ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Проблема походження української мови.
2. Українська мова — національна мова українського народу, одна із форм його національної культури.
3. Українська літературна мова як унормована форма загальнонародної мови української нації. Основні риси літературної мови. Внесок Т. Шевченка та І. Котляревського у формування сучасної української літературної мови.
4. Усна та писемна форми мови, їх особливості.
5. Взаємозв'язок української літературної мови та її діалектів.
6. Роль Галичини у формуванні сучасної української літературної мови.
7. Мовні норми.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати й виголосити прилюдний виступ на тему, близьку до обраного фаху (2 людини з групи).
2. Записати по 2-3 приклади порушення усіх мовних норм.
3. Огляд основних змін в новій редакції «Українського правопису» (2019).

Теми рефератів і повідомлень

1. Українська мова у світі.
2. Українська мова у XIX-XX століттях: особливості лінгвоциду.
3. Закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI (закон Колесніченка-Ківалова, або «мовний закон»).

Питання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте основні періоди розвитку української мови.
2. Що входить в поняття «національна мова»?

3. Що таке літературна мова та яка її роль у суспільному житті?
4. Назвіть основні ознаки літературної мови.
5. Охарактеризуйте усну та писемну форми літературної мови.
6. Як розвивається та збагачується сучасна літературна мова?
7. Назвіть основні зміни в новій редакції «Українського правопису» (2019).
8. Який художній текст є першим твором нової української літературної мови?
9. Яка взаємодія відбувається між літературною мовою та територіальними діалектами?
10. Що таке «пуризм»?
11. Назвіть основні типи норм сучасної української літературної мови.
12. Розкажіть про внесок І. Котляревського та Т. Шевченка в розвиток української літературної мови.
13. Якими документами засвідчується статус української мови в сучасній Україні?
14. Наведіть приклади порушення різних типів мовних норм.

Література

1. Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі) : навчальний посібник. Київ : “АртЕк”, 2001. 280 с.
2. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навчальний посібник Київ : МАУП, 2002. 208 с.
3. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. 480 с.
4. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручн. для вищ. навч. закл. 7-ме вид., виправлене. Донецьк : СПД ФО Сердюк В. І., 2005. 448 с.
5. Карпіловська Є. А. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій. *Українська мова*. 2007. № 4. С. 3—15.

6. **Культура фахового мовлення : навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги — XXI, 2006. 496 с.**
7. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2009. 352 с.
8. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
9. Мозговий В. І. Українська мова професійного спілкування. Модульний курс : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.
10. **Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 694 с.**
11. Ющук І. П. Українська мова : підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2003. 640 с.

Аудиторні завдання

Завдання 1. Прочитайте тексти. Знайдіть у них терміни та поясніть їх значення.

1.1. Морфологічний рівень мови надає письменникам значно менше можливостей для створення експресії, ніж лексика та синтаксис, що пов'язане з невеликою різноманітністю морфологічних способів вираження подібного змісту. Але й цей рівень може бути цікаво й творчо використаний майстром слова. Оскільки не можна виділити особливого словотворчого рівня мови, зупинимося на прийомах, пов'язаних з морфемною структурою слова (Т. Мельник).

1.2. Лінгвокультурологічний напрям – один із найактуальніших у сучасному українському та європейському мовознавстві. Він розкриває нові грані мовних явищ, дає відповідь на чимало досі не з'ясованих, але надзвичайно важливих питань. Значну увагу приділяють мовознавці теоретичному випрацюванню засад загальної й літературної ономастики, уточненню та конкретизації термінології, узагальненню основних концептів як вихідних положень, які прислужаться до розв'язання багатьох актуальних проблем сучасного мовознавства (Н. Гуйванюк).

1.3. У статті досліджено семантичні, функціональні та прагматичні особливості власного імені (прізвища) у структурі англійських публіцистичних текстів, які організують певний мегадискурс. На підставі дискурс-аналізу значення власного імені/прізвища досліджено його функціональні особливості у мовленні (В. Михайленко).

Завдання 2. Пригадайте, у яких двох формах існує літературна мова. Назвіть ознаки кожної форми. Результати запишіть у вигляді таблиці.

Усна форма	Писемна форма

Завдання 3. Прочитайте речення, розмежуйте літературне слововживання та територіальні й соціальні діалекти.

3.1. Я побоююся машин, боліт, мертвих роздушених жаб, а найдужче — людей. Але псам і роверам я довіряю (С. Андрухович). Павільйон, де зазвичай продавали беушні ровери, був настільки порожнім, що здавався зовсім крихітним, покинутим і беззахисним (С. Андрухович). Чорні масивні двері було заповідливо відчинено, і друзі зникли в підземному ході, тьмяно освітленому рідко посіяними електричними жарівками (Ю. Андрухович). Це була піша прогулянка Мюнхеном у надії побачити рештки неприбраного свята: купи сміття, биті пляшки, потоптані хвости і крила, здерті фарбовані мармизи (Ю. Андрухович). А що це нам було й зовсім не до речі, то не дуже-сьмо жалували, коли якимось уночі дідо задихнувся під периною, котрою накрилися з головою. А щоби тая перина не сповзла, і наші дідуньо, не дай Боже, не застудилися, ми з матінкою сіли зверху (Ю. Винничук). Те вухо я сховав у сірникове пуделочко, вимостивши його ватою, і Макс уже з ним не розлучався, його вухо набавом стало предметом заздрощів усіх вуличних хлопчаків, ба навіть із передмістя приходила дівтора, щоб хоч одним оком глянути (Ю. Винничук). — Ви, Марійо, у кого георгіни брали, що такі дуже веселі та пишні? — питає Васюта почерез паркан сусідку. — Я свої як не пильнувала, а

таки якась бола їх скосила (М. Матіос). Коли Дарусю болить голова, вона мусить іти до ріки і лізти до пояса у воду. Інакше біль розшматує її на дрібні кавалки (М. Матіос). Стрілка годинника — шлагбаум, за який вам нізащо не перейти, якщо ви вирішили, ніби прожити — це як перебути, тупо перечекати, заки обіцяна вічність знову не поглине кожного своїми перманентно родовими водами (Ю. Іздрик). Вона вродилася з місяцем на лобі. Так їй потім розказувала мати, як запам'ятала собі з першої хвили, з першого крику викинутої над собою аж під сволок чиймись потужними руками дитини, на яку дивилася знизу вгору, нездужаючи скліпувати сліз, — на трохи зависокому як для дівчинки, опукло-буцатенькому лобику виразно темнів збоку невеличкий багрянний серпик, наче місяць-недобір (О. Забужко).

3.2. — Чого тобі? — спитала. — Я ж тобі сказала своє умов'я. — А я за умов'ям і дію, — сказав Шурка. — Притарабанив тобі двері...(В. Шевчук). Коли опівночі я повернувся з корчми додому, мене чогось відразу потягнуло до дзеркала (Б. Бойчук). — Влодзю, я тут вирішив організувати невеличку концертну програму. Покажемо фінальний акт «Вотелло», танець маленьких лебедів і кілька пісень. Вотеллом буду я, на Диздимону вмовив Гафійку, жи на кухні бульбу чистит. Але, видиш, слів я не пам'ятаю, а тут нема тої книжки. Може, ти пригадаєш, що там той Вотелло Диздимоні казав? (Ю. Винничук). Стрийко зосереджено лякав поліцію своєю дубельтівкою, важко сопучи при цьому бараболястим носом (Ю. Винничук). Заки дівчина почистила та підстелила коровці, аби та в Різдвяні свята не скаржилася Господеві за поганий догляд, то неня відходила з гніву, лиш фоскотіла у запічку (М. Влад). Я не люблю книжок, де є посилання на відомі анекдоти. Не люблю тому, що здебільшого ці анекдоти так і залишаються для мене загадкою, а відтак втрачається весь перчений контекст. Тому перш ніж посилатися на якусь хохму, я розповідаю її повністю (Л. Дереш). Японський будик в узголів'ї ліжка дрібно заверещав. Так і є — 7:49. Сімка й сімка у квадраті. Забобонний ти чоловік, Шлоймо (О. Ірванець). «І не почувеш, —

думаю я. — Беспантовий розговор, падруга. Ти не спрашивала, я не атвечал» (Ю. Іздрік). Чесно кажучи, типаж — попсовий в драбадан, але ж треба чимось розважатися в ранковому трамваї (І. Карпа). Старенькою шуфлею та іржавою сапкою вручну місила розчин бетону, старанно відмірюючи на кожні три відра піску відро цементу та поступово підливаючи в суміш воду (Г. Вдовиченко).

Завдання 4. Випишіть з речень діалектизми. Поясніть їх значення.

4.1. Стрийко зі стрийною займалися своїми котами, Макс варив у казані мило, Рузя нагорі, в покої, бавила чергового клієнта, а матуся з котячих кишок готувала мисливську ковбаску. Я в цей час пиляв дрова для вудження шинок, а мої стрієчні братове гнали свою улюблену кізяківку (Ю. Винничук). — Річ у тому, що його було звинувачено в жахливих злочинах. Він та його родина провадили кнайпу, в якій годували постояльців різним свинством, від чого ті давали дуба, а потім їх переробляли на шинки, сальцесони, шпондерки, кишки і таке інше (Ю. Винничук). — То кугутка, — сказала пристрасно теща. — А кугути гроші мають (В. Шевчук). Коли ж він, задоволений і затеплілий поглядом, ховаючи їх до кишені, закинув, що за такий гешефт і могорич не гріх розчавити, тицьнув я йому передвіч могоричну троячку (Є. Концевич). Дехто із Білого Потоку більше «прив'язаний» до сусіднього (ближчого) села Петраші. Дехто — до Розтік. Залежно від того, де чия фамілія пустила коріння, на якому цвинтарі похована родина чи хто до якої церкви ходить (М. Матіос).

4.2. ...В житті це виглядало так: Колтонюків сусід, Омелян Вірста, приніс курмей і сказав Колтонюцці: — На, вішайся, нам будинок потрібен (М. Матіос). За вікном ніч. В кімнаті напівтемрява. Легкі обриси предметів при місячному світлі. Хмари пливуть по небу — зараз в ньому вся суть — хапають руками нічне світило, душать його, аби всяка нечисть не була поміченою в таку пізню пору... і тоді стає моторошно. Дме легенький вітерець, заносить хмари, знімає зі

світила вуаль — ура! місяць живий! Та він не подякував вітру: не встиг... Хилитає гілки, листя й піщинки підносить у вись, а вітер тепер злий і холодний. Він гонить масивні хмари, б'є їх батогом – від цього вони плачуть. Земля п'є гіркі сльози. Місяць лише спостерігає – дивне дійство на початку весни (Н. Абламська). Намалюємо жаль (і не в стилі класично-французьким). Заморозимо скло, не кидаючи велич на брук (С. Процюк). Баба варить зупу і просить принести кропу з городу (Г. Пагутяк). Вода мерехтіла прозора і глибока, зовсім не схожа на ті калабані, у яких він куп вся досі (Г. Пагутяк). Мертві метелики, пізнього літа знайдені в павутинні на стриху, лежали в прозорій коробці разом з зеленим жуком, теж мертвим (Г. Пагутяк). І дід скаже бабці: «Гафійо, правди нема, брехні не можу приймати. У мене нема другого виходу, як затратитися. Аби ти дітей не пустила у вітер» (М. Матіос). Зелений жук вдарився об фіранку (Г. Пагутяк). Гм... Вам хотілося, щоб Шкварчук із гвером, а він із сапою та граблями чекав на визволителів (М. Матіос).

Завдання 5. Доберіть до іншомовних слів українські відповідники.

5.1. АLEGRO, флексія, імператив, субстантив, лінгвістика, консолідація, саміт, міленіум, електорат, оратор, трилер, харизма, репрезентувати, конфіденційний, експертиза, ревізія, санкція, конфронтація, акумулювати, дефект, компенсувати, баланс.

5.2. Алфавіт, актуальний, фікція, масштаб, шоу, візит, дистанція, нюанс, аномалія, інвестиції, абітурієнт, фіктивний, маркетинг, фарфор, феномен, фіаско, галстук, резерв, аргумент, юрист, менеджмент, процент, фотокартка, фактор, вертикальний, горизонтальний.

Завдання 6. Відредагуйте речення.

Більша половина студентів (біля 40 чоловік) склали залік на протязі дня. На святкування Дня факультета, яке розпочалося рівно о шістнадцять тридцять, прийшло багато бувших випускників. Не

дивлячись на пізній час, студенти продовжували вчити все те, що пропустили на протязі семестру. У цьому поштовому відділенні можна оформити підписку на журнали. У програмі святкування передбачено наступні міроприємства: декламування віршів, битва хорів, проголошування наукових доповідей. Давайте поговоримо по душам.

Завдання 7. Знайдіть та запишіть інформацію про походження Вашого імені (Л. Скрипник, Н. Дзятківська. Власні імена людей. Київ, 1996). Провідмінійте власне прізвище, ім'я та по батькові.

Завдання 8. Запишіть речення, усуваючи порушення пунктуаційних норм.

8.1. Не посилай прокляття на вітер, вони повернуться до тебе. Пожалів вовк кобилу, залишив тільки хвіст та гриву. Любов, як дерево; вона виростає сама собою і нерідко продовжує зеленіти і цвісти навіть на руїнах, нашого серця. І досі сниться – вийшла з хати веселая сміючись мати. Неук має велику перевагу над освіченою людиною; він завжди, задоволений собою. Така свіжість у голові; жодної думки. Можна все на світі вибирати сину, вибрати не можна тільки — Батьківщину. Крізь вікна книг свободи, світло ллється, майбутнього видніє далина.

8.2. Ген килим витканий із птахів летить над полем. Отак замучений до краю тебе голублю і жалю. Осяяні місяцем гори блищать осріблені місяць сосни шумлять. І давня казка, вічно мила зринає крізь хвилястий спів. Вийди кохана працею зморена хоч на хвилиночку в гай. Кілька нот, схожих на весняні прозорі крижини звучали й звучали в кімнаті. Лиш народи явлені у Слові достойно жити можуть на землі. Рану завдану вітчизні кожен з нас відчуває в глибині свого серця. Часто сила це слабкість доведена до кінця. Над луками залитими квітневою повинню холонув оранжевий вечір зануривши в мілкі прибережки далеке полум'я хмар.

Завдання 9. Розставте в словах наголоси.

Зубожілий, квасолина, зручний, кулінарія, інженерія, диспансер, бюлетень, допізна, грошей, гуртожиток, флюорографія, каліграфія, поліграфія, перепис, бюрократія, вчення, вірші, чотирнадцять, начинка, перепустка, завдання, електропровід, газопровід, одноразовий.

Завдання 10. Поясніть значення фразеологізмів. Введіть 5 з них у текст.

Авгієві стайні, ахіллесова п'ята, дамоклів меч, терновий вінок, випити гірку чашу, аріаднина нитка, скринька пандори, співати лазаря, манна небесна, езопівська мова, канути в лету, гомеричний сміх.

Завдання 11. Поясніть значення паронімів. Уведіть їх у речення чи словосполучення.

Корінний і кореневий; лицар і рицар; лікарняний і лікарський, музичний і музикальний, адресат і адресант; абонент і абонемент; буланний і булатний; виборний і виборчий; кампанія і компанія; висвітлений і освітлений.

Завдання 12. виправте і запишіть словосполучення.

Зупинка по вимозі, по вашому проханню, по особистим причинам, фахівець по лінгвістиці, контрольна робота по лексикології, дослідження по філології, пливти по течії, добрий по характеру, по свідченню очевидців, по алфавіту, по замовленню установи, піти по хліб, з березня по травень, по коліна у воді, видно по очах, робота не по силам, прийшлося по смаку, по закінченні інституту, родич по матері, ім'я по-батькові, побігти по лікаря.

Словниковий диктант

Правила написання слів іншомовного походження

Вправи для самоперевірки

Вправа 1. Випишіть у дві колонки: 1) іншомовні слова, 2) українські слова.

Кенгуру, комплекс, нашвидку, ескадрилья, інструктор, молот, портъера, авангард, спів, соловейко, журі, прогрес, поет, вітер, річ, філігрань, екіпаж, колесо, покіс, політ, силікати, азимут, радощі, таксист, трансмісія.

Зупинка, інтермецо, механік, кіно, столяр, вікно, рогіз, масштаб, внизу, віньєтка, матч, канікули, грім, сніг, кабінет, штепсель, стіл, сутінки, бутерброд, хліб, абревіатура, інтеграл, комюніке, високо, каучук, нетто, щоденник, око.

Ключ. З останніх букв виписаних слів прочитаєте вислів Р.Роллана та українське прислів'я.

Вправа 2. Запишіть слова і розкрийте дужки, поясніть їх правопис. Визначте походження й значення поданих слів, користуючись «Словником іншомовних слів».

Не(т, тт)о, д(и, і)лер, субс(и, і)дія, емі(с, сс)ія, серт(и, і)фікат, рец(и, і)пієнт, рейт(и, і)нг, бру(т, тт)о, д(и, і)віденд, па(с, сс)ив, ліз(и, і)нг, клір(и, і)нг, м(і, и)грація, консорц(і, и)ум, інка(с, сс)атор, аукц(і, и)он, ауд(и, і)тор.

Вправа 3. Запишіть слова іншомовного походження, правильно вставивши літери **и** та **і**, поясніть правопис слів.

С...мптом, ф...нansi, економ...ка, такт...чний, д...пломант, рекомендац...йн...й, ...дент...чн...й, ор...г...нал, екв...валент, кред...т, гр...ф, л...нгв...ст...ка, ...нформат...ка, експер...мент, теор...я, каз...но, б...знесмен, р...тор...ка, д...ференц...йн...й, аналог...ія, гарант...я, вар...ант, ...м...грац...я, еп...лог, ...люстрац...я, л...м...тувати, ф...ксувати, асоц...ац...я, акред...тац...я, маркет...нг, д...лер, л...з...нг, маг...стр, ауд...т,

арб...траж, стат...ст...ка, естет...ка, еск...з, ст...ль, ф...рма,
педагог...ка, юр...ст, ф...л...ал, с...стема, пер...од...ка, м...н...стр,
к...ловат, кл...н...ка.

Вправа 4. Запишіть наведені слова, поставте на місці крапок (де потрібно) м'який знак або апостроф. Поясніть правопис слів.

Ал...янс, ател...є, п...єдестал, інтерв...ю, прем...єра, міл...ярд,
ін...єкція, Фур...є, б...юджет, об...єктивний, к...ювет, кар...єра,
миш...як, Рив...єра, біл...ярд, компан...йон, комп...ютер, н...юанс,
к...юрі, дос...є, порт...єра, вар...єте, фаміл...ярний, кон...юнктура,
п...єса, мад...яр, інтер...єр, В...єтнам, куп...юра.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

ОСНОВИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Мова і культура мовлення в житті професійного комунікатора.
2. Комунікативні ознаки культури мовлення.
3. Словники в професійному мовленні.
4. Поняття етикету.
5. Мовний, мовленнєвий і спілкувальний етикет.
6. Стандартні етикетні ситуації.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати й виголосити прилюдний виступ на тему, близьку до обраного фаху (2 людини з групи).
2. Укладіть комунікативну професіограму фахівця (еколога).
3. Знайдіть і выпишіть з різних типів словників (енциклопедичних та мовних) статті, що стосуються термінології Вашого фаху (*показати, як один і той самий термін описано у різних типах словників*).

Теми рефератів і повідомлень

1. Роль словників у підвищенні мовленнєвої культури.
2. Історія виникнення етикету.
3. Український тост.
4. Мовний «антиетикет» сучасного студента.
5. Традиційні звертання українців.

Питання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте поняття «культура мови» й «культура мовлення».
2. Охарактеризуйте головні критерії культури мовлення.
3. Назвіть головні причини логічних помилок.
4. Назвіть основні характеристики, які репрезентують професійний портрет фахівця.

5. Що таке лексикографія?
6. На які дві групи поділяються словники?
7. Охарактеризуйте різні типи словників української мови.
8. Що таке мовний етикет?
9. Як співвідносяться мовний, мовленнєвий та спілкувальний етикет?
10. Які функції виконує мовний етикет?
11. Охарактеризуйте стандартні мовленнєві ситуації.
12. Від яких чинників залежить рівень мовленнєвої культури людини?
13. Що таке суржик?
14. Наведіть приклади порушення різних типів мовних норм.

Література

1. **Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.**
2. Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі) : навчальний посібник. Київ : “АртЕк”, 2001. 280 с.
3. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навчальний посібник Київ : МАУП, 2002. 208 с.
4. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / за редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 272 с.
5. **Гордієнко Н. Сучасна лексикографія як об’єкт лінгвістики. Українська мова. 2011. № 3. С. 67—74.**
6. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. 480 с.
7. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручн. для вищ. навч. закл. 7-ме вид., виправлене. Донецьк : СПД ФО Сердюк В. І., 2005. 448 с.

8. Карпіловська Є. А. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій. *Українська мова*. 2007. № 4. С. 3—15.
9. **Культура фахового мовлення : навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги — XXI, 2006. 496 с.**
10. Ляшук Н. Кодифікація багатозначних лінгвістичних термінів у словниках цитатного типу. *Українська мова*. 2011. № 3. С. 57—67.
11. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2009. 352 с.
12. **Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.**
13. Мовчун Л. Словник української мови: додатковий том. Історія укладання та підсумки роботи. *Українська мова*. 2011. № 3. С. 74—82.
14. Мозговий В. І. Українська мова професійного спілкування. Модульний курс : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.
15. **Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 694 с.**
16. Ющук І. П. Українська мова : підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2003. 640 с.

Аудиторні завдання

Завдання 1. Запропонуйте варіанти відповіді на запитання «Котра година?», якщо на годиннику:

13:00, 13:10, 13:15, 13:30, 13:45, 13:55.

Завдання 2. Прочитайте подані нижче формули висловлення відмови (заперечення), поясніть письмово, чи можна ними послуговуватися в професійному спілкуванні. Який стиль спілкування вони репрезентують?

Цього ще не вистачало!

Вам кажуть, що ні!

З мене цього досить!

Нізащо!

Не гайте даремно часу!

Завдання 3. Доведіть на конкретних прикладах, що «неправильно вжите слово породжує помилкові судження» (Г. Спенсер).

Завдання 4. Запишіть словосполучення, виправляючи помилки.

Багаточисельні порушення, бувший директор, в деякій мірі, в залежності від завдань, взнати покажчики по прибутках, виключити прибори, вияснити проблему, давайте почнемо інформувати, додати два документа, доказувати теорему, досвід по розробці відзива, настоювати на своєму, необхідно задіяти, заключити договір, заслуговує уваги, зробити заключення, і так далі, комісія по питанням, мова йде про недостатки у роботі, удосконалювати навички, намітити план дій, нанести шкоду, на протязі місяця, не дивлячись на, область виробництва, оточуюче середовище, перелічити істотні признаки, погляди співпадають, повістка денна, по закону, по заказу, по крайній мірі, поступати в університет, поступати таким чином, поступає інформація, по питанню, пред'явити студентські білети, признавати помилки, приймати міри, приймати участь, прийдеться прикласти зусиль, проміняти міри, при наявності справки, приносити шкоду, приступати до роботи, протокол знаходиться у папці, сама сильна біль, прозора тюль, з сильною нежиттю.

Завдання 5. Перепишіть слова, розставляючи наголоси.

5.1. Подруга, спина, феномен, вітчизна, курятина, інженерія, диспансер, бюлетень, обруч, отаман, кропива, маркетинг, мережа, навчання, читання, обіцянка, одинадцять, одноразовий, олень.

5.2. Фартух, фольга, фаховий, форзац, решето, разом, ремінь, рукопис, русло, колія, камбала, зубожіння, зручний, завдання, завезти, беремо, завершити, застібка, застопорити, жалюзі.

5.3. Приморозок, псевдонім, тулуб, тризуб, сантиметр, водопровід, електропровід, свердло, сільськогосподарський, стовідсотковий, ненависть, нести, новий, косий, павич, причіп, перекис.

Завдання 6. Прочитайте слова, з'ясуйте, яку галузь знань вони репрезентують. Випишіть терміни свого фаху, усно поясніть їх значення.

Інтер'єктивізація, субстантив, алгоритм, флексія, діагональ, катет, гіпотенуза, репродукція, ейдетизм, етнологія, концепт, етнолінгвістика, алітерація, гімн, акцент, автореферат, натуралізм, ферментація, лактоза, лактація, валентність, корінь, хіміотерапія, амортизація, інтерлінгвістика, ретроспекція, перспекція, концептосфера, фрейм, сценарій, текст, дискурс.

Завдання 7. Запропонуйте українські відповідники до наведених слів.

7.1. Бартер, алфавіт, латентний, шоу, дискусія, преференція, аплодисменти, фотографія, фактор, континент, прогрес, фонтан, фіктивний, феномен, домінувати, хобі.

7.2. Апеляція, біографія, абітурієнт, аеропорт, актуальний, стагнація, консенсус, менеджер, фіаско, фіктивний, нюанс, дистанція, масштаб, горизонтальний, процент.

Завдання 8. Знайдіть у реченнях синоніми, охарактеризуйте їх. Доповніть синонімічні ряди своїми прикладами.

8.1. Розгарячілі від бою, збуджені запахом чужинської крові, вони розсипалися полем, балками, перелісками, заглядаючи в кожну шпарину (В. Шкляр). Оце так славоспіви! І таки-так, усе це — я. Мазакін — моє ім'я, що значить кривдник. Грабіжник і злодій, розбійник і вбивця, лиходій, завзятий та впертий... А чи знаєте ви, чому, панове мої? Чи знаєте, навіщо? Ха! Ніхто не знає. Тому й не шукаю я товариства. Але нині мені цікаво (М. Соколян). Бачив, як

граційно пише вона ходу, як зграбно в такт ходи покручує сумочкою (В. Даниленко). Коли група почала сходити вище в гору, розмови в наших неструнких рядах стихли, жінки сопіли, чоловіки, як справжні джентльмени, позабирали в них рюкзаки і хекали ще дужче (І. Роздобудько). Ми відчували себе дорослими й бувалими (І. Роздобудько). 6. Мертво спали люди, собаки, коти, кури, нутрії кози, пташки, їжаки, цвіркуни — все живе й сутне (В. Шевчук). Головну ялинку держави принципово споруджують саме тут. Монтують металевий каркас. Звозять сотні ялинок. Шум, брязк, скреготіння (Л. Костенко). Лагідний, добросердий, але відлюдник. Таким ріс змалечку. Змалечку ж і видно було, що напрочуд ладний росте, ставний, міцний і пружний (Ю. Покальчук). Невже доведеться знову пити ті клятві пігулки — снодійне на ніч та антидепресант уранці, бо ж інакше не зможе ні працювати на роботі, ні бодай щось робити вдома? (Є. Кононенко).

8.2. Є вогонь вікового згорання, А є іскра, що мить живе, А моє запізніле кохання — То пожарище світове (В. Кикоть). Піп стиха втовкмачував щось своїй сусідці... Тільки один раз вона прибрала руку і кволо спитала Андрія, чи не забув батюшка про коливо. — Хіба отец може забути? — хрипко здивувався Андрій (А. Шевчук). У звичайні дні біля їхньої домівки безлюдно, тихо й однотонно, лише поїзди час від часу вриваються в цю нудну тишу важким чачахканням (Є. Концевич). Усе своє життя я бачила лише кольорові сни. Яскраві та барвисті (Л. Баграт). Глибоким сном, забувши про клопоти й гризоти, підозри, неприязнь та приязнь, облуду й доброчесність, співчуття до інших і злобу до них; Гніздо спало, ніби хтось наслав на нього безпам'ятство навмисно для того, аби все те, що відбувається, відбулося (В. Шевчук). Воно - як правдива жінка, що завжди каже нелукаву правду чоловікові, якого любить (М. Матіос). Він так само не перестав їздити й тоді, коли український уряд значно ускладнив візові процедури, а також суттєво підвищив ціни на консульські послуги (Ю. Андрухович).

8.3. Наступного вечора перед полтавським судом, але цього разу на чолі з полковим суддею, скеровані туди сільським отаманом, котрий уже не знав вагань, постали Гапка Дмитриха, Іван Пошивайло, Хлопець, Явдоха і ще кілька колишніх свідків, як і першого разу сказали, що нічого щодо того діла не бачили й не знають, і навіть не відають, чого їх до того суду покликали. (В. Шевчук). Цей загальний осуд чи засуд висловила вголос тільки колишня господиня Юльчиної кімнати як особа до Юльки найближча (В. Шевчук). І вона понесла кругле лице й пишні перса, і закандзюбленого носика до своїх свіжопоставлених дверей, про які хтось із сторонніх ніколи б не сказав, що вони свіжопоставлені, бо старі були, репані й потерті (В. Шевчук). Шурка Кукса знову намочив волосся, причесався, бризнув на себе одеколоном і не пішов, а поплав вулицею, сторожко роззираючись... (В. Шевчук). І від тієї несподіваної Людчиної ласки Шурка заплакав у той поділ, і сльози його шипіли, падаючи, як на плиту, й випаровувалися, бо якось ніхто його, блудящого, у цьому світі й не жалів, а всі тільки на нього кричали, сварилися, всі дорікали або ж, у ліпшому випадку, хотіли окрутити (В. Шевчук).

Завдання 9. Прочитайте речення, випишіть антонімічні пари, визначте їх типи.

9.1. І коли вже заходить голубові на вибір— молодша чи старіша, то діється так: за всіх з інших рівнозначностей голуб зупинить вибір на старшій, бо вона звабніша, по-голубиному ніжніша, витонченіша (Є. Концевич).

9.2. Так, ми не вміємо молитися.

Не віримо ні в бога, ні в чорта.

Не маємо ні крони, ні кореня (Н. Стефурак).

9.3. Хіба я знаю, чом на світі так, чому Душа болить, а Серце б'ється? Чом Сонце з неба лагідно сміється, а Місяць подає тасмний знак? (А. Матвійчук).

9.4. Копали картоплю. І відра хмеліли од дзвону.
Варили із кропом борщі, золоті і червоні.
Палили городи. І вчора, і завтра, й сьогодні,
З усім були згодні (І. Жиленко).

9.5. І донині —
Гордий і зухвалий
Він блукає
В світі без потреби.
Для землі занадто досконалий,
А душею
Недостойний неба (А. Матвійчук).

9.6. Я один.
Наче спалах
У нетрях безодні.
На примарній орбіті
Між ніччю і днем.
Я один
В цім житті.
Мое плинне сьогодні
Опадає на землю
Нежданим дощем (А. Матвійчук).

9.7. Я один.
Сам собі я
Кінець і початок,
Сподівання і вирок —
І жертва, і кат.
Тиха вічність стоїть
На невидимих чатах
І минуцість
З'їдає дорогу назад (А. Матвійчук).

9.8. Сорок днів і ночей

На землі божеволіє злива,

Сорок днів і ночей

Не знайти ні небес, ні землі.

Ми з тобою удвох

Віддалися на волю припливу,

Свій останній маяк

Загубивши в ранковій імлі (А. Матвійчук).

9.9. Вітер нової епохи

Світ наш міняє потроху

Вітер нової епохи

Всіх нас кудись несе

Бідні ачи заможні,

Різні ачи тотожні —

Всі ми тепер велеможи,

Тобто ми можемо все (А. Матвійчук).

9.10. Мужчина повинен чути переможцем, тоді він цікавий для жінки. А я в основному перемагаю себе (Л.Костенко).

9.11. Докторську я не написав, і вже не напишу, кому вона тепер потрібна? Сина не зумів виховати. З дружиною проблеми. Майбутнє щодня стає минулим. Вйо (Л. Костенко). Хто побачив зиму, весну, літо й осінь, той не побачить вже нічого радикально нового (Т. Прохасько).

9.12. Є записи її пісень, часом передають по радіо, я ніяк не можу збагнути — голос живий, а вона мертва, дивлюсь на фото у вишневій рамочці, з тим її буйним волоссям, з високими бровами (Л. Костенко).

Завдання 10. Наведені слова введіть у речення таким чином, щоб проілюструвати їх омонімічні відношення.

Ключ, мила, ходи, дати, літа, клич, мов, коси, насип, сади, мати.

Завдання 11. Пригадайте, що таке пароніми. Наведіть по 5-6 прикладів паронімів та введіть їх у речення.

Завдання 12. Визначте, з яких типів словників наведено словникові статті.

АРГО́ (франц. argot — жаргон, первісне — жебрацтво) — один з різновидів соціальних діалектів, штучно створювана умовна говірка якої-небудь вузької замкненої соціальної або профес. групи, незрозуміла для сторонніх. Іноді термін «арго» вживається на позначення певного соціального чи профес. відгалуження від загальнонар. мови (напр., А. артистів, музикантів, спортсменів, військовослужбовців та ін.), тобто в тому ж значенні, що й термін жаргон. У вузькому розумінні А. — мова «соціального дна», декласованих та антисоціальних елементів (рекетирів, злодіїв, жебраків, бомжів, картярів-шулерів тощо).

Виникнення А. пов'язане ще з тим періодом історії мови доби феодалізму, коли існували замкнені корпорації ремісників, бродячих торговців, жебраків та ін., які з метою самозахисту та відособленості від решти суспільства і збереження своїх профес. таємниць створювали спец. мовні коди. В укр. мові здавна відомі А. сліпих кобзарів і лірників — т. з. лебійська або шлепецька (сліпецька) мова, а також кушнірів, кожухарів, шаповалів, рашевців (бродячих торговців) тощо. А. цих соціальних груп у цілому мають спільні риси з незначними місц. чи профес. відмінностями.

В основі А. звичайно лежить загальнонар. мова та її грамат. система, проте вони істотно відрізняються від неї словниковим складом. Так, у найдослідженішому в укр. мовознавстві лірницькому А. найуживаніші в загальнонар. мові слова мають свої специф. відповідники. Серед них є незначна частина утворень від іншомов. коренів, напр., гальомий — великий (пор. болг. голям), дикона —

десять (пор. грец. δέκα), метропіль — земля (пор. грец. μητρόπολις), мікрій — малий (пор. грец. μικρός). Решта ж слів є утвореннями від загальновідомих слів з прозорою чи не зовсім ясною внутр. формою і своєрідною будовою, невідомими в загальнонар. мові (висюлька — яблуко, пор. висіти; котинь — віз, пор. котити; скрипота, скрепи — двері, пор. скрипіти; ботняк — буряк, пор. ботвина) або деформованими шляхом заміни звуків, додавання, усічення чи перестановки складів тощо словами загальнонар. мови (батузник — мотуз, кідро — відро, лоботи — чоботи, пасорити — пасти, ставреник — вареник, кудень — день, кузавтра — завтра, бимій — мій. Словозміна і утворення префіксованих форм відбуваються за законами загальнонар. мови. Прикладом лірницького А. є недавні (60-х рр.) записи Й. Дзендзелівського на Волині: «В битебе клева буштирака, скелиха не вкушморить» («В тебе добра палиця, собака не вкусить»); «Закапшуй шкребета, щоб ніконто не припнав, яківнишь климус» («Зачини двері, щоб ніхто не прийшов, якийсь злодій»). А. використовувалися не лише для таєм. спілкування, а й як засіб своєрідної мовної гри, розваги. Такими, зокрема, були школяр. та бурсацькі А., побудовані на свідомому поєднанні несполучуваних частин різних слів (На моторошні засердчить — На серці стане моторошно), додаванні до кожного слова своєрідних закінчень на зразок лат. (вишневентус — вишнівка, вечорнитентус — вечорниці), зразки яких зустрічаються у творчості І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка та ін. письменників. Слова і вислови з А., уживані в загальнонар. мові, наз. арготизмами. За незначними винятками, вони стоять поза межами літ. вжитку і можуть бути виправдані лише в мові персонажів худож. твору, якщо це зумовлюється його темою й стиліст. настановами (зразками такого їх використання є деякі твори І. Франка, В. Винниченка, А. Тесленка, Г. Хоткевича, С. Васильченка, І. Микитенка та ін.), або в перекладах для передачі А. ін. мов.

Валентність [(лат., сила)] —

1. Число, яке показує, з скількома одновалентними атомами може сполучатися атом даного елемента або сполуки; скільки таких атомів він може, замінити.

2. Здатність атомів віддавати або приєднувати певне число електронів.

3. лінгв. Здатність слів сполучатися з певними іншими словами.

Владність, -ності, *ор.*-ністю.

ПІДБАДЬОРЮВАТИ (надавати енергії, сили) *бадьорити*, (більшою мірою), *підживляти*, (нерви, сили) *оживляти*, (ковтком води) *освіжати*.

ВЕРОНІКА *гр.* *; від *phero* — несу і піке — перемога (буквально: та, що приносить перемогу). ВЕРОНА, ВЕРОНКА, ВЕРОНЦЯ, ВЕРОНЯ, ВЕРОНЬКА, ВЕРУНЬКА, ВІРА, ВІКА, ВІКУСЯ; НІКА.

— Мене звать *Вероніка*. — Дякую, *Вероніко* (П. Загребельний); — Ти ще гарнішою стала, *Вероно!*.. Знову розквітла, квіточко моя (М. Томчаний); — Знайомтесь. Це і є та сама новітня Ковалевська.. *Вероніка. Ніка* (І. Драч).

ЗАМОВЧУВАТИ — ВИГОВОРЮВАТИ

згадувати про що-н. з метою приховати   висловити все, що думається, хочеться сказати.

● **Замовчувати — виговорювати** слова, думки, повідомлення, відому інформацію, щось приховане; все, що думаєш; своєчасно, вдало, з чемності, з нехиттю.

○ Думаю, що занадто **замовчувати** і **недоговорювати** те, що можна зовсім просто і щиро сказати, теж не слід (*Леся Українка*); Довго тієї ночі говорив Турчинович, ніби хотів виговорити все, що накипіло на душі (*П. Колесник*).

◇ **Обходити (обминати) мовчанкою** (*не згадуючи про щось*) — **Виговорити все, що накипіло на душі** (*все висказати*).

□ **Замовчувати // недоговорювати // недоказувати** — **виговорити все // сказати**

Завдання 13. Наведіть приклади словникових статей до слів: вода, флексія, психологія, лінгвістика, Земля, словник, магазин, екзотизм, сейсмографія.

Завдання 14. До запропонованих стійких сполучень слів підберіть фразеологічні антоніми.

14.1. Аж кипить у руках; зуби з'їсти; ані телень; стріляний горобець; держати хвіст бубликом; стати на ноги; птах високого польоту; викинути з голови; вибілювати зуби; відкинути ноги.

Для довідки: жовтодзьобе горобеня; як мокре горить; опустити крила; подати голос; з'явитися на світ; сидіти на шії; не йти з думки; невелике цабе; молоко на губах не обсохло; умитися сльозами.

14.2. Виносити сміття з хати; виходець з того світу; високо літати; дерти кирпичу; вибитися з колії; відводити зір; відкрити душу; не порожня кишень; і конем не об'їдеш; глянути гидко.

Для довідки: низько сісти; прясти очима; сховатися у шкаралущу; тримати язик за зубами; живіт присох до спини; ні в казці сказати ні пером описати; гнути коліна; бідний, як церковна миша; кров з молоком; входити в русло.

14.3. Обливатися потом; комар носа не підточить; зняти камінь з душі; хоч греблю гати; догори дригом; жити з головою; мати серце; як сир у маслі; затуляти рота; аж танцює.

Для довідки: носити камінь за пазухою; битися, як риба об лід; давати горобцям дулі; як у kota сліз; тягнути за язик; через пень-колоду; чин чином; душі не чути; як чорна хмара; не вистачає клепки.

Словниковий диктант

Подвоєння і подовження приголосних

Вправи для самоперевірки

Вправа 1. Випишіть слова у дві колонки: у першу – відбувається подвоєння, у другу – не відбувається.

З вірніст..ю, повін..ю, осін..ю, величність..ю, якіст..ю, від..аллю, мит..ю, радіст..ю, з безліч..ю, доповід..ю, вартіст..ю, з точніт..ю, сіл..ю, заздріст..ю, у сміливість..і, плот..ю, за галуз..ю, смерт..ю, з розкіш..ю, віс..ю, велич..ю, шерст..ю, з розповід..ю, північ..ю, блакит..ю, зі зліст..ю, ненавист..ю, чверт..ю.

Ключ. Підкресліть у кожному слові третю букву – прочитаєте народну мудрість.

Вправа 2. Перепишіть подані слова, розкрийте дужки. Поясніть правопис.

Бе(з)астережний, ві(д)аний, ві(д)окремити, бе(з)успішний, молодіс(т)ю, ро(з)броїти, світа(н)я, зна(н)ь, щас(т)я, столі(т)ь, Полі(с)я, ста(т)я, (л)яний, бо(в)аніти, Ві(н)и(ч)ина, солдат(ч)ина, на(д)ністрянський, ві(д)зеркалилася, зако(н)ий, прикордо(н)ик, карти(н)а, (в)есь, (в)ічливий, розрі(с)я, пере(д)ень, неві(н)ий, самовпевне(н)о, стара(н)о, свяще(н)ий, сказа(н)ий, напруже(н)ість, самові(д)ано, захопле(н)ий, воста(н)є, незвіда(н)ий, вихова(н)ість, ю(н)ат, натхне(н)ий, вогня(н)ий, олов'я(н)ий, ці(н)ість.

Вправа 3. Запишіть у дві колонки: у першу слова з подвоєнням букв, у другу – без подвоєння.

Мит..ю, огнен..ий, скажен..ий, височен..ий, антен..ий, тьмян..ий, вроджен..ий, ден..ий, орлин..ий, узбіч..я, Хмельнич..ина, неждан..ий, адресован..ий, однозмін..ий, вікон..ий, роз'єднан..ий, олов'ян..ий,

нескінчен..ий, електрон..ий, дерев'ян..ий, умотивован..ість, без..ахисний, аграрно-сировин..ий, гіл..я, антропоген..ий, туман..ий.

Ключ. Підкресліть у кожному слові першу букву – прочитаєте вислів В. Сухомлинського.

Вправа 4. Перепишіть слова. Поясніть їх правопис, визначте правила, за якими вони написані. Накресліть таблицю й заповніть її.

<i>Приклад (слово)</i>	<i>Правило</i>

Стаття, суддя, Ілля, знаряддя, століття, обличчя, сторіччя, відкриття, дослідження, спросоння, зрання, походження, буття, невинно, узбіччя, латаття, коріння, миттю, сіллю, ллється, повинню, галуззю, громаддя, розкішшю, зустріччю, навмання, віддзеркалення, благословенний, покоління, денний, управління, узбіччя.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

ФУНКЦІОНАЛЬНІ СТИЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ І ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ

1. Класифікація функціональних стилів сучасної української мови, їх основні ознаки та підстили.
2. Інтеграція офіційно-ділового, розмовного та наукового стилів у професійній діяльності.
3. Поняття про текст. Ознаки тексту. Одиниці тексту.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати й виголосити прилюдний виступ на тему, близьку до обраного фаху (2 людини з групи).
2. Опишіть поняття в різних стилях (наприклад, поняття «яблуко»).

Теми рефератів і повідомлень

1. Історія розвитку стилів в Україні.
2. Лексика іншомовного походження в стилістичному плані.

Питання для самоперевірки

1. Дайте визначення стилю та мовного стилю.
2. Що таке ідіостиль, ідіолект?
3. Назвіть та охарактеризуйте основні функціональні стилі сучасної української літературної мови.
4. Які підстили виділяють в розмовно-побутовому, конфесійному, публіцистичному, епістолярному, художньому стилях?
5. Назвіть підстили наукового стилю. Охарактеризуйте їх.
6. Назвіть підстили офіційно-ділового стилю. Охарактеризуйте їх.
7. Інтеграцією яких стилів є професійна сфера?
8. Що таке текст?
9. Назвіть основні ознаки тексту.
10. Назвіть основні елементи тексту.
11. Які основні два види текстів Вам відомі?

12. Охарактеризуйте види зв'язку в тексті.
13. Що таке нафразна єдність?
14. У чому полягає зв'язність тексту?

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
2. Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі) : навчальний посібник. Київ : «АртЕк», 2001. 280 с.
3. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навчальний посібник Київ : МАУП, 2002. 208 с.
4. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / за редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 272 с.
5. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2004. 480 с.
6. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручн. для вищ. навч. закл. 7-ме вид., виправлене. Донецьк : СПД ФО Сердюк В. І., 2005. 448 с.
7. **Культура фахового мовлення : навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги — ХХІ, 2006. 496 с.**
8. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2009. 352 с.
9. **Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.**
10. Мозговий В. І. Українська мова професійного спілкування. Модульний курс : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.
11. **Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 694 с.**

12. Ющук І. П. Українська мова : підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2003. 640 с.

Аудиторні завдання

Завдання 1. Визначте, до яких функціональних стилів належать наведені фрагменти текстів. Обґрунтуйте свою думку.

1.1. Богородице Діво, радуйся, благодатна Маріє, Господь з Тобою. Благословенна Ти між женами і благословенний плід утроби Твоєї, бо Ти породила Христа Спаса, Избавителя душ наших.

Достойно є воістину величати блаженною Тебе, Богородицю, присноблаженну, і пренепорочну, і Матір Бога нашого. Чеснішу від херувимів і незрівнянно славнішу від серафимів, що без зотління Бога Слово породила, сущу Богородицю, Тебе величаємо.

Під Твою милість прибігаємо, Богородице Діво, молитвами нашими в скорботах не погорди, але від бід избав нас, єдина чиста і благословенна.

Преславна приснодіво Богородице, прийми молитви наші і донеси їх Синові Твоєму і Богові нашому, щоб спас задля Тебе душі наші.

1.2. Зустрілись дві подруги Настя і Софія. Почали розмовляти. Настя запитала:

- А як ти провела літні канікули?

- Я відпочивала у дитячому таборі. Він розташований у горах Карпатах. Ми побували на цікавих екскурсіях. Там познайомилась із новими людьми, знайшла гарних друзів з інших міст.

- Ти надалі підтримуєш з ними зв'язок?

- Так. Ми спілкуємося по інтернету. А ти де побувала?

- Я була на морі. Доклала чимало зусиль, щоб за декілька днів начитись плавати, відпочинок став ще більш цікавішим. Ми ходили по місту. Зробили багато фотографій. Купили різні сувеніри. Хочеш я подарую тобі один із них?

- Авжеж. Дякую. Я ще не була на морі. Можливо, наступного року я побуваю там.

- Впевнена, що тобі сподобається.
- Бувай. Мені пора.
- Бувай.

1.3. Аліна любила вдаватися до провокацій. Це означало бути недосконалою (для світу), потайною (для однолітків) та незрозумілою (для батьків). Навіть у рідній Художній Академії серед диваків, якими вважає цей світ майже усіх художників, вона залишалася дивовижею, білою вороною. Ні, чорною вороною серед білих ворон. Їй подобалося дратувати незнайомих людей, дражнити батьків та знайомих. Ходити по лезу бритви, робити речі завше на грані...

У такий спосіб вона випробовувала себе на міцність. Правда, світові здавалося, ніби це Аліна його випробовує. Дівчина могла вдягнути національний стрій, а на ноги футбольні бутси, або перефарбувати волосся в салатовий колір чи постригтися налісо. Вона це робить мимоволі — просто сьогодні такий настрій, саме такий. І всенький світ до цього начебто не має ані жодного стосунку. Ну, хіба що трішечки (Дара Корній).

1.4. Сьогодні, 13 грудня, в Івано-Франківську розпочали відзначати новорічно-різдвяні свята. Зокрема, урочисто відкрили головну новорічну ялинку міста.

Ялинку цього річ не змінювали: вона штучна, все обладнання та прикраси минулорічні. Однак, оновили 3D ілюмінації. У цей день з ялинкою засвітили святкові арки та прикраси по місту.

Перед відкриттям франківські актори показали коротку виставу та заспівали українські пісні.

Міський голова Івано-Франківська Руслан Марцінків сказав, що цей рік був дуже вдалий, оскільки вдалося втілити багато ідей.

«Ми відкриваємо великий марафон. Від нині почалися фестивалі, флешмоби, майстер-класи та багато інших заходів. Наше місто починає святкувати», – сказав мер.

До речі, ялинка з першого разу не засяяла, проте чи це був такий задум, чи технічні проблеми – не відомо.

Нагадаємо, перед відкриттям головної ялинки провели “Андріївські вечорниці”. А у палаці Потоцьких влаштували батл-борщ. Там ресторатори, журналісти та чиновники змагались у варінні страви.

Ярмарок на Вічевому майдані відкрили ще 9 грудня. Цьогоріч його проводять без шашликів і мангалів, з їжі будуть лише кава чи пончики. Посмакувати всім іншим можна біля Ратуші, де також працює ярмарок та розташована ковзанка.

Також з’явилася нова новорічна локація “Сад зимових фігур”.

1.5. Стаття 2. Законодавство України про вищу освіту

1. Законодавство України про вищу освіту базується на Конституції України і складається із законів України "Про освіту", "Про наукову і науково-технічну діяльність", цього Закону та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

2. Якщо міжнародними договорами України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені національним законодавством, застосовуються правила міжнародних договорів.

3. Права закладу вищої освіти, що визначають його автономію, встановлені цим Законом, не можуть бути обмежені іншими законами чи нормативно-правовими актами.

1.6. Метою статті є здійснення комплексного лінгвостилістичного аналізу поетичного тексту Івана Драча «В мікрофон криниці» (збірка «Теліжинці») шляхом характеристики ключових одиниць різних рівнів, що беруть участь у текстотворенні; дослідження концептосфери тексту, окреслення ролі мікро- та макрообразів у формуванні художнього цілого, виявленні прихованих пластів інформації, що сприяють правильному декодуванню та рецепції поезії.

У роботі використано такі методи лінгвістичного аналізу: інформаційно-смісловий (з його допомогою окреслено

сміслоформування в тексті за посередництвом наявної в ньому інформації), концептуальний (досліджено роль концептів у формуванні художнього цілого), структурно-фрагментарного опису (виділено окремі текстові сегменти та здійснено їх аналіз), лінгвопоетичної інтерпретації (декодування змісту тексту шляхом виявлення системно-семантичних відношень різнорівневих мовних одиниць), асоціативного поля (виявлення та інтерпретація асоціативних зв'язків між словами), контекстний та інтертекстуальний (експлікація функціонування мовних знаків культури в горизонтальному та вертикальному контекстах української словесності).

Глибинний аналіз ключових мовних одиниць різних рівнів сприяв розкриттю образно-поетичного світу художнього дискурсу Івана Драча, дослідженню особливостей функціонування концептів, етноконцептів та встановленню їх ролі у формуванні системи мікро- та макрообразів, здатних експлікувати авторські інтенції, надавати поетичному тексту нових вимірів. Особливу увагу приділено назві — сильній позиції тексту, що проспектує розгортання теми у визначеному автором руслі. Детальний аналіз заголовка став відправною точкою для адекватної інтерпретації художнього цілого, формування вектора його рецепції. Сегментування тексту дало можливість простежити рух інформації в ньому; виявити тісне переплетення й паралельне існування казкового й реального дискурсів; детально проаналізувати окремі мовні засоби різних рівнів та їх роль у забезпеченні когезії й когерентності як на рівні окремих фрагментів, так і художнього цілого загалом.

Ключові слова: концепт, етноконцепт, текст, дискурс, символ, художній текст, імпліцитність, поетичний текст, текстовий сегмент, латентний, експлікація, мікрообраз, макрообраз.

1.7. Дорогий Олексо!

Дуже вірю, що і Твої грошеві діла кепсько стоять, бо не можу повірити, щоби Ти так не уважав на мою просьбу, яку я Тобі в посліdnих двох картках писав. Думаю, що гроші вже є на поchtі, що

зараз завтра їх відберу, коли ж ні, то висилай зараз, бо я їх мушу мати до трьох днів. Моє положення таке, що я не можу його продовжувати навіть тиждень.

Цілую Тебе сердечно і вірю в Твою негайну поміч.

Твій
Василь Стефаник.

Русів, 17/4.1935.

Завдання 2. Запропонуйте власні тексти, що могли б бути ілюстраціями для всіх функціональних стилів української мови.

Завдання 3. З'ясуйте, в якому стилі можна використати запропоновані нижче слова і сполучення слів.

3.1. Об'єкт, суб'єкт, дискурс, гарнесенький, молоденький, вікопомний, грядущий, конгресмен, поліцейський, брати участь, форма №12, коханий, до заяви додаю, у статті проаналізовано, проливати сльози, бараболя, любчику мій, точнісінький, патріотизм.

3.2. Інтегральний, ясночолоий, двигун, кардан, інтер'єктив, мій любий, медицина, інфраструктура, мітинг, ясноокий, мрія, громадська думка, підбивати підсумки, доводити теорему, давай зустрінемося, офіційне повідомлення, принтер, граматичні засоби.

3.3. Ринкова система, карбюратор, пристрасний погляд, стилістичні засоби, заколисаний ліс, контроль за виконанням, поговори зі мною, документ, комісія у складі, геть від мене, економічний розвиток, доводжу до Вашого відома, ходи на каву, моя люба подруго, нижче підписані.

Завдання 4. З'ясуйте, які з наведених слів є літературними, а які діалектними.

Файний, легінь, коромисло, подвір'я, бараболя, бульба, відро, цебро, комп'ютер, кафе, цитрина, лимон, рондель, пальто, манто,

сподні, штани, галстук, плай, хатина, маржина, костюм, овочі, фрукти, гонір, газда, арідник, афини.

5. Перевірте свої знання про стилі сучасної української мови, вставивши потрібні слова.

5.1. 1. Регулювання офіційно-ділових відносин — основне призначення ... стилю. 2. Широке використання термінологічної лексики, слів з абстрактним значенням та іншомовного походження є головною ознакою ... стилю. 3. Різнобічний вплив на думки і почуття людей за допомогою художніх засобів — основне призначення ... стилю. 4. ... — функціональний різновид літературної мови, що обслуговує сферу і потреби науки. 5. Емоційність, образність, експресивність є головними ознаками ... стилю. 6. Трагедія, комедія, драма, водевіль є жанрами ... стилю. 7. Доступність викладу наукової інформації, розрахованої на нефахівців, є ознакою ... підстилю наукового стилю. 8. Наявність реквізитів, що мають певну черговість, однозначність формулювань, точність — головні ознаки ... стилю. 9. Обговорення, відстоювання і пропаганда важливих суспільно-політичних ідей, формування відповідної громадської думки, сприяння суспільному розвитку — основне призначення ... стилю. 10. Виступ, нарис, репортаж, памфлет — жанри ... стилю.

5.2. 1. Вживання слів для найменування Бога та явищ потойбічного світу, стосунків людини до Бога — головні ознаки ... стилю. 2. Законодавчий, дипломатичний, адміністративно-канцелярський підстилі характерні для ... стилю. 3. Закон, кодекс, наказ, протокол — жанри ... стилю. 4. ... стиль обслуговує релігійні потреби суспільства. 5. ... стиль обслуговує офіційне й неофіційне спілкування людей, їх побутові потреби. 6. Широке використання побутової лексики, фразеологізмів, емоційна забарвлених і просторічних слів, звертань — ознаки ... стилю. 7. Широке використання звертань у формі кличного відмінка, наявність початкової, прикінцевої та прощальної фраз — головні ознаки ... стилю. 8. Житія, апокрифи, проповіді, послання, молитви — жанри ...

стилю. 9. Підстиль наукового стилю, що реалізується в підручниках, посібниках для учнів шкіл та студентів закладів вищої освіти, має назву ... 10. Дисертація, монографія, стаття, рецензія, анотація — жанри ... стилю.

Завдання 6. З'ясуйте за словником лінгвістичних термінів значення слів *арготизм, вульгаризм, просторіччя, діалектизм, канцеляризм, калька* та введіть їх у речення.

Завдання 7. Прочитайте текст, визначте його стильову належність, обґрунтувавши використання характерних мовних засобів. Виправте помилки, вказавши на їх вид.

7.1. Художній текст – багатовимірна структура, яка вимагає для адекватної інтерпретації глибокого аналізу та розуміння ключових принципів його створіння. Лінгвостилістичний аналіз поетичного тексту ускладнюється ще й тим, що для поетичного тексту характерна підвищена емоціональність та образність, насиченість стилістичними фігурами й тропами, множинністю переносних значень, що ускладнюють рецепцію та дають широкі можливості для політрактування. Поетичний текст та його дослідження неодноразово ставали предметом спеціального лінгвістичного дослідження (М. Голянич, І. Кочан, Р. Стефурак), однак цікаво було б простежити способи реалізації авторського задуму на матеріалі конкретного поетичного тексту. Саме тому метою статті є здійснення комплексної лінгвостилістичних характеристик поетичного тексту Івана Драча «В мікрофон криниці». Мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) проаналізувати добір різнорівневих мовних елементів відповідно до авторського задуму; 2) виявити концептопростір тексту, систему макро- та мікрообразів. Виходити з твердження, що «фонетичні, граматичні, лексичні та інші явища в поетичній мові набувають виразності, естетичної значимості» (Голянич, 2012: 259), спробуємо здійснити різнорівневий аналіз тексту І. Драча. У статті керуватимемося такими методами лінгвістичного аналізу: інформаційно-смісловий, концептуальний, структурно-

фрагментарного опису, лінгвопоетичної інтерпритації, асоціативного поля, контекстуальним та інтертекстуальним (Голянич, 2012: 200–203). Оскільки поезія «В мікрофон крениці» доволі значна за обсягом, повністю наводити її не будимо.

7.2. Мета. Метою статті є аналіз особливостей поради як концепта та як мовленнєвого жанра. **Методи.** Дослідження здійснено а допомогою описового метода, дискурсу-аналізу та вільного асоціативного психо-лінгвістичного експеримента. Опис концепту в науковій картині світу ґрунтується на лексикографічних джерелах, а в наївній – на матеріалі вільного асоціативного психолінгвістичного експеримента, проведеного в студентських аудиторіях у 2019 році. Опис мовленнєвого жанра здійснено завдяки аналізу текстів таких сучасних українських драматургів, як А. Багряна, Г. Легка, А. Наумов, Є.Петрученко, К. Соловієнко, Н. Уварова. **Результати.** У процесі дослідження було виявлено, що в концептуалізації поради у науковій картині світу переважають фрейми «розпорядження», «повчання». В наївній картині світу актуалізуються фрейми «адресант», «емоційний контекст», що представлений переважно з позитивними конотаціями, «зміст поради», «спосіб чи канал передачі поради», «неприйняття поради». Представлення мовленнєвого жанру порада в процесі відтворення комунікативної взаємодії виявилася різноманітнішим (в особистісно-орієнтованому дискурсі переважає семантика прохання, переконання, в інших випадках актуалізується стратегія сугестії, навіювання).

Завдання 8. Знайдіть і виправте в поданих реченнях стилістичні помилки.

8.1. 1. Учні почали задавати питання акторам, з якими дирекція школи організувала міроприємство. 2. Студент не здав іспит із-за хвороби. 3. Біля мого будинка знаходиться автозаправочна станція. 4. Бувші учні вирішили привітати вчительку з восьмим березня. 5. Більша половина учнів прийняла участь в міроприємствах, організованих міською владою. 6. На підприємстві вона була ведучим

фахівцем. 7. Не дивлячись на обмежене фінансування, група зуміла гідно представити наш заклад на змаганнях по волейболу. 8. По закінченні навчання Петро вирішив спробувати себе в професійному спорті. 9. Я відношуся до більшості в цьому питанні. 10. В цій аудиторії вікна не відкриваються.

8.2. 1. Ми можемо розраховувати лише на наші особисті сили при вирішенні цієї задачі. 2. В групі не було опалення і діти замерзли. 3. Діючий правопис відображає зміни в написанні складних слів. 4. Це питання мене не торкається. 5. Другими словами, в її словах була доля істини. 6. Грошовий перевод був відмінений банківськими служачими. 7. Ні в якому випадку не можна приймати до уваги такі висловлювання. 8. Вважається, що ефірне масло чайного дерева ефектне у випадку захворювання грипом. 9. Відповідно наказу, вона стала головним тренером університетської збірної по художній гімнастиці. 10. Навчити її математиці було майже неможливо.

Словниковий диктант

Правопис складних слів

Вправи для самоперевірки

Вправа 1. Запишіть складні слова у дві колонки: 1) ті, що пишуться разом; 2) ті, що пишуться через дефіс.

Судо/чинство, озерно/болотний, все/бічний, первісно/общинний, здивовано/розгублений, санаторно/курортний, в'єтнамсько/китайський, книго/збірня, перекоти/поле, атомно/молекулярний, тьмяно/сірий, всесвітньо/історичний, звуко/непроникний, м'ясо/молочний, вічно/зелений, світло/блакитний, темно/червоний, одно/особовий, блідо/рожевий, кисло/солодкий, корабле/водіння, ячмінно/житній, книжково/журнальний, смагляво/лиций, синьо/жовтий, легко/духий, зменшено/пестливий.

Ключ. З других букв має скластися вислів давньоримського історика Тацита.

Вправа 2. Запишіть складні слова у дві колонки: 1) ті, що пишуться разом; 2) ті, що пишуться через дефіс. Слів, які пишуться окремо, не виписуйте.

Авто/кран, солоно/кислий, один/однісінький, все/владний, пів/огірка, тишко/нишком, одним/один, взаємо/вигідний, радіо/деталь, унтер/офіцер, жовто/гарячий, взірцево/показний, кінець/кінцем, одно/тонний, книго/видавець, фото/апарат, вакуум/апарат, світло/зелений, раз/у/раз, усього/на/всього, огне/дишний, пів/Києва, фото/альбом, яхт/клуб.

Ключ. З других букв має скластися прислів'я.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

КУЛЬТУРА УСНОГО ФАХОВОГО СПІЛКУВАННЯ

1. Спілкування й комунікація. Види та функції спілкування.
2. Основи ораторського мистецтва. Прилюдний виступ.
3. Особливості усного спілкування.
4. Індивідуальні та колективні форми фахового спілкування.
5. Функції та види бесід. Стратегії поведінки під час ділової бесіди.
6. Дискусія та форми її організації.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати й виголосити прилюдний виступ на тему, близьку до обраного фаху (2 людини з групи).
2. Підготуйте короткий виступ-представлення фаху, який зараз опановуєте. Акцентуйте на кількох моментах:
  - назвіть переваги Вашого фаху та вкажіть, чим він привабив саме Вас;
  - спрогнозуйте реалізацію себе як фахівця в майбутньому;
  - розкажіть про актуальність та перспективність обраного фаху;
  - акцентуйте на ділових та моральних якостях, потрібних для реалізації особистості як висококласного фахівця.

Теми рефератів і повідомлень

1. Співбесіда з роботодавцем.
2. Етикет телефонної розмови.
3. Спілкування в конфліктних ситуаціях.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть функції спілкування.
2. Назвіть види й форми спілкування.
3. З яких етапів складається акт спілкування?
4. Що таке невербальні засоби спілкування?
5. Проаналізуйте гендерні аспекти спілкування.

6. Що таке ділове спілкування?
7. Назвіть основні жанри прилюдного виступу. Охарактеризуйте їх.
8. Яка інформація подається у вступній частині прилюдного виступу?
9. Назвіть види запитань, якими послуговуються під час виголошування і сприймання прилюдного виступу.
10. Назвіть функції та види бесід.
11. Що таке співбесіда з роботодавцем і які основні правила її проведення?
12. Що таке дискусія і які основні правила її проведення?
13. Назвіть форми організації дискусії.
14. Назвіть види візитних карток та охарактеризуйте представлену в них інформацію

Література

1. Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі) : навчальний посібник. Київ : “АртЕк”, 2001. 280 с.
2. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навчальний посібник Київ : МАУП, 2002. 208 с.
3. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. 480 с.
4. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручн. для вищ. навч. закл. 7-ме вид., виправлене. Донецьк : СПД ФО Сердюк В. І., 2005. 448 с.
5. Культура фахового мовлення : навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги — XXI, 2006. 496 с.
6. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
7. Мозговий В. І. Українська мова професійного спілкування. Модульний курс : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.

8. Хміль Ф. І. Ділове спілкування : навчальний посібник. Київ : Академія, 2004, 280 с.
9. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 694 с.
10. Ющук І. П. Українська мова : підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2003. 640 с.
11. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. 312 с.

Аудиторні завдання

Завдання 1. Укладіть короткий словничок сленгізмів, яким послуговуються студенти Вашого фаху.

Завдання 2. Запишіть типові орфоепічні, граматичні, лексичні та стилістичні помилки, які допускають в українському мовленні громадські діячі, політики, актори тощо.

Завдання 3. Знайдіть і выпишіть 2-3 рекламних тексти, у яких допущено порушення мовних норм.

Завдання 4. Розкриваючи дужки, побудуйте й запишіть словосполучення.

Командувач (армія), наслідувати (він), радіти (перемога), зраджувати (чоловік), дивуватися (незнання), глузувати (студент), опанувати (фах), стосуватися (школяр), ужити (заходи), постачати (продукти).

Завдання 5. Змодельуйте бесіду між роботодавцем і особою, що прийшла на співбесіду. Охарактеризуйте основні принципи проведення такої співбесіди.

Завдання 6. Знайдіть і виправте в поданих реченнях стилістичні помилки.

6.1. А зараз ми розглянемо виключення з правил до теми «Спрощення приголосних». 2. У цьому питанні наші думки співпадають. 3. Не виключено, що частина студентів, можливо, не здасть іспит. 4. На місці трагедії з'явилась місцева поліція на заарештувала увісьмох осіб водіїв, порушивших правила. 5. Діяльність нашого наукового гуртка служить інтересам справи розвитку вітчизняного мовознавства. 6. У травні місяці було зафіксовано три порушення дисципліни. 7. В прихожій ми покляли гарні обої. 8. Я жалію грошей на цю шубу, бо не впевнена, що зможу носити її цієї зими. 9. Мені складно вирішити цю задачу: відчувається нестача знань. 10. Датська мова вважається однією з найбільш важчих для вивчення.

6.2. Площа університетського дендропарку — близько 10 квадратних гектарів. 2. Одна половина студентів ігнорує пари з фізкультури. 3. Для того, щоб навчити дітей англійському, треба використовувати нові ефектні методи. 4. Я готовий принести тобі свої вибачення. 5. Завдяки запізненню вона пропустила словниковий диктант й не отримала заслужену двійку. 6. Цього року я обов'язково відвідаю книжну ярмарку. 7. На моє ім'я прийшов заказний лист, завдяки чому я розгубився, адже не чекав його. 8. Любий знає, що найбільш смачніше м'ясо жарене на кострі. 9. Ми вирішили робити дитині усі необхідні прививки, адже це єдине, що може захистити її від багатьох інфекційних хворіб. 10. Зараз мова йдеться про збереження культурних пам'ятників, необхідних для дальших поколінь.

Завдання 7. Прочитайте та прокоментуйте поданий нижче діалог під час співбесіди з роботодавцем. В чому полягають основні помилки претендента?

— Розкажіть, будь ласка, про свою освіту.

— Ой, я Вас прошу, я багато де вчилася, але все кидала на півдорозі, бо воно мені не подобалося. Конкретизуйте, будь ласка.

— Ну, не знаю... А що саме Ви хочете знати? І взагалі навіщо воно Вам треба, якщо я кажу, що це не має ніякогісінького значення, бо я добрий фахівець, і кращого за такі гроші Ви не знайдете...

— Гаразд, що Ви умієте?

— Я все умію!

— На яку зарплату Ви претендуєте?

— Ну, задурно робити я не буду!

Завдання 8. Відредагуйте телефонну розмову. Охарактеризуйте основні помилки, яких слід уникати.

— Алло, це хто зняв слухавку! Я телефоную не Вам!

— Петров, начальник виробничо-технічного відділу. А хто Вам треба?

— Конкретизуйте, будь ласка.

— Ой, якраз Ви і треба, просто у Вас голос якийсь не такий, тому не впізнала! Зле почуваетесь?

— Та ні, почувуюсь добре. З якого приводу телефонуєте?

— Йой, я забула, як Ви називається! А це мені конче треба, бо я хочу працювати у Вашому відділі!

Завдання 9. Відредагуйте словосполучення. Прокоментуйте виправлені помилки.

9.1. Купити в розстрочку, листати сторінки, здати іспит, знімати квартиру, канцелярські приналежності, заключати угоду, капризна дитина, кидатися в очі, витікає із сказаного, відмітити успіхи, вірна відповідь, в силу різних обставин, грошовий перевод, грудна дитина, жила площа, жилий масив, зустрічаються помилки, міжнародне положення, ліки від застуди, крупний шрифт.

9.2. Мілкі гроші, абонентський ящик, на протязі року, на Україні, на громадських началах, нанести збитки, не вмішуватися у справи, на слідуючий день, наступаючий Новий рік, оточуючі люди,

обезболуючий препарат, приналежність до партії, поручити комусь, підняти питання, підготувати доклад, поступили в продаж, реклама на ваш товар, пробачте мене.

Завдання 10. Ознайомтесь з алгоритмічним приписом до підготовки та виголошення наукового повідомлення (за Г. С.Онуфрієнко). Вкажіть, яких помилок найчастіше припускаються студенти, повідомляючи про результати наукових досліджень.

1. З'ясуйте мету і завдання наукового повідомлення з урахуванням складу слухацької аудиторії.
2. Уточніть тему наукового повідомлення та його змістові межі.
3. Доберіть і ретельно опрацюйте наукову літературу різними видами читання (оглядовим, пошуковим, суцільним).
4. Складіть деталізований план наукового повідомлення.
5. Визначте проблеми дискусійного характеру та принципи їх презентації.
6. Спрогнозуйте можливі запитання слухачів і підготуйтеся до їх висвітлення під час обговорення.
7. Продумайте оригінальну (наприклад, несподівану для слухачів інформацію, що може здивувати їх) вступну частину повідомлення.
8. Оформіть у письмовому вигляді матеріали наукового повідомлення.
9. Перевірте матеріали наукового повідомлення на відповідність основним вимогам: логіці викладу, точності інформації, чинним мовним нормам.
10. Виголосіть, не спираючись на текст, окрім плану і цитат, наукове повідомлення перед уявними чи реальними слухачами.
11. Відредагуйте (у разі потреби) текст підготовленого виступу.

Словниковий диктант

Спрощення

Вправи для самоперевірки

Вправа 1. Випишіть слова у дві колонки: у першу – відбувається спрощення, у другу – не відбувається.

Пристрас(т)ний, контраст(т)ний, хвас(т)нути, кількіс(т)ний, у доблес(т)ному, зап'яс(т)ний, знавіс(т)нілий. радіс(т)ний, у мас/ному.

Ключ. Підкресліть у кожному слові другу букву – прочитаєте словосполучення.

Вправа 2. Утворіть від поданих слів прикметники, поясніть їх написання.

Кількість, область, честь, захист, якість, студент, кореспондент, вартість, совість, пропагандист, парламент, інтелігент, рецензент, диригент, сержант, інтурист, лейборист, сепаратист, соціаліст, колективіст, агентство, пристрасть, проїзд, радість, щастя.

Вправа 3. Вставте, де треба, пропущені букви т, д, к. Слова запишіть у дві колонки: 1) у які не вставляли букв; 2) у які вставили пропущені букви.

Швидкіс(т)ний, якіс(т)ний, улес(т)ливий, осві(д)читися, хвас(т)ливий, контраст(т)ний, щас(т)ливий, блис(к)нути, аген(т)ство, волейболіс(т)ці, заїз(д)ний, їж(д)жу, учас(т)ник, заздріс(т)ний, ус(т)ний, випус(к)ний, стис(к)нути, щотиж(д)ня, студен(т)ський, студен(т)ство, очис(т)ний, скатер(т)ка, буревіс(т)ник, п'я(т)десят.

Ключ. У кожному слові підкресліть другу букву, із них складеться кінцівка вислову В. Сухомлинського *“Дорожить людина тим, у що вона...”*

Вправа 4. На місці крапок, де потрібно, поставте пропущені літери. Поясніть правопис слів.

Пристрас...ний, контраст...ний, прихвос...ні, сон...це, чес...ний, мес...ник, сер...це, студен...ський, фашис...ський, влас...ний, очис...ний, дилетан...ський, доблес...ний, кож...ний, повіс...ці, пос...лати, ровес...ник, свис...нути, совісн...ий, ус...ний,

хрус...нути, ціліс...ний, словес...ний, виїз...ний, шіс...десят,
зліс...ний, у кіс...ці, шіс...надцять, ях...смен, капос...ний,
журналіс...ський, вартіс...ний, якіс...ний.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

ДІЛОВІ ПАПЕРИ ЯК ЗАСІБ ПИСЕМНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1. Загальна характеристика офіційно-ділового стилю української мови:
  - а) специфіка ОДС;
  - б) підстилі і жанри ОДС.
2. Особливості писемного ділового мовлення.
3. Документ та його функції.
4. Критерії класифікації документів.
5. Вимоги до укладання та оформлення документів.
6. Стандартизація ділового тексту.
7. Реквізити ділових паперів.
8. Стилiстичний аналіз тексту офіційно-ділового стилю.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати й виголосити прилюдний виступ на тему, близьку до обраного фаху (2 людини з групи).
2. Зробіть стилістичний аналіз тексту офіційно-ділового стилю законодавчого підстилю (вказіть стиль, підстиль, жанр, сферу спілкування, основні функції тексту, спрямованість на адресата, форму та вид мовлення, стильові риси, мовні ознаки стилю (лексичні, морфологічні, синтаксичні), екстралінгвістичні особливості тексту, образ автора, мету та індивідуально-авторські стильові особливості (якщо є)).

Питання для самоперевірки

1. Назвіть функції документа.
2. Назвіть основні принципи класифікації документів.
3. Що таке Національний стандарт України?
4. Що таке формуляр?

5. Проаналізуйте основні вимоги до оформлення сторінки документа.
6. Назвіть основні вимоги до тексту документа.
7. Що таке стандартизація ділового тексту?
8. На які параметри слід звертати увагу при аналізі тексту офіційно-ділового стилю?
9. Назвіть реквізити, властиві кожному документу.
10. Що таке рубрикація?
11. Що таке бланк документа?
12. Що таке документообіг?
13. Назвіть реквізити простої заяви.
14. Яких вимог слід дотримуватися, складаючи текст документа?

Література

1. **Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі) : навчальний посібник. Київ : “АртЕк”, 2001. 280 с.**
2. **Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навчальний посібник Київ : МАУП, 2002. 208 с.**
3. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. 480 с.
4. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручн. для вищ. навч. закл. 7-ме вид., виправлене. Донецьк : СПД ФО Сердюк В. І., 2005. 448 с.
5. **Культура фахового мовлення : навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги — ХХІ, 2006. 496 с.**
6. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2009. 352 с.
7. **Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.**
8. Мозговий В. І. Українська мова професійного спілкування. Модульний курс : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.

9. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 694 с.
10. Ющук І. П. Українська мова : підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2003. 640 с.

Аудиторні завдання

Завдання 1. Прочитайте текст та охарактеризуйте документ за основними параметрами (за місцем виникнення, походженням, спрямуванням, найменуванням).

Деканові Факультету філології
проф. Голоду Р.Б.
студентки групи УМЛ (ф) – 21
Гаврильців Софії

Заява

Прошу звільнити мене від занять 22. 12. 2018 у зв'язку з сімейними обставинами.

21.12.2018

/Підпис/

Завдання 2. Прочитайте документ та назвіть його основні реквізити.

2.1.

Деканові Факультету філології
проф. Голоду Р.Б.
студентки групи УМЛ (ф) – 21
Івасюк Марії

Заява

Прошу дозволити мені достроково скласти зимову екзаменаційну сесію у зв'язку з погіршенням стану здоров'я та необхідністю лікування за кордоном. Довідка від лікаря додається.

21.12.2018

/Підпис/

2.2.

Автобіографія

Я, Андрішак Юлія Борисівна, народилася 22 лютого 2001 року в м. Івано-Франківську.

2007 року пішла до першого класу загальноосвітньої школи №18 м. Івано-Франківська, яку закінчила 2017 року з відзнакою (золотою медаллю).

2017 року вступила на Факультет філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника за спеціальністю «Українська мова та література», де навчаюсь і зараз.

Склад сім'ї:

Батько — Андрішак Борис Іванович, 1977 року народження, головний інженер приватного підприємства «АРС-ДІМ».

Мати — Андрішак Наталія Миколаївна, 1982 року народження, вчитель української мови та літератури загальноосвітньої школи №18 м. Івано-Франківська.

Сестра — Андрішак Марія Борисівна, 2016 року народження, дошкільня.

25.02.2018

/Підпис/

2.3.

РЕЗЮМЕ

ШКАПИЧ ОКСАНА

тел. 0665436789

e-mail: oksana_shkapych@ukr.net

Мета: заміщення вакантної посади старшої медичної сестри Прикарпатського центру репродукції людини.

Кваліфікація: більше 10 років досвід роботи медичною сестрою у лікувальних закладах різних типів.

Досвід роботи:

Січень 2010 року і до цього часу — Прикарпатський центр репродукції людини, медична сестра загальної практики.

Обов'язки:

- організація і контроль виконання поточної і завершальної дезінфекції в осередку інфекції;
- ознайомлення пацієнтів з організацією роботи і структурою закладу;
- ведення обліку диспансерних пацієнтів, запрошення їх на черговий огляд до лікаря або відвідування їх вдома разом з лікарем;
- ведення санітарно-освітньої роботи на своїй територіальній ділянці;
- виписування рецептів на лікарські засоби за призначенням лікаря, окрім наркотичних засобів;
- виписування, отримання і зберігання лікарських засобів;
- ведення документації, передбаченої для поліклінік;
- проведення в умовах поліклініки і вдома призначених лікарем маніпуляцій.

Вересень 1995 року – палатна медсестра в Івано-Франківському міському пологовому будинку.

Освіта: 1997-2000 – Івано-Франківське базове медичне училище. Спеціальність: медична сестра.

Особисті відомості: 1983 року народження, неодружена.

Додаткова інформація:

Вільно володію українською та російською мовами.

Посвідчення водія категорії «В».

Завдання 3. Проаналізуйте текст документа. Доведіть, що це зразок офіційно-ділового стилю.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 1. Статус української мови як єдиної державної мови в Україні

1. Єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова.

2. Статус української мови як єдиної державної мови зумовлений державотворчим самовизначенням української нації.

3. Державний статус української мови є невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави.

4. Статус української мови як єдиної державної мови в Україні визначається виключно Конституцією України.

5. Порядок функціонування і застосування державної мови визначається виключно законом.

6. Навмисне спотворення української мови в офіційних документах і текстах, зокрема навмисне застосування її з порушенням вимог українського правопису і стандартів державної мови, а також створення перешкод та обмежень у застосуванні української мови тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

7. Статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначені цим Законом.

8. Українська мова як єдина державна мова виконує функції мови міжетнічного спілкування, є гарантією захисту прав людини для кожного українського громадянина незалежно від його етнічного походження, а також є фактором єдності і національної безпеки України.

Завдання 4. Прочитайте сполучення слів та введіть їх у текст документа. Як називають такі мовні звороти?

Згідно з розпорядженням, на підставі наказу, відповідно до чинного законодавства, порядок денний, поставити питання на розгляд, довести до відома, взяти до уваги, вжити заходів, надати допомогу, з боку адміністрації, обіймати посаду, повноважний орган, через сімейні обставини, за місцем основної роботи, у зв'язку з виходом на пенсію, укласти договір, матеріальна відповідальність.

Завдання 5. Відредагуйте словосполучення.

На протязі слідуючого дня, запрошуємо усіх бажаючих, прикласти багатьох зусиль, заходи по забезпеченню, важке матеріальне положення, поштовий перевід, кожного дня, мішати виконувати роботу, по вказівці завідуючого кафедрою, внести до проекта протоколу, магістр по філології, звільнений по наказу керуючого.

Завдання 6. Прочитайте зразки текстів офіційно-ділового стилю та вкажіть, до якого підстилю вони належать. Назвіть мовні засоби, характерні для кожного підстилю.

6.1. Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості

позбавити прийдешні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе, і знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в рівність прав більших та малих націй, та створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права, і сприяти соціальному прогресу й поліпшенню умов життя при більшій свободі,

і заради цих цілей

виявляти терпимість і жити разом, у мирі один з одним, як добрі сусіди, і об'єднати наші сили для підтримки міжнародного миру й безпеки, і забезпечити прийняттям принципів і встановленням методів, щоб збройні сили використовувалися не інакше, як у спільних інтересах, і використати міжнародний апарат для сприяння економічному й соціальному розвитку всіх народів,

вирішили об'єднати наші зусилля для досягнення цих цілей.

Відповідно до цього наші уряди через представників, що зібралися в місті Сан-Франциско і пред'явили свої повноваження в належній формі, погодилися прийняти цей Статут Організації Об'єднаних Націй і цим засновують міжнародну організацію під назвою «Об'єднані Нації».

6.2. Стаття 1

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства.

Стаття 2

Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті.

Стаття 3

Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Стаття 4

Ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

Стаття 5

Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання (*Загальна декларація прав людини*).

6.3.

Деканові Факультету філології
проф. Голоду Р. Б.
студентки групи УМЛ(ф)-22
Чорної Марти

Заява

Прошу звільнити мене від занять 14.02.2019 у зв'язку зі святкуванням Дня закоханих.

12.02.2019.

/Підпис/

Завдання 7. Виберіть правильний варіант побудови словосполучення (речення).

Відкрити/розкрити/розгорнути зошит; екзаменаційний білет/квиток; відкрити/відчинити/розкрити кватирку/квартирку; білет/квиток на літак; призначити/зарахувати на посаду доцента; я не надіялась/не сподівалась, що не складу іспит; брати/приймати участь у конференції; навчальний/учбовий заклад; лікарняний/лікарський корпус; невірна/неправильна відповідь.

Завдання 8. Відредагуйте речення.

Я приймаю ще раз залік у порядку виключення. Міжнародне положення України все ще залишається дуже складним. Всі бажаючі можуть прийняти участь у конференції. Складовою частиною курсу є орфографічний практикум. Тривалий час вона працювала в якості викладача. По відношенню до цього питання наші думки співпадають. Цей викладач користується повагою колег і людей. Прездача призначена на слідуючий четвер. Я можу здати екзамен на слідкуючій неділі.

Завдання 9. Відредагуйте текст статті. Поясніть порушення мовних норм.

9.1. Постановка проблеми. У традиційному розумінні, народ та нація є не аморфними політичними утворення, а об'єднанням

близьких у етнічному плані людей. Такими етнічними рисами є мова, традиції, а тому числі й релігійні та одяг. Усі ці елементи виступають критеріями самобутності народу, а в окремих випадках і цілої нації. На підставі цих рис формується світогляд, але якщо мова виступає засобом комунікації, традиції і вірування є сакральними, то одяг, не зважаючи на те, що є елементом побуту відображає у собі велике смислове наповнення, яке на нашу думку, найкраще відображає рівень етнічної ментальності та самобутності. На переконання етнологів традиційний одяг, як найяскравіший елемент культурної спадщини, є семіотичною системою, що відображає соціальні, гендерні та вікові відмінності людей.

Актуальність нашого дослідження обумовлюється потребою теоретичного і методологічного окреслення впливу традиційного народного одягу, на прикладі Заліщицького Подністров'я на етнічну ментальність та самобутність, формування історичної пам'яті та популяризації традиційних елементів української вишивки у XXI ст. Актуальність обумовлюється кількома причинами. По-перше, одяг окрім притаманного йому символізму, є яскравою перлиною художньої творчості та духовної спадщини. По-друге, одягу та вишивці притаманна яскраво виражена регіональна специфіка, що виступає критерієм ідентичності, засвідчує приналежність власника до географічного і культурного простору. По-третє, традиційний народний одяг є втіленням суспільних, моральних та естетичних цінностей суспільства, особливостей його розвитку.

Територіальні та хронологічні межі дослідження обмежуються територією Заліщицького Подністров'я, яке є складовою Західного Поділля і охоплює територію населених пунктів сучасного Заліщицького району Тернопільської області, що розташовані вздовж річок Дністер та Серет. Хронологічно, аналізу піддаються пам'ятки народного одягу кінця XIX – початку XX ст., які наявні у фондах Заліщицького краєзнавчого музею, а також виявлені в окремих громадян краю.

9.2. Мета статті. Метою публікації є виокремлення традиційних рис народного одягу Заліщицького Подністров'я (матеріал виготовлення, гендерна і вікова приналежність, оздоблення та орнамент) та з'ясувати вплив народної вишивки на етнічну самосвідомість населення.

Виклад основного матеріалу. Народний одяг є характерною рисою кожної етнічної групи чи навіть підгрупи. В процесі розширення меж етнічної взаємодії, одяг зберігає консервативність, а тому виступає цінним джерелом для вивчення традиційної ментальності та світогляду.

Характеризуючи сировину і матеріал виготовлення традиційного одягу, то існувало кілька чинників, що впливали на них. Основним був соціально-економічний фактор, який визначав спроможність купити той чи інший товар. Другим – призначення одягу: для повсякденного вжитку матеріал був дешевим, святковий одяг виготовлявся з дорогого матеріалу. Найпоширенішим було домоткане полотно, що виготовлялося з конопель чи льону. Для зимового одягу використовували доморобні вовняні чи напіввовняні тканини, хутро. З позиції сьогодення ми кваліфікуємо домотканий конопляний чи лляний одяг, а також вовняні і шкіряні вироби, як такі, що їх могли собі дозволити тільки селяни. Зараз, такі типи матеріалів є як дорогими, так і популярними і їх не усі собі можуть дозволити. Тобто, на звичайному матеріалі виготовлення повсякденного одягу, можна прослідкувати як за останні 100 років змінилося сприйняття населення до речей побутового вжитку, і як змінилася цінність останніх.

У гендерній приналежності, одяг традиційно ділився на чоловічий та жіночий. Більше того, дитячий одяг не мав властивих йому рис і оздоблювався характерним стилем для чоловічої чи жіночої статі.

9.3. Якщо крій і матеріал були ідентичними для більшості населених пунктів краю, то для кожного села чи групи сіл, була властива специфічна техніка оздоблення та орнамент вишивки. Повсякденний одяг, вишивкою не оздоблювався. Натомість святковий одяг прикрашався саме вишивкою, яка була єдиним способом

прикрашання сорочок виготовлених з однакового матеріалу. Для Заліщицького Подністров'я властивою була лічильна техніка вишивання, коли на основу тканини наносився орнамент. На межі ХІХ – ХХ ст. у селах Заліщицького району на чоловічих сорочках переважали геометричні та рослинні орнаменти виконані різнокольоровими та позолоченими нитками технікою хрестик (ТКМЗ, Е-66; ТКМЗ, Е-321; ТКМЗ, Е-41).

Чоловічі штани виготовлялися із домотканого полотна були вузькими і зв'язувалися на поясі. Вони рідко оздоблювалися орнаментом, а тим більше вишивкою. Для штанів була властива сезонність – теплу пору року використовувалися штани із світлого (білого) полотна, взимку – з чорного чи коричневого кольору.

Стосовно смислового навантаження орнаменту, то впровадження рослинних мотивів обумовлено насамперед традиційністю сільського господарства. геометричний стиль був традиційним і консервативним, при цьому в ньому домінувала релігійна тематика і він ніс найбільше смислове навантаження. Будучи найдавнішим типом орнаменту, в геометричному стилі переважали кола, хрести, квадрати та навіть свастика. Такий тип орнаменту був властивим для більшості слов'янських народів (Gilevich, 2011, р. 80). Стосовно значення кожного із цих символів, то ромб був як правило жіночим символом, та відповідав за родючість. Спрямування кута трикутника вказувало на гендерну приналежність власника – гострий кінець у верх – чоловічий орнамент, і навпаки – жіночий (Tsvetkova, 2016, р. 112). Застосування свастики, яка була символом сонця, часто здійснювалося з метою охорони власника сорочки від приворотів. О. Міхайлова вказує, що цей символ був традиційним насамперед для групи південних слов'ян (сербів), але згодом поширювався і на території України (Mikhaýlova, 2016, р. 52-53).

9.4. Щороку, під час державних свят, релігійних свят чи просто так, ми спостерігаємо посилений інтерес громадськості до традиційної української вишитої сорочки. Так, це тільки один із елементів українського народного костюму кінця ХІХ – початку ХХ ст., але

акцентування уваги саме на вишивці свідчить про бажання зберегти символізм і народну культуру. Закономірно, що більшість людей не розуміє смислового навантаження, яке несе орнамент вишиванки і часто обирає сорочку виходячи з власних естетичних смаків.

Однак, навіть у такому випадку, роль традиційного українського одягу, зокрема вишиванки зростає, як серед людей, так і серед представників державної влади. Американська дослідниця Тері ван Орман, ще у 2013 р. підготувала ґрунтовне дослідження на тему впливу традиційного українського одягу на гендерні відносини та владу у якому прийшла до висновку, що серед українського політикуму зростає інтерес до використання вишиванок з метою національного самовираження та самоідентифікації, тоді, як для більшості населення це є традиційний елемент дотримання історичної та культурної пам'яті.

У 2018 р. О.Шевченко, аргументовано доводить, що впродовж останнього десятиліття, під впливом політичних трансформацій. Українська традиційна вишивка стала не тільки об'єктом ідентифікації народу, вона набрала комунікаційних функцій (Shevchenko, 2018, р. 121). Ми цілком погоджуємося з її висновком, що вишивка є основним функціональним і символічним елементом одягу і вказує, як наступінь розвитку і специфіку комунікативної поведінки українців, застосовується для виокремлення соціального статусу особи, її зв'язку з етнічними стереотипами, моральними нормами поведінки (Shevchenko, 2018, р. 122).

Висновки. Аналіз фондів Заліщицького районного комунального краєзнавчого музею та наявної теоретичної бази дозволяє сформулювати наступні висновки:

- для території Заліщицького Подністров'я (населені пункти на лівій течії р. Дністер) в кінці XIX – на початку XX ст. є властивою наявність чоловічого та жіночого костюму, специфічною рисою якого є орнамент та стилістичне оформлення, на що вплинуло розташування регіону на перетині етнічних регіонів Буковини, Поділля та Покуття;

- характерними рисами одягу є матеріал виробництва, техніка виробництва, гендерна і вікова приналежність, кольорова гама та

орнаменталістика оздоблення. Характерно, що жіночий одяг був більш різноманітніший ніж чоловічих, хоча верхній за своїм стилем і кроєм практично не відрізнявся.

- не зважаючи на практичний характер, одяг, зокрема вишиванка, мали вагомий вплив на свідомість населення ХІХ – початку ХХ ст., а також в наш час. В досліджуваній період, традиційна вишиванка була атрибутом одночасно повсякденного одягу і святковим елементом (різницею був матеріал та орнамент), так і свідченням приналежності її власника до конкретного регіону. В наші дні, вишиванка є домінуючим елементом святкового костюму, є популярним, як в ділових колах, політикумі, так і серед пересічних українців.

Словниковий диктант

Зміни приголосних при творенні слів

Вправи для самоперевірки

1. Утворіть за допомогою суфікса *-ський* прикметники і запишіть їх у три колонки: 1) на *-зький*; 2) на *-цький*; 3) на *-ський* після голосного. Прикметників, у яких *-ський* стоїть після приголосного, не виписуйте.

Стужиця, Здвиж, печеніг, Бахмач, Свеса, Калуш, Карпати, Смига, Омельник, Звенигород, Агадес, Волноваха, Запоріжжя, Клуз, Овруч, Камчатка, Авас, Сиваш, Токмак, Воронеж, Устилуг, Чукотка, Атлас, Ялпуг, Гнилиця, Підбуж, Світязь, Вільнюс, дивак.

Ключ. З других букв має скластися вислів В.Шекспіра.

2. Від поданих слів утворіть прикметники за допомогою суфікса *-ськ(ий)* і запишіть їх:

Ятрань, Новоселиця, Абхазія, комендант, Нью-Йорк, завод, Рига, герцог, Кембридж, Київ, ацтеки, баски, Ізмаїл, дивак, Ельбрус, Париж, чех, Ла-Манш, Цюрих, тюрки, казах, падишах, Мекка, Малакка, Іран, Ірак, емігрант, доцент, фашист, студент, Калуш, Галич.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

ВИДИ ДОКУМЕНТІВ. ЕТИКЕТ ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ

1. Документація з кадрово-контрактних питань (автобіографія, резюме, характеристика, рекомендаційний лист, заява, наказ щодо особового складу).
2. Довідково-інформаційні документи (прес-реліз, звіт, протокол, витяг з протоколу).
3. Класифікація листів.
4. Реквізити листів та їх оформлення.
5. Етикет ділового листування.
6. Оформлення листа.
7. Типи листів.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати й виголосити прилюдний виступ на тему, близьку до обраного фаху (2 людини з групи).
2. Напишіть лист-пропозицію до деканату факультету, де ви навчаєтесь, щодо навчального процесу.

Питання для самоперевірки

1. Що таке автобіографія? Назвіть її реквізити.
2. Які існують види резюме? Окресліть вимоги до написання кожного з них.
3. Що таке заява? Яки види заяв Ви знаєте? Назвіть реквізити заяви.
4. Що таке характеристика. Назвіть реквізити цього виду документа.
5. Назвіть основні вимоги до написання рекомендаційного листа та окресліть типові мовні звороти, що вживаються в такого типу документах.
6. Назвіть реквізити характеристики.
7. Яка різниця між характеристикою, автобіографією і рекомендаційним листом?
8. Назвіть типові мовні звороти написання листа-привітання.

9. Назвіть типові мовні звороти написання листа-запрошення.
10. Назвіть типові мовні звороти написання листа-вибачення.
11. Назвіть типові мовні звороти написання листа-подяки.
12. Охарактеризуйте вимоги до оформлення листа-претензії, рекламаційного листа.
13. Назвіть загальні вимоги до оформлення службового листа.
14. Назвіть реквізити службового листа.

Література

- 1. Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі) : навчальний посібник. Київ : “АртЕк”, 2001. 280 с.**
2. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навчальний посібник Київ : МАУП, 2002. 208 с.
3. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. 480 с.
4. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручн. для вищ. навч. закл. 7-ме вид., виправлене. Донецьк : СПД ФО Сердюк В. І., 2005. 448 с.
- 5. Культура фахового мовлення : навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги — ХХІ, 2006. 496 с.**
- 6. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.**
7. Мозговий В. І. Українська мова професійного спілкування. Модульний курс : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.
- 8. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 694 с.**
9. Ющук І. П. Українська мова : підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2003. 640 с.

Аудиторні завдання

Завдання 1. Розкриваючи дужки, виберіть назву документа, що відповідає визначенню.

1.1. (Прес-реліз, резюме, характеристика) — це документ, у якому претендент повідомляє стислі відомості про освіту, трудову діяльність, професійний досвід і досягнення тощо. (Автобіографія, резюме, рекомендаційний лист) — це документ з незначним рівнем стандартизації, у якому особа повідомляє основні факти своєї біографії; є обов'язковою складовою особою справи працівника. (Заява, резюме, характеристика) — це документ, у якому в офіційній формі висловлено громадську думку про працівника, оцінено його ділові та моральні якості. (Розписка, резюме, характеристика) — це письмове прохання, оформлене за певним взірцем, яке подають на ім'я офіційної особи або до установи чи організації з метою реалізації прав або захисту інтересів. (Заява, рекомендаційний лист, характеристика) — це документ, який подають у ситуації клопотання про посаду, влаштування на нову відповідальну роботу, подання на здобуття стипендія, гранту тощо. (Наказ, резюме, доручення) — це розпорядчий документ, який видає керівник підприємства, установи. (Заява, резюме, прес-реліз) — це стисле повідомлення для преси про якусь важливу подію.

1.2. (Заява, звіт, характеристика) — це письмове повідомлення про виконання певної роботи за певний проміжок часу. (Довідка, резюме, характеристика) — це документ інформаційного характеру, що підтверджує факти з життя й діяльності окремих громадян, різні обставини діяльності установ, організацій, підприємств. (Розписка, доручення, доповідна записка) — це документ на ім'я керівника установи, у якому повідомляють про певний факт, подію, подають звіт про виконання службових доручень або взятих на себе зобов'язань. (Пояснювальна записка, резюме, протокол) — це документ особистого характеру, у якому пояснюються певні дії особи. (Заява, резюме, пояснювальна записка) — це вступна частина основного документа, в якому обґрунтовується мета його створення,

структура, зміст, призначення, актуальність і новизна. (Наказ, протокол, характеристика) — це документ, що відбиває процес і результат роботи постійних та тимчасових колегіальних органів, проведення зборів, засідань, нарад, конференцій тощо. (Протокол, витяг з наказу, витяг з протоколу) — це відтворення частини протоколу, яка стосується розгляду окремого питання.

Завдання 2. Допишіть речення, враховуючи особливості написання ділових паперів.

Від протоколу витяг відрізняється лише тим, що в ньому подається ухвала лише з ... питання. За обсягом фіксованої інформації протоколи поділяють на ... У тексті протоколу виділяють дві частини: вступну та ... Датою протоколу є дата ... Довідки можуть бути ... Обов'язковими реквізитами будь-якого документа є ... У тексті заяви прізвище адресанта пишеться у ... відмінку. У тексті заяви прізвище адресата пишеться у ... відмінку. Стислі відомості про склад сім'ї подають в ... Обов'язковими структурними елементами резюме є ...

Завдання 3. Прочитайте зразки документів, знайдіть та виправте помилки в їх оформленні. Визначте, які це документи за походженням і складністю.

3.1.

Ректору ПНУ
Проф. Цепенді І.Є
Від студента
Факультету філології,
Групи УМЛ-22
Сеньків Марти Леонідівни

Заява

Прошу дуже призначити мені додаткову стипендію в зв'язку з дуже складним матеріальним положенням

18.12.2019.

/Сеньків М. Л/

3.2.

Ректору ПНУ
проф. Цепенді І.Є
Сеньків Марти Леонідівни,
яка проживає за адресою:
м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 20/12,
тел. 0675543256

заява

Прошу прийняти мене на посаду бухгалтера на умовах строкового трудового договору з 1.09.2019 р. до 01.09. 2020р.

28.08.2019.

До заяви додаю:

- 1) автобіографію;
- 2) трудову книжку;
- 3) листок по обліку кадрів;
- 4) 2 фотокартки;
- 5) копію паспорта;
- 6) копію ідентифікаційного кода.

/Сеньків М. Л/

3.3.

Автобіографія

Я, Петрина Андрій Юрієвич, народився 1995 року у Івано-Франківській області. По національності я українець.

Ходив у дитячий садок, потім у школу, де безрезультатно приймав участь в різноманітних олімпіадах та конкурсах. Відвідував спортивну секцію з футболу. Школу закінчив успішно, склав ЗНО і зараз вчуся на філософському факультеті Прикарпатського

університету, спеціальність «психологія». Тут також приймаю активну участь в житті факультету, є членом факультетської команди кавеен.

Моя сім'я складається з двох батьків, двох сестер і бабусі з дідусем. Мама працює в мебельному магазині, а тато інженер-технологом на виробництві харчових продуктів. Сестри ходять до школи.

Несудимий.

Петрина А. Ю.

24.09.2019

3.4.

Резюме

Іван Ігнатюк

Тел. 0675543254

Емейл: ivan_ignat@gmail.com

Мета: знайти роботу коректором з української мови та підвищити свій професійний рівень.

Кваліфікація: поки студент, тому кваліфікації нема.

Досвід роботи: хочу з чогось почати, але робити вмію все. Добре навчає мий та енергичний.

Освіта: 2017 — і до цього часу — Прикарпатський університет, філологічний факультет.

Особисті відомості: 2001 року народження, нежонатий.

Додаткова інформація: володію тільки українською мовою і ще вчуся, тому допускаюся помилок. Маю права і не проти командіровок.

3.5.

Пояснююча записка

Викладачові української
професійної мови

Від студента філологічного
факультету

Спеціальності «Українська мова

та література»

Івасика Тараса Петровича

Я, Івасик Тарас Петрович, не приходив на ваші пари, бо був хворий. Довідка прикладається.

27.12.2018.

Івасик

3.6.

Оголошення

Продається коляска для дитини зеленого кольору. Якщо Вас зацікавило, то звоніть по телефону 0998765444.

Завдання 4. Напишіть лист, у якому ви просите дати детальну інформацію про вимоги до друку в збірнику студентських наукових праць. Визначте, який це лист за напрямом, найменуванням та призначенням.

Завдання 5. Напишіть вітального листа з нагоди ювілею директора школи, у якій Ви працюєте на посаді вчителя української мови та літератури.

Завдання 6. Напишіть прес-реліз анонс про проведення щорічної загальноуніверситетської студентської конференції «Мовна ситуація та мовна політика в Україні».

Завдання 7. Напишіть листа на ім'я декана Факультету філології, у якому висловте побажання та зауваження до освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Філологія. Українська мова і література» (з освітньою програмою можна ознайомитись на сайті Факультету філології).

Завдання 8. Відредагуйте речення.

Прийміть наші найбільш щиріші вітання з приводу Дня народження. Вітаю тебе з успішною здачею іспиту і вступом у навчальний заклад. Позичаю вам щастя, радості та поваги від студентів і

людей. Шановна колега, прийми найбільш кращі побажання всього хорошого. Запрошуємо всіх бажаючих прийняти участь у презентації нового збірника прози і оповідань визначного поета. Знання завжди стануть у нагоді тим, хто їх цінує.

Завдання 9. Утворіть форми кличного відмінка.

Мовознавець Катерина Городенська, секретар Наталія Іванівна, професор Василь Васильович, професорка Наталія Василівна, доцент Бойко Тетяна, пані викладачка, пан лікар, шановний студент, лекторка Бабій Іванна, вчителька Мельничук Ганна, добродій Петро.

Словниковий диктант

Написання не, ні з різними частинами мови

Вправи для самоперевірки

Вправа 1. Випишіть лише словосполучення, у яких **не** з дієслівними формами пишеться окремо.

Він не/має плаща, не/терпеливиться йому, не/дослухавши розмови, не/навиджу брехню, не/поремонтовано автомобіль, не/чуваний тут випадок, не/закінчений твір, не/хтують порадами, не/стямився досі, ще/не виконаний урок.

Ключ. З перших букв останніх слів має скластися закінчення вислову Марка Твена: “Коли сумніваєтесь, говоріть ...”

Вправа 2. Випишіть слова й словосполучення в дві колонки: 1) з префіксом **не-**; 2) із заперечною часткою **не**.

Сказав не/впевнено, розгулялась не/года, клас не/прибраний, сюди не/підемо, вжито не/гайних заходів, здивувався не/випадково, писав не/думаючи, зник не/сподівано, давно не/здужає, книжку не/прочитано, такого ще не/чувано.

Ключ. З других букв перших слів має скластися початок вислову Григора Тютюнника: "... неповторна".

Вправа 3. Запишіть у дві колонки слова та сполучення слів: у першу — ті, що пишуться з Не Та Ні Окремо; у другу — ті, що пишуться разом. Поясніть правопис слів з Не. Визначте частини мови в словосполученнях.

Не/ріж, не/кричи, не/озорий степ, поки що не/легко, не/забаром, Не/добір, не/подбав, нами не/передбачене, не/зовсім, ні/про/що, не/заПеречне, ні/ким, не/мовбито, не/годен, не/кожен, ні/те ні/се, не/вроздріб, Не/благозвучне, не/досіл, тяжку не/волю, книжка не/прочитана, не/навиворіт, не/п ‘ять, не/дорід, не/нависть, не/впоперек; не/коротка, а довга; ні/з/чим, ні/чим, ні/коли, не/до вподоби.

Ключ: За останніми буквами в кожній фразі прочитайте прислів'я.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8

НАУКОВИЙ СТИЛЬ І ЙОГО ЗАСОБИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

1. Особливості наукового тексту і професійного наукового викладу думки.
  - 1.1. Репрезентація української наукової мови на лексичному рівні.
  - 1.2. Граматичні ресурси української наукової мови.
2. Жанрова специфіка наукових досліджень.
3. Оформлювання результатів наукової діяльності:
  - 3.1. План і його види (номінативний, тезовий, питальний).
  - 3.2. Тези та їх типи. Вимоги до складання тез.
  - 3.3. Конспект як важливий засіб організації розумової праці.
  - 3.4. Анотування й реферування наукових текстів. Види анотацій.
4. Основні правила бібліографічного опису джерел. Вимоги до оформлення покликань.
5. Стаття як самостійний науковий твір.
6. Вимоги до виконання та оформлювання курсової роботи.
7. Вимоги до виконання та оформлювання дипломної та магістерської роботи.
8. Основні вимоги до написання рецензії.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати й виголосити прилюдний виступ на тему, близьку до обраного фаху (2 людини з групи).
2. Підготуйте (скопійуйте) фахову наукову статтю, на прикладі якої покажіть, як реалізуються загальні й мовні особливості та ознаки наукового стилю у конкретному випадку. До скопійованої наукової статті написати **анотацію із ключовими словами** (якщо вона наявна – розширити удвічі) і **рецензію**.

Теми рефератів і повідомлень

1. Становлення і розвиток наукового стилю української мови.

2. Науковий етикет.

Питання для самоперевірки

1. Що таке науковий текст?
2. Які підстилі виділяють у межах наукового стилю?
3. Охарактеризуйте кожен підстиль та вкажіть жанри, у яких вони реалізуються.
4. Назвіть основні ознаки наукового тексту та вкажіть характерні для них мовні засоби.
5. Які лексичні засоби вказують на специфіку наукової мови?
6. Як граматичний рівень мови відображається в науковому тексті?
7. Що таке стаття та які основні вимоги до її написання?
8. Які елементи є обов'язковими для статті?
9. Які елементи є обов'язковими в курсовій роботі?
10. Як формулюються мета і завдання дослідження?
11. Які основні вимоги до укладання бібліографічного опису?
Акцентуйте на основних моментах.
12. Яка інформація міститься в анотації? Яке призначення анотації?
13. Що таке рецензія? Назвіть типові лексико-граматичні засоби написання рецензії.
14. Що таке тези? Чому їх вважають одним із найскладніших для написання жанрів наукового стилю?

Література

1. Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі) : навчальний посібник. Київ : “АртЕк”, 2001. 280 с.
2. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навчальний посібник Київ : МАУП, 2002. 208 с.
3. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / за редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 272 с.

4. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. 480 с.
5. **Культура фахового мовлення : навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги — ХХІ, 2006. 496 с.**
6. Ляшук Н. Кодифікація багатозначних лінгвістичних термінів у словниках цитатного типу. *Українська мова*. 2011. № 3. С. 57—67.
7. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2009. 352 с.
8. **Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.**
9. Мозговий В. І. Українська мова професійного спілкування. Модульний курс : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.
10. **Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 390 с.**
11. Селігей П. О. Науковий стиль української мови: ресурси оновлення. *Мовознавство*. 2006. № 2-3. С. 181—183.
12. **Семеног О. М. Культура наукової української мови : навчальний посібник. Київ : Академія, 2012. 216 с.**
13. **Семеног О. М. Культура роботи вчителя-дослідника з текстом наукової комунікації. Українська мова й література в сучасній школі. 2013. № 11. С. 2-8.**
14. Симоненко Л. Українська наукова термінологія: стан і перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Вип. IV / відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ : КНЕУ, 2001. С. 3—8.
15. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу) : монографія. Київ : Логос, 2006. 98 с.
16. **Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 694 с.**

17. Ющук І. П. Українська мова : підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2003. 640 с.

Аудиторні завдання

Завдання 1. Прочитайте слова, поділіть їх на групи відповідно до стилю, в якому вони використовуються: а) публіцистичний; б) науковий; в) офіційно-діловий.

Субстантивація, ухвалити, віршотворець, громадськість, наказ, іванофранківці, плюралізм, інтер'єктив, животворящий, наказую, степінь, огульний, формуляр, конденсат, деривалологія, вербалізувати, оголошення, протокол, персона нон-грата, чорне золото, директива, інтеграл, оповідачка, конотація, осердя, плюралізм, витяг з протоколу, лесема.

Завдання 2. Виберіть з довідки тлумачення, що відповідають наведеним термінам. До яких розділів науки про мову вони належать?

Синтаксис, словоформа, субституція, транскрипція, термін, універбація, фонема, синекдоха, речення, полісемія.

Довідка

Наявність різних лексичних значень у одного й того ж слова відповідно до різних контекстів; найменша неподільна звукова одиниця мови, яка служить для творення морфем, слів і словоформ та їх диференціації; вид метонімії, що ґрунтується на суміжності кількісного характеру при відношеннях між цілим або взагалі чимось більшим і його частиною або взагалі чимось меншим, між певною сукупністю і її окремим елементом; слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо; особлива система письма, яка застосовується для точного відтворення звукового складу слів і текстів якої-небудь мови або діалекту; заміна в запозичених словах чужого звука своїм; розділ граматики, який вивчає засоби і правила побудови висловлювань, тобто його предметом є речення; граматична форма того самого слова, його граматичний різновид, який виявляє лексичну тотожність з іншими

співвідносними С. цього слова і протиставляється їм за своїми граматичними значеннями; різновид суфіксального способу словотворення, при якому словосполучення за допомогою суфіксації згортається в слово; мінімальна комунікативна одиниця, яка про щось повідомляє й розрахована на слухове або зорове (на письмі) сприйняття.

Завдання 3. Прочитайте текст. Доведіть, що він належить до власне наукового підстилю. Поясніть особливості добору та використання у ньому мовних засобів. Проаналізуйте, як досягаються абстрагованість, логічність, точність і однозначність, об'єктивність викладу тощо.

Останнім часом у лінгвістичній літературі дедалі частіше вживають поняття «мовна свідомість» (далі – МС). І не випадково: без нього важко пояснити факти мовної поведінки окремих осіб і національних спільнот, з'ясувати зовнішні причини багатьох мовних змін. Але оцінити значущість поняття МС поки що важко, бо воно лишається порівняно новим і слабо опрацьованим. Немає ні цілісної теорії, ні єдиного розуміння МС. Різні дослідники вкладають у це поняття різний зміст. Найчастіше під ним розуміють: 1) мовну картину світу, тобто образи свідомості, матеріалізовані в мовних знаках; 2) механізм керування мовленням, який формує, зберігає та перетворює мовні знаки, правила поєднання й уживання їх; 3) судження й уявлення людини про мову та її суспільну роль. На нашу думку, найближчим до істини є саме третій варіант. Справді, коли врахувати, що істотна ознака свідомості – її скерованість на певний предмет, себто свідомість – завжди свідомість чогось, то можна вважати, що МС відображує мову та мовну дійсність. Людина запитує себе: що таке мова, як вона влаштована, яку роль відіграє в житті, наскільки вона ацікава й важлива для мене? У пошуках відповідей виникає система мовних знань, ідей, переконань, почувань, настанов. Формуються ціннісне ставлення, яке відображає значущість мови в житті людини, й оцінне ставлення – що в мові є хорошим, правильним, корисним, а що поганим, неправильним,

шкідливим. Звідси визначення: МС – форма свідомості, яка обіймає погляди, уявлення, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності. Інакше кажучи, МС – це небайдуже, шанобливе ставлення до мови. МС пов'язана з низкою супутніх явищ, як-от: знання й культура мови, мовний смак, мовна соціалізація (тобто опанування норм), мовленнєва вправність, мовна особистість (тобто ідіолект). Залежно від кількості охоплених нею мовців буває індивідуальною, тобто належною одній особі, та груповою – належною національній або мовній спільноті (П. Селігей).

Завдання 4. Прочитайте текст. Доведіть, що він належить до науково-навчального підстилю. Поясніть особливості добору та використання у ньому мовних засобів. Проаналізуйте, як досягаються абстрагованість, логічність, точність і однозначність, об'єктивність викладу тощо.

Мова — один із найвизначніших божественно-людських витворів, універсальне надбання людства й універсальна реальність суспільного існування. Це, за висловом німецького філософа Мартіна Гайдеггера, оселя людського духа. І не дивно, що люди ще в давні часи зацікавились мовою і створили про неї науку — мовознавство.

Мовознавство, або лінгвістика, — наука про природну людську мову загалом і про всі мови світу як її індивідуальних представників.

Отже, предметом мовознавства є мова як притаманний тільки людині засіб спілкування й окремі конкретні мови в їх реальному функціонуванні, у статиці й динаміці, в їх теперішньому й минулому, в усіх їх взаємозв'язках та взаємодії з іншими соціальними феноменами (суспільством, свідомістю, культурою тощо).

Проблеми сутності мови, її функцій, структури і розвитку є дуже важливими, оскільки мова є необхідною умовою мислення, існування й поступу суспільства. Через пізнання мови пролягає шлях до пізнання людини.

Мовознавство — одна з найдавніших і найрозгалуженіших наук. Усі мовознавчі дослідження розподіляють між двома

підрозділами цієї науки — конкретним (частковим) і загальним мовознавством.

Конкретне мовознавство вивчає окремі мови (україністика, полоністика, богемістика, русистика) або групи споріднених мов (славістика, германістика, романістика тощо). Загальне мовознавство вивчає загальні особливості мови як людського засобу спілкування, а також структуру й закономірності функціонування всіх мов світу.

Деякі вчені пропонують розбити коло питань, що вивчають у курсі загального мовознавства, на дві групи, розподіливши їх між власне загальним (у вузькому значенні) і теоретичним мовознавством.

У такому разі загальне мовознавство — лінгвістична дисципліна, яка вивчає всі мови світу і є ніби узагальненням конкретних лінгвістик (загальна фонетика, загальна граматика, структура всіх мов світу, типологія мов тощо). На відміну від власне загального мовознавства до теоретичного мовознавства можуть бути віднесені лише лінгвістичні проблеми, що стосуються найсуттєвіших ознак мови як суспільного явища в її відношенні до інших явищ дійсності. Цю науку можна назвати наукою про мову взагалі, наукою про природу й сутність мови. Уся проблематика теоретичного мовознавства може бути зведена до трьох проблем: 1) природа й сутність мови, її організація; 2) відношення мови до позамовних явищ; 3) методологія мовознавства (М. Кочерган).

Завдання 5. Прочитайте текст. Доведіть, що він належить до науково-популярного підстилю. Поясніть особливості добору та використання у ньому мовних засобів. Проаналізуйте, як досягаються абстрагованість, логічність, точність і однозначність, об'єктивність викладу тощо.

Одна з вершин розвитку української літературної мови 50-80-х років ХХ століття – мовотворчість Михайла Стельмаха. Його романи й повісті виказують неповторність стилю, значні досягнення в культурі опрацювання тексту. Сторінки творів засвідчують глибокі знання народної мови, широке використання індивідуального художнього мовотворення. Природний народний струмінь мовлення, особливо в

партіях героїв, у доборі лексики, фразеології, нерідко оновленої й трансформованої, у словоладі, інтонаціях, розлогіх авторових сентенціях у стилі народної філософії, здатності піднести деталь до концептуального узагальнення, – усе це западає в пам'ять, вражає змістом і чіткістю різьблених форм. Названі й багато неназваних, окремо виділюваних рис творів митця існують у взаємозв'язку як естетично-художня цілість. Мимоволі зауважуєш, що такий досконалий текст не міг постати внаслідок копіювання-наслідування готових зразків, зокрема й відшліфованого народного наративу, а лише як результат цілеспрямованої діяльності автора, опертої на розуміння законів текстобудови, мовотворення, на проникливе осмислення змістового, асоціативного й емоційного складників використаних мовних елементів, вдумливого моделювання тексту, над яким височіють вибудовані змістові й емоційні вершини, які його огранюють і скріплюють. Перечитування романів М. Стельмаха залишає двоїсте враження: тексти сприймаються легко і плинно, сюжетні лінії, колізії утримують увагу читача, а словесні образи викликають емоційні відрухи-спалахи. Читач полонений текстом. Та це перше враження відступає, коли пробуєш зрозуміти глибше текстові конструкти письменника, і ці спроби передбачають вихід за межі самого тексту, залучення широкого позатекстового словесного й загальнокультурного тла (П. Гриценко).

Завдання 6. Проаналізуйте тексти рецензій, виділіть мовні кліше, що вказують на об'єкт аналізу, актуальність, короткий зміст, загальну оцінку, недоліки, огріхи, висновки тощо.

Рецензія

на дипломну роботу Онищенко Людмили — студентки V курсу філологічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Коломийського інституту —
“Християнські концепти у драматургійних текстах Лесі Українки: лексико-семантичний аспект”

На сучасному етапі розвитку лінгвістичних вчень концепт є важливим об'єктом наукових досліджень, що виходить на рівень не лише мовознавства, але й когнітології, психології, етнології. Тому те, що студентка на самостійно зібраному матеріалі намагалася розв'язати складні наукові проблеми, викликає однозначне схвалення.

Серед багатьох проблем, пов'язаних із терміном “концепт”, одне з актуальних — “необхідність різноаспектного вивчення християнських концептів “любов”, “воля”, “пророк” ...” (С.4). У руслі її і виконане рецензоване дослідження, мета якого – “з'ясування лексико-семантичних особливостей християнських концептів у драматургійних текстах Лесі Українки” (С.4).

Позитивним у роботі є й те, що студентка зробила спробу глибокого лінгвістичного аналізу окремих мікросегментів, намагалася встановити роль досліджуваних слів-образів у просторі драматургійного тексту, вказала на їх експресивність, здатність ставати точками відліку для реалізації прихованих смислів драми.

Не можна сказати, що робота позбавлена недоліків. Так, на нашу думку, глибшими, ґрунтовнішими мали б бути висновки. Також присутні і певні стилістичні огріхи.

В цілому ж дипломне дослідження Онищенко Л. відповідає вимогам, що ставляться до такого типу робіт, а тому (при успішному захисті) заслуговує високої оцінки.

Кандидатка філологічних наук,

Доцентка кафедри української літератури

К. С. Вівчарук

Рецензія
на навчальний посібник
для студентів спеціальності
035. 01 Філологія (Українська мова і література)
«Українська мова за професійним спрямуванням»

кандидатки філологічних наук, доцентки кафедри української мови Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Іванишин Наталії Ярославівни

Сьогодні освіта в Україні передбачає не тільки удосконалення навчального процесу, наближення його до вимог сучасного суспільства, а й забезпечення методичної бази, яка визначає зміст, форми організації, технологію проведення занять, застосування методів, прийомів і засобів навчання мови. Тому рецензована робота є важлива й актуальна, оскільки в ній сформульовано вузлові питання, які стосуються вживання мови у фаховій сфері, зокрема детально проаналізовано науковий та офіційно-діловий стилі, а також запропоновано плани практичних занять, систему вправ і завдань, подано зразки підсумкових тестових завдань тощо.

У навчальному посібнику грамотно структуровано процес вивчення студентами-філологами змістових модулів курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»: орієнтація (визначення мети, дій і методів роботи), планування (чітко й лаконічно сформульовані плани практичних занять), реалізація (прийоми і навчальні засоби, що забезпечують навчальний процес (вправи, завдання), контроль (перевірка усвідомлення студентами засвоєного матеріалу, зразки підсумкових тестових завдань тощо).

Рецензована розробка покликана ознайомити студентів з термінологією обраного фаху, основними документами та зразками текстів наукового стилю, тобто формує міцне підґрунтя для успішної професійної комунікації.

Збірник побудований на нових концептуальних засадах мовної освіти в Україні, містить практичний матеріал, що може бути використаний студентами-філологами, учителями-словесниками.

Вважаємо, що навчальний посібник «Українська мова за професійним спрямуванням» можна рекомендувати до друку.

Кандидатка філологічних наук,

доцентка кафедри української мови
Факультету філології
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника

Венгринюк М. І.

Завдання 7. Складіть бібліографічний опис джерел, підібравши літературу вашого фаху. Поясніть основні правила укладання бібліографії (*див. Додатки*).

Завдання 8. Ознайомтесь із зразками рецензій на різножанрові наукові джерела (монографії, підручники, навчальні посібники, статті) філологічної тематики (скопійуйте такі зразки з фахових журналів «Мовознавство», «Українська мова», «Вісник Прикарпатського університету» тощо). Підкресліть у них лексико-граматичні конструкції, характерні для текстів рецензій.

Завдання 9. виправте помилки в бібліографічному описі джерел. Поясніть основні принципи укладання такого опису відповідно до чинного держстандарту.

1. Невідомська Л. М. Імпліцитність: мовносистемний аспект : монографія / Лілія Невідомська. — Харків : Ранок-НТ, 2012. — 416 с.
2. Ніжегородцева-Кириченко Л. О. Екстраполяція фрейму на структуру лексико-семантичного поля / Л. О. Ніжегородцева-Кириченко // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. — 2007. — № 4. — С. 90—95.
3. Ткачук О. М. Наратологічний словник / О. М. Ткачук. — Тернопіль : Астон, 2002. — 173 с.
4. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови / Л. М. Полюга. — 3-є вид., допов. і випр. — К. : Довіра, 2006. — 510 с.
5. Попова І. С. Фундаментальні категорії синтаксису української мови у формально-граматичному та метамовному аспектах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук :

- спец. 10.02.01 «Українська мова» / Попова Ірина Степанівна. — Чернівці, 2012. — 40 с.
6. Скаб М. Основні чинники формування індивідуально-авторської концептуальної картини світу / Марія Скаб, Мар'ян Скаб // Вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія : зб. наук. праць. — Чернівці, 2009. — Вип. 475 — 477. — С. 293—297.
  7. Демський М. Т. Словник метамови інтерпретатора художнього тексту : навч. посіб. / М. Т. Демський, Л. В. Краснова ; за ред. М. І. Дубини. — К. : ІСДО, 1994. — 60 с.
  8. Степаненко М. І. Літературний простір «Щоденників» Олеся Гончара : монографія / Микола Іванович Степаненко. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2010. — 528 с.
  9. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за заг. ред. акад. І. К. Білодіда. — К. : Наукова думка, 1973. — 440 с.
  10. Сjuta Г. М. Фоностилістична норма в українській поетичній мові другої половини ХХ століття / Г. М. Сjuta // Мовознавство. — 2012. — № 3. — С. 80—87.

Завдання 10. Укладіть список літератури до тем: «Ділове листування», «Науковий стиль української мови», «Становлення та розвиток офіційно-ділового стилю».

Завдання 11. Прочитайте етапи анотування наукового джерела (за Г. С. Онуфрієнко). Скопіюйте статтю обраного фаху зі студентського збірника наукових праць (наприклад, «Магістерського філологічного вісника»), складіть до неї анотацію (якщо є, то розширте удвічі).

1 Ознайомимось з вихідними даними наукового джерела (назва, жанр наукової продукції, автор, рік і місце видання, структура, обсяг, ілюстрації тощо):

- із заголовком;
- довідковим апаратом видання (вступом, змістом);
- рубриками в самому тексті, висновками.

2 Прочитаємо уважно текст. Визначимо логічний суб'єкт (те, про що розповідається в тексті) і логічний предикат (те, що про це говориться).

3 З'ясуємо актуальність й адресат джерела (статті, книги тощо).

4 Встановимо цільове і читацьке призначення документу (для самоосвіти, підвищення кваліфікації, на допомогу науковцям, для популяризації знань тощо).

5 Проаналізуємо структуру тексту, визначивши вступну, основну та заключну частини.

6 Визначимо головну інформацію основної частини тексту, відповівши на такі питання:

- Які проблеми висвітлюються?
- Що констатує автор?
- Як розглядаються і розв'язуються поставлені проблеми?
- Яких висновків доходить автор?

7 Оформимо текст анотації письмово, використовуючи необхідні лексико–граматичні конструкції.

8 Здійснимо самоконтроль виконаної роботи.

9 Відредагуємо текст анотації. Звернемо увагу на структурну організацію і логіко–граматичні зв'язки між реченнями та їх частинами

Завдання 12. Прочитайте алгоритмічний припис до реферування наукового джерела (за Г. С. Онуфрієнко). Скопіюйте статтю обраного фаху зі студентського збірника наукових праць (наприклад, «Магістерського філологічного вісника»), напишіть реферат-конспект чи реферат-резюме.

1 Визначте мету реферування обраного наукового джерела (реферат-конспект чи реферат-резюме).

2 З'ясуйте функції та обсяги підготовлюваного реферату відповідно до його мети і жанру наукового першоджерела.

3 Здійсніть бібліографічний опис наукового джерела.

4 Опрацюйте наукове джерело і відберіть інформацію для реферату, застосовуючи такі види читання, як оглядове, пошукове та суцільне.

5 Визначте композицію реферату. При цьому пам'ятайте, що реферат-резюме має таку модель: 1) заголовна частина (точний бібліографічний опис джерела); 2) безпосередньо реферативна частина (основна інформація); 3) довідковий апарат (кількість ілюстрацій, таблиць, схем, бібліографія тощо).

6 Запишіть логізований план реферату як перелік основних тем і проблем першоджерела (для основної частини реферату).

7 Здійсніть розподіл опрацьованої й відібраної для основної частини реферату інформації.

8 Оформіть письмовий реферат: здійсніть «згортання» змісту та мовну компресію відібраної для реферату інформації; скомпонуйте відібрану інформацію та підготуйте письмовий реферат.

9 Здійсніть самоконтроль написаного реферату на смислового, структурно-логічного і мовного рівнях та переконайтесь, чи досягли ви поставленої мети реферування.

10 Здійсніть (у разі потреби) редагування тексту реферату.

Словниковий диктант

Правопис прислівника

Вправи для самоперевірки

Вправа 1. Випишіть словосполучення і слова в дві колонки залежно від написання прислівників: 1) разом; 2) через дефіс. Словосполучень із прислівниками, які пишуться двома словами, не виписуйте.

Спитаю коли/небудь, ані/трохи, записав аби/як, тільки/що прийшов, зроблю будь/коли, забрів хтозна/куди, спостерігав що/дня, звідки/небудь, здивувався хтозна/як, ні/коли не знав, казна/де був, квапився що/разу.

Ключ. З других букв перших слів має скластися початок вислову (одне слово) німецького письменника Т.Гіппеля: “... *страшніша за брехню*”.

Вправа 2. Випишіть послідовно слова в три колонки: 1) ті, які пишуться разом; 2) ті, які пишуться окремо; 3) ті, які пишуться через дефіс.

Без/вісти, віч/на/віч, до/пня, по/перше, у/вечері, до/діла, у/тричі, без/ кінця, по/справжньому, в/літку, до/низу, до/пори, по/різному, хтозна/де, без/ліку, по/всяк/час, казна/коли, до/сих/пір, по/ряд, по/домашньому.

Ключ. У кожному слові підкресліть четверту від початку букву і про- читайте прислів'я.

Вправа 3. Випишіть слова у дві колонки: 1) ті, у яких вставили nn; 2) ті, у яких вставили n.

Попідти...ю, шале...о, зліс...о, спресо...я, пошире...о, зра...я, невпи...о, правиль...о, розум...о, буде...о, стара...о, гости...о, скаже...о, доступ...о, навма...я, втомле...о, понівече...о, поїме...о, зацікавле...о, натхне...о, предив...о.

Ключ. У кожному слові підкресліть третю від початку букву і прочи-тайте прислів'я.

Вправа 4. Запишіть подані слова разом, через дефіс, окремо. Прокоментуйте їх правопис.

Високо/високо, не/ждано/не/гадано, тільки/тільки, по/господарськи, близько/близько, з/краю/вкрай, до/в/подоби, за/рахунок, на/відмінно, на/славу, по/сусідськи, на/вкруги, на/весні, у/тричі, на/швидку, з/далека, з/годом, по/одинці, з/верху, від/нині, до/дому, в/ряди/годи, по/іншому, на/довго, на/добридень, в/смак, поза/торік

Вправа 5. Запишіть 10 речень, використовуючи прислівники та вашу професійну лексику. Поясніть правопис прислівників.

Вправа 6. Прочитайте текст. Перепишіть, охарактеризуйте речення, визначте головні і другорядні члени. Випишіть прислівники, прокоментуйте їх правопис.

Над річкою і лісом засинювалось небо: здалеку-предалеку, погуркуючи та поблискуючи, накочувала гроза. Потемніла вода в річці, зашуміли дерева, заметалися птахи.

І враз усе стихло. Стогін лісу подався далі й далі від грози. У високості сухо шелеснуло. Синьо спалахнула ріка. І ліс осяявся синьо. То хмара, чорна і низька, пустила із себе стрілу-блискавицю.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9

УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

1. Термін та його ознаки. Термінологія як система.
2. Загальнонаукова, міжгалузева і вузькоспеціальна термінологія.
3. Способи творення термінів.
4. Проблеми сучасного термінознавства.
5. Суть і види перекладу. Типові помилки під час перекладу наукових текстів українською мовою.
6. Переклад термінів.
7. Особливості редагування наукового тексту.
8. Найпоширеніші помилки в наукових текстах та шляхи їх уникнення.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати й виголосити прилюдний виступ на тему, близьку до обраного фаху (2 людини з групи).
2. Знайти і виписати (або скопіювати) професійний науковий текст вашої спеціальності. У ньому підкреслити терміни (укласти тематичний термінологічний словник), знати їх визначення і походження (з якої мови походить термін).

Теми рефератів і повідомлень

1. Українізація іншомовних термінів.
2. Мова науки і національна мова.

Питання для самоперевірки

1. Що таке термін?
2. Які основні вимоги до терміна?
3. Яка різниця між термінами та професіоналізмами?
4. Що таке кодифікація термінів?
5. Що таке стандартизація термінів?

6. Назвіть основні способи творення термінів.
7. Окресліть проблеми сучасного термінознавства.
8. Що таке переклад? Які види перекладу Вам відомі?
9. Які особливості перекладу термінів?
10. На які моменти слід звертати увагу при редагуванні наукових текстів?
11. Назвіть найпоширеніші синтаксичні помилки в наукових текстах.
12. Які особливості вживання однорідних членів речення в наукових текстах?
13. Якому порядку слів слід надавати перевагу в наукових і фахових текстах?
14. Що таке калька? Які існують шляхи уникнення калькування?

Література

1. Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі) : навчальний посібник. Київ : “АртЕк”, 2001. 280 с.
2. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навчальний посібник Київ : МАУП, 2002. 208 с.
3. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / за редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 272 с.
4. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування : навчальний посібник. Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. 480 с.
- 5. Культура фахового мовлення : навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги — ХХІ, 2006. 496 с.**
6. Ляшук Н. Кодифікація багатозначних лінгвістичних термінів у словниках цитатного типу. *Українська мова*. 2011. № 3. С. 57—67.
7. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2009. 352 с.
- 8. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.**

9. Мозговий В. І. Українська мова професійного спілкування. Модульний курс : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.
- 10. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 390 с.**
11. Селігей П. О. Науковий стиль української мови: ресурси оновлення. *Мовознавство*. 2006. № 2-3. С. 181—183.
12. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навчальний посібник. Київ : Академія, 2012. 216 с.
13. Семеног О. М. Культура роботи вчителя-дослідника з текстом наукової комунікації. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2013. № 11. С. 2-8.
14. Симоненко Л. Українська наукова термінологія: стан і перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Вип. IV / відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ : КНЕУ, 2001. С. 3—8.
15. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу) : монографія. Київ : Логос, 2006. 98 с.
- 16. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 694 с.**
17. Ющук І. П. Українська мова : підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2003. 640 с.

Аудиторні завдання

Завдання 1. Укладіть словничок професійних термінів іншомовного походження, без яких не обійтися у Вашому фаховому спілкуванні (20-25 одиниць).

Завдання 2. Прочитайте запропоновані фрагменти із наукових текстів. Випишіть загальнонаукові та вузькоспеціальні терміни, з'ясуйте значення останніх за словником, обов'язково вказавши їх походження.

2.1. Довершений науковий текст має не просто передавати інформацію, а повідомляти її якомога легше й швидше. Такий текст надійно підтримує увагу читача, справляє на нього інтелектуальний вплив і, як наслідок, збагачує інтелектуально, змінює його погляди та переконання. Щоб створити такий текст, автор, зрозуміла річ, повинен мати що сказати. Але не тільки. Варто ще дотримуватися комунікативних якостей мовлення, які допомагають авторові досягти відповідності між своїм задумом і читацьким сприйняттям. Сучасна стилістика вважає, що дотримування комунікативних якостей у книжних текстах не лише бажане, а й обов'язкове. А коли так, то вони теж мали б стати об'єктом нормування. проте є тут одна складність. Літредакторів, що виявив конкретну помилку, зазвичай неважко переко-нати автора усунути її, бо завжди можна послатися на авторитетні джерела (правопис, словник, граматику). Але часто буває так, що твір написано наче й грамотно, кожне окремо взяте речення стоїть на місці, а мовний смак підказує, що в цілому текст виходить сірим, неживим, одноликим, що читати його тяжко, що він потребує шліфування або й переробки. Ідеться про двозначності, неясності, неточності, довготи, монотонний виклад, логічні суперечності (наприклад, підсумкова теза не впливає з попереднього викладу або суперечить наступним тезам) тощо. В усіх таких випадках довести авторові доконечність правок важче, бо ми й досі не маємо авторитетного, кодифікованого опису комунікативних якостей мовлення, а курси зі стилістики та культури мови не завжди закликають авторів додержувати їх. Чому так склалося? Довгий час ці якості сприймалися як щось суб'єктивно-смакове, ефемерно-невловиме, а їхні назви взагалі не вважалися термінологічними. Утім, якщо якісь параметри мовлення точно виміряти чи облічити складно, це ще не означає, що вони ненаукові (П. Селігей).

2.2. У межах статті зацентруємо увагу на характеристиці особливостях культури дослідницької праці вчителя з науковим текстом, властивостях і мовних засобах текстової організації наукового тексту. Аналіз наукових праць Н.Болотнової, І.Гальперіна,

В.Лукіна, Л.Мацько, О.Селіванової спонукає до такого узагальненого визначення тексту — це закінчене мовленнєве утворення, змістова, структурно-граматична єдність, що об'єктивована в усній або писемній формі, характеризується замкнутістю, зв'язністю, різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку і має певну прагматичну настанову. Поняття тексту є об'єктом вивчення різних філологічних наук. Лінгвістика тексту досліджує структуру мовленнєвих творів, їх членування, способи створення зв'язності тексту, його смислової побудову. Предмет стилістики тексту — різноманітні типи текстів, їх стилістичні особливості, способи розгортання інформації, мовленнєві норми в різних функціональних стилях, типи мовлення (монолог, діалог, полілог). Досвід лінгвістики і стилістики тексту допомагає більш глибоко розкрити особливості наукового тексту як цілісного комунікативного блоку, що має чітку, логічну структуру, своєрідний каркас із внутрішньо завершеними частинами (розділами, підрозділами, пунктами, параграфами, абзацами), насиченими відповідною термінологією. Наукові тексти зорієнтовані на читача як професіонала (партнера і співмислителя), підготовленого до сприйняття інформації. Учені (Т. Браже, І. Гальперин, Б. Головін) аргументовано доводять: кожний науковий текст має стимулювати якісну зміну (розширення, поглиблення) загальної картини світу як автора продукту, так і споживача. Сутність феномена «культура роботи з науковим текстом («чужим», власним») складають такі компоненти, як психологічні передумови сприйняття наукового тексту; адекватне розуміння і засвоєння тексту; володіння різними видами аналізу тексту (лінгвістичним, стилістичним, смисловим, логічним, композиційним, структурним). Важлива передусім культура читання наукового тексту. Успішність ознайомлювального, поглибленого, аналітико-критичного читання залежить від сприймання, усвідомлення, необхідною передумовою яких є внутрішня мотивація. А осмислення сприйнятого залежить від індивідуального досвіду, фонових знань, творчого мислення. Унаслідок сприймання й усвідомлення відбувається розуміння тексту

та його інтерпретація. Результатом розуміння є засвоєння адресатом ментальної моделі наукового тексту. Рівнями розуміння наукового тексту російський мовознавець М.Котюрова вважає інтралінгвістичний (фіксує увагу читача на одиницях мовної системи – лексичних, морфологічних, синтаксичних); перехідний (здійснюється сприйняття хоча б основних властивостей тексту, що співвідноситься з предметом думки); екстралінгвістичний (ураховує специфіку типового змісту як наукове знання) (О. Семенов).

2.3. У дослідженні метафорична модель визначається як мисленнєва побудова, отримана в умовиводах після впровадження ефекту семантичного зсуву мовних одиниць чуттєвої сфери, коли саме метафора сформувала уявлення про об'єкт і зумовила спосіб та стиль мислення про нього. Аналізувати метафоричні моделі варто за допомогою фреймово-слотових операцій. Активуючи фрейм (перший рівень концепту) через мисленнєві дані другого рівня (слоти), ми відтворимо всю структуру феномену ПАТРІОТИЗМ у цілому, оскільки фрейм – це багатокомпонентна структурна одиниця інформації, наповнена знаннями різних рівней. Слоти є тим поєднанням, що пов'язують когнітивний і мовний рівні, це своєрідні вузли фрейму – компоненти структури концепту. Обсяг знань, який належить певному концептуальному об'єкту, необхідно певним чином організувати й систематизувати в мисленні. Внутрішнє структурування концепту ПАТРІОТИЗМ здійснюється за запропонованою С. Жаботинською [4, с. 359] схемою, що складається з базисних фреймів, утворюючи концептуальну мережу інформаційної системи та виявляючи узагальнені принципи категоризації й організації вербалізованої інформації. С. Жаботинська вважає, що в кожному базисному фреймі – предметному, акціональному, посесивному, ідентифікаційному, компаративному – міститься декілька тематично близьких пропозицій, тип яких визначається відповідно до назви фрейму. Ці пропозиції, або пропозиційні схеми, є фундаментальними поняттєвими структурами, що використовуються нашим мисленням як інструмент обробки

інформації. Пропозиційні схеми демонструють основні види зв'язків між предметом та його ознаками, що співвідносяться з традиційними відношеннями між поняттєвими сутностями—метонімією, метафорою, розширенням і звуженням значення. Різновиди предметного фрейму: кваліфікаційна, квантитативна та темпоративна схеми. Кваліфікаційна схема ЩОСЬ є ТАКЕ поєднує якість з явищем інтенції: інтенція представлена слотом ЩОСЬ, а якість – слотом ТАКЕ. Темпоративна схема поєднує явище інтенції (слот ЩОСЬ) з часом буття (слот ТОДІ) ЩОСЬ є ТОДІ. Квантитативна схема поєднує явище інтенції з її кількісними характеристиками: ЩОСЬ є СТИЛЬКИ. Предметний фрейм досліджуваного концепту представлений набором пропозицій, де ознака поєднується з предметом зв'язкою «є» [5, с. 8]: «ПАТРІОТИЗМ –ГРА»: «патріотизм є показова іграшка», «патріотизм є абсурд» (О. Маркова).

Завдання 3. Підберіть до запозичених фахових термінів власне українські відповідники. Поясніть, якому варіанту варто надавати перевагу.

Лінгвістика, флексія, вербальний, інтер'єктив, номінація, імпліцитний, латентний, етимологія, імператив, інтралінгвальний, експліцитний, формант, дериватологія, валентність, інтерпретація, когезія, символ, експлікація.

Завдання 4. Доберіть до кожного терміна визначення, яке розкриває його лексичне значення, вказуючи лише на номер лексеми та літеру, що відповідає співвідносній дефініції.

4.1. Аблатив (1), аглютинація (2), вокабула (3), вокатив (4), дифтонг (5), діалект (6), діалектизм (7), ідеографія (8), перфект (9), фонологія (10).

а) гр. – територіальний, професійний чи соціальний різновид загальнонародної мови;

б) гр. – слово або вираз, запозичений у літературну мову з певного діалекту;

в) лат. – відкладний відмінок, не властивий слов'янським мовам;

г) гр. – письмо за допомогою ідеограм, напр., китайське письмо, давня єгипетська писемність;

г) лат. – 1) окреме слово як предмет лексикології чи лексикографії; 2) у лексикографії – заголовок словникової статті; 3) іншомовне слово з перекладом рідною мовою;

д) лат. – 1) кличний відмінок; 2) звертання;

е) лат. – спосіб утворення граматичних форм і похідних слів у деяких мовах (тюркських, фінських та ін.) додаванням до кореня однозначних афіксів;

є) лат. Дієслівна форма в індоєвропейських мовах, що виражає дію, закінчену в минулому, результат якої наявний і в момент мовлення;

ж) розділ мовознавства, що вивчає звуки мови як засіб творення, розпізнавання і розрізнювання морфем, слів і їхніх форм, тобто функціональні властивості фонем;

з) грец. сполучення двох голосних звуків, що вимовляються як один склад.

4.2. Алгоритм (1), алітерація (2), ключові слова (3), контекст (4), міфонім (5), мовленнєва компетенція (6), мовна компетенція (7), монолог (8), номінація (9), рецепція (10).

а) «Знання мови, тобто правил, за якими породжуються правильні мовні конструкції та речення»;

б) «1) творення і надання назв (та ін. мовних позначень) пізнаним і вичленуваним фрагментам дійсності, тобто встановлення відношень позначального і позначуваного між певною мовною одиницею і відповідним предметом (явищем, ознакою і т.ін.); 2) результат цього процесу, тобто сама назва; 3) називання як використання вже готових найменувань у процесі мовленнєвих актів»;

в) «власна назва, найменування вигаданого об'єкта або суб'єкта в казках, міфах. Напр.: *Ох, Коза-Дерева, Баба-Яга* та ін.»;

г) «сприймання мовцем (читачем, слухачем) інформації, зумовлене його попереднім досвідом та мовною компетенцією»;

г) «одна з двох типологічних форм мовлення (див. також Діалог), усне або писемне розгорнуте мовлення однієї особи, яке не розраховане на безпосередню словесну реакцію слухача й адресується або самому собі, або іншим особам»;

д) «володіння способами формування і формулювання думок за допомогою мови, уміння використовувати ці способи у процесі сприйняття і породження мовлення, а також у різних комунікативних актах»;

е) «...у лексичному складі мови – слова з високою частотністю, що позначають поняття важливих для суспільства сфер життя і характеризують лексику певних історичних етапів, періодів»;

є) «...*трон*, один із видів образного, непрямого називання, коли абстрактне поняття або судження передається через конкретний художній образ»;

ж) «сукупність формально-фіксованих умов, за яких однозначно виявляється значення певної мовної одиниці»;

з) «(від лат. *ad* – до, при, біля і *lit(t)era* – літера) – повторення однакових чи подібних за звучанням приголосних або звукосполучень з метою підсилення чи інтонаційної виразності тексту».

4.3. Сема (1), семантика (2), табу (3), тавтологія (4), тексто (5), хронотоп (6); метафора (7), лінгвокультурологія (8), кумуляція (9), концепт.

а) «1) Наука про значення слів і виразів та зміну цих значень; 2) значення мовних одиниць – слів, словосполучень, фразеологічних зворотів, речень»;

б) «стилістична фігура, що полягає у багаторазовому повторенні складників твору та особливому нагромадженні певних рис, прикмет, ознак, учинків тощо»;

в) «галузь мовознавства, яка вивчає фіксацію в мові, етнотекстах і дискурсивній практиці духовної і матеріальної культури народу, тобто культурно значущої інформації»;

г) «взаємозв'язок часових і просторових характеристик зображених у художньому творі явищ...»;

г) «...семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами при відображенні в свідомості мовця»;

д) «...заборона на вживання певних слів, що зумовлюється містично-забобонними, соціально-політичними, культурними та морально-етичними чинниками»;

е) «...неусвідомлюваний, мимовільний або, навпаки, навмисний повтор у межах словосполучення, речення, спільнокореневих слів (формально-семантична тавтологія) або різнокореневих слів із тотожним чи подібним значенням»;

є) «писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю»;

ж) «...найменший (мінімальний) компонент змісту слова, який співвідноситься з мінімальним компонентом плану вираження – морфемою – і є її змістом»;

з) «...ментальний прообраз, ідея поняття, саме поняття».

Завдання 5. Доберіть до кожного лінгвістичного терміна сучасний лексичний відповідник, вказуючи лише на номер та літеру, які позначають мовні відповідності:

- 1) речівник;
- 2) пень;
- 3) наросток;
- 4) приросток;
- 5) голосівка;
- 6) глосарій;
- 7) часівник;
- 8) давальник;

- 9) часування;
- 10) похідник.

- а) корінь;
- б) суфікс;
- в) префікс;
- г) голосний звук;
- г) іменник;
- е) словник;
- є) родовий відмінок;
- ж) дієвідмінювання;
- з) інфінітив;
- и) давальний відмінок;
- і) дієслово.

Завдання 6. Пригадайте відомі вам розділи мовознавства. З'ясуйте, що є предметом їх вивчення. Результати запишіть у вигляді таблиці.

Розділ мовознавства	Що вивчає?
Акцентологія	
Графіка	
Дериватологія	
Етимологія	
Лексикографія	
Лексикологія	
Морфеміка	
Морфологія	
Ономастика	
Орфографія	
Орфоепія	
Синтаксис	
Стилістика	
Фонетика	
Фонологія	

Завдання 7. Прочитайте фрагмент зі статті П. Селігея «Заговори, щоб я тебе побачив, або мова науки очима лінгвіста». Поясніть різницю у значеннях слів *науковий* і *наукоподібний*.

...Ще 1890 р. А.Чехов в одному з листів писав: «Наші пп. геологи, іхтіологи, зоологи та інші страшенно неосвічені люди. Пишуть такою суконною мовою, що не лише нудно читати, а навіть часом доводиться фрази переробляти, щоб зрозуміти. Зате поважності й серйозності хоч залийся. По суті, це свинство». Спливло відтоді понад століття, а хура й нині там. Кому з нас не траплялися такі, наприклад, перли: «З уваги на це дискурсія ставала зрідні семантиці, зануреній у духовно-символічну діяльність й естетико-культурну творчість модерного суб'єкта. Автономізація зображення фіксувала зростання умовності, вибірковості й релятивності художнього мислення, активність означувальних процесів, суб'єктивність культурної творчості індивіда та його екзистенціальну «заангажованість», а також важливість культурної міфотворчості, метафізику духовних поривань».

Явище це називають по-різному: наукоподібний або псевдонауковий стиль, схоластичний виклад, пташина мова, а найчастіше — **науковий жаргон**.

В очі одразу впадає термінологічне безкультур'я. Тут тобі й **захарашення тексту малозрозумілими новотворами** (евентуально-віртуальні парадигми, асиметрична структурно-акумулятивна взаємодія), і **вигадування непотрібних синонімів для звичних термінів** (знижений елемент рельєфу замість низовина, фактологічна апробація замість перевірка), і **зловживання запозиченнями** (симультанний замість одночасний, вербалізувати замість висловлювати, континуїтет замість безперервність).

Науковому жаргону притаманний брак лаконічності. Те, про що можна сказати одним словом, виражається двома, трьома, а то й чотирма (замість взаємодоповнювати — перебувати у відносинах взаємної комплементарності). Ще одна його вада — **речення-**

гіганти, громіздкі конструкції з численними підрядними і вставними зворотами, через що виклад залишає враження якогось словоплетива, суцільної розтягнутості й довготи. Якщо перекласти такі писання з тарабарської на нормальну наукову мову, то брак нових ідей, банальність змісту стають очевидними.

Крім мовного нехлюйства, серед причини появи академічного жаргону називають іще незнання або хибне розуміння норм наукового стилю, неясне, заплутане мислення, гру в ученість, навмисне затемнення сенсу (автор наче боїться, що його зрозуміють), а в соціогуманітарних науках — і деструктивний вплив мовної практики постмодернізму...

Завдання 8. Розгляньте зразки введення цитати у науковий текст. Використовуючи наукові фахові джерела, подайте власні приклади.

1. На те, що надмір слів іще не робить текст інтелектуально цінним, не раз указували філософи, письменники й науковці минулого: «Багатослів'я зовсім не є показником розумної думки» (Фалес) [цит. за 14: 36]; «Велемовність властива людському недоумству. Усі ті промови й листи, в яких більше слів, ніж думок, виказують людину тупу» (П. Селігей).

2. Мета писемної комунікації — «повнота взаєморозуміння та точність потрапляння авторських задумів у «мішень» читацьких можливостей і зацікавлень» [3, с. 21] (П. Селігей).

3. Так, А. П. Коваль серед характерних ознак наукового стилю виокремлювала об'єктивність, точність, насиченість інформацією (змістовність), стислість і логічність [6, с. 8–9]. Н. Ф. Непійвода основними якостями комунікативно повноцінного наукового викладу вважала точність, ясність і внормованість (правильність) [9, с. 23–25]. До мови хорошої наукової праці О. М. Трубачов висував три вимоги: ясність, простота, стислість [12, с. 573] (П. Селігей).

4. Якщо раніше вчені не надто дбали про читацьке сприйняття, то нині якість наукової інформації дедалі більше пов'язують «з формою,

стилем викладу, з виявом авторської мовної індивідуальності, з орієнтацією на читацьку аудиторію» [4, с. 15] (П. Селігей).

5. Згодом, звертаючись до свого літературного похресника, метр літератури знову наголосив: «Ви чудово зна-єте землю і труд на землі. Ви чудово знаєте те, про що пишете» (Лист, 430) (Л. Дузь).

Завдання 9. виправте лексико-стилістичні та граматичні помилки в запропонованих реченнях.

У невеликий фрагмент оповіді він зумів розмістити – до того ж невимушено – майже всі відомі назви частин-гатунків вичиненої шкіри; за це красномовно вимовляє співставлення із спеціальною етнографічною студією: вичинена (оброблена), складена вдвоє і розрізана по ширині шкіра мала назви: хозóва, здохóва, середóва, пахвиста, заріжокчи ошийок, ополок чи брюшина.

Душевний біль переживання торттури (це, зокрема, підтримують слова із вербальною семантикою ділити, відрізати, вирваний) передають ті мікроконтексти, де мова йдеться про масові переселення на чужі землі.

Народна пісня, як окремий тип художньої рецепції дає змогу простежити взаємовплив індивідуального й національного духовного досвіда особистості.

Завдання 10. Доберіть до запропонованих іменників-термінів означення (одне чи більше), що разом утворюють термінологію філолога.

Асиміляція, іменник, прикметник, синтаксис, текст, дискурс, стиль, дієслово, мова, мовлення, корінь, суфікс, основа, антонім, синонім, сюжет, метафора, роман, строфа.

Завдання 11. Перекладіть з російської мови на українську фрагменти з наукових текстів. Вкажіть, на що слід звернути особливу увагу при перекладі.

11.1. Цель работы – разработка и применение метода анализа нарративного текста как системы таких алгоритмизируемых

процедур, которые способны выявлять лингвистически значимую информацию, моделировать процесс перехода от лексико-грамматического уровня текста к структуре его содержания, визуализировать статику и динамику последнего. Результаты обеспечивают продвижение в решении проблемы знаковости текста. Практическая значимость диссертации связана с возможностью использования полученных результатов в исследовании лингвистики текста и целостного представления содержания текста в формализованном и визуализированном виде; в лекционных курсах и на практических занятиях по лингвистике, литературоведению и переводу, а также в решении прикладных задач, связанных с компьютерной обработкой текстов в рамках литературо- и переводоведения (Т. Ефимова).

11.2. В свете того необычно быстрого скачка, который сделала лингвистика за последние тридцать лет, мало кто рискнет утверждать, что, в то время как историческое и сравнительное языкознание являются сложными науками, доступными лишь посвященным, дескриптивная лингвистика является сравнительно простым делом. ... Исследований, построенных по принципу, даже отдаленно напоминающему подход Уитни (проиллюстрированный выше), в наше время следует избегать. Корни не следует отыскивать с помощью несовершенного исторического метода, и хотя мы по-прежнему пользуемся обычным набором грамматических терминов, из этого не следует, что мы обязаны признавать те или иные грамматические универсалии. (Дж. Ферс).

11.3. Один из удачных способов узнать, как на самом деле кандидат оценивает свой опыт, предпочтения по видам деятельности, стилям менеджмента и себя, — **провести лингвистический анализ речи, основанный на выделении и оценке оценочной части слов.** Каждое слово содержит в себе *номинативную*, или называющую, часть и *коннотативную*, или оценочную. Оценка может быть положительной, отрицательной и нейтральной. Как правило, человек

в процесі речі значительно більше контролює називає (номінативну) частину і в меншій ступені — оціночну (коннотативну). Саме це дає нам можливість зрозуміти, як саме кандидат оцінює відбуваюче (С. Іванова).

Словниковий диктант

Велика літера та лапки у власних назвах

Вправи для самоперевірки

Вправа 1. Від поданих у дужках іменників утворіть прикметники, запишіть їх та поясніть уживання малої/ великої літери.

Теорема (Піфагор), лист (Олена), роман (авторка), рукопис (Тичина), вірші (Шевченко), сонети (Франко), кімната (Шевченко), театр (Шекспір), дружина (брат), стиль (Рафаель), фортеця (Хотин), собор (Софія), ковчег (Ной), права (конституція), сюжети (Біблія), премія (Нобель).

Вправа 2. Розшифруйте абрєвіатури, поясніть уживання великої/ малої літери.

ООН, ЄС, райвно, юннат, філфак, ВАК, КНУ, ПНУ, НБУ, УНР, ТЕС, АЕС, ЗВО, виш, НАНУ.

Вправа 3. Випишіть з «Історії України» 20 прикладів різного уживання великої букви у власних назвах.

Вправа 4. Перепишіть, розкриваючи дужки; букви, де треба, замініть великими.

І. 1. Земле (ш)евченкова, (з)емле (ф)ранкова, ниво, засіяна щастям-добром, вічна твоя соловейкова мова, вічна розмова (д)ністра із (д)ніпром (Д. Павличко). 2. Народжує (а)нтеїв земля (Л. Забашта). 3. Прийдешні (с)ократи до суті ітимуть крізь сутінь. (Б. Олійник). 4. За свічадо було б мені (о)ко (м)орське поміж гір, а за стелю — небес голубі і бездонні намети (Л. Забашта). 5. Нескінченний (ч)умацький (ш)лях

простягався у вічність двома велетенськими кривими коліями (О. Довженко). 6. Тяглись повільно в сутінках підводи (ч)умацьким шляхом з млявої доби (Б. Олійник). 7. Найвеселіше ж було на (р)іздво та (н)овий (р)ік (А. Кащенко). 8. Один кінь у нас звався (м)урай, другий — (т)ягнибіда (О. Довженко).

II. 1. Розливався (д)ніпро, дочекавшись приходу весни, і в турбінах вода клекотіла, як (с)іч (з)апорізька (Д. Луценко). 2. З боків назустріч пароплаву (д)ніпровські береги пливуть (П. Дорошко). 3. До (д)ніпра бредуть, як (г)уллівери, з (о)болоні зведені доми (Д. Луценко). 4. Лебединою піснею літа айстри у (київських) парках цвітуть (М. Нагнибіда). 5. Уже (в)олосожар піднявся, (в)із на небі вниз повертався, і дехто спати укладався (І. Котляревський). 6. Цвіли над шляхом (п)етрові батоги (І. Цюпа). 7. Моя (б)атьківщина — подолана ніч, на кремені вирослий колос (М. Рильський). 8. Всяк (ш)отландець вільний пан своєї (б)атьківщини (Леся Українка).

Додатки
Додаток А

Аналіз тексту наукового стилю крізь призму використання в
ньому лексико-граматичних засобів наукової мови

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ДОРОГА» В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ МАРІЇ
ВАЙНО «ПОДОРОЖНЯ»¹

Іванишин Н. Я.,

[orcid.org/ 0000-0003-1835-0466](https://orcid.org/0000-0003-1835-0466)

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

У статті на матеріалі художнього тексту Марії Вайно «Подорожня» здійснено аналіз концепту «дорога» та виявлено особливості його реалізації, зокрема визначено роль різнорівневих мовних засобів у процесі формування цілісного образу концепту та досліджено їх вплив на організацію та декодування художнього цілого; окреслено систему мікро- та макрообразів, здатних імплікувати досліджуваний концепт.

Глибинний аналіз художнього тексту показав, що слово-образ «дорога» — вузол зчеплення семантичної тканини художнього цілого, своєрідний каркас, який організовує текст та дає можливість адекватної його інтерпретації. Аналізований концепт виявився ключовим, стрижневим компонентом тексту, домінантою, без розуміння специфіки й особливостей реалізації якої неможливе його дешифрування. Доведено, що мовні одиниці різних рівнів здатні брати участь у формуванні концепту, ставати відправними точками для творення асоціативних рядів, з допомогою яких значення концепту увиразнюється, доповнюється.

Важливу роль у процесі декодування тексту відіграє заголовок — сильна позиція, здатна спрямовувати вектор рецепції у визначене автором русло та бути точкою відліку для реалізації перспективних відношень. Зазначено, що саме назва є епіцентром семантичного розгортання тексту, у якій експліцитно вербалізовано сему «дорога».

Концепт «дорога» в аналізованому тексті реалізується в експліцитній та імпліцитній площинах. Якщо експліцитний масив інформації репрезентований

---

¹ Іванишин Н.Я. Реалізація концепту «дорога» в художньому тексті Марії Вайно «Подорожня». *Закарпатські філологічні студії*. 2019. №12. С. 24—29.

насамперед назвою твору та дієсловами з семантикою руху, то латентний базується на перекодуванні ключових текстових концептів, наданні їм нових семантичних вимірів та можливостей інтерпретації і проектує життєву дорогу ліричної героїні загалом, адже концепти «дорога» та «життя» тісно пов'язані.

Ключові слова: концепт, етноконцепт, текст, символ, художній текст, імпліцитність, текстовий сегмент, латентний, експліцитний, мікрообраз, макрообраз.

Постановка проблеми. Художній текст завжди був і залишається в полі зору наукових зацікавлень багатьох лінгвістів, адже дає широкі можливості для інтерпретації, виявлення прихованих відтінків значення кодифікованих номінацій, аналізу додаткових смислових напластувань, маркерами яких є вербально виражені лінгвоодиниці. Інакше кажучи, художній текст — це полізначеннєве утворення, дослідження якого характеризується контрверсійністю та можливістю множинності потрактувань, що дає змогу виявляти нові смисли, свідомо чи несвідомо закладені автором у креативний авторський конструкт.

Важливу роль у процесі формування та дешифрування тексту відіграє концепт — вузол зчеплення семантичної тканини тексту, здатний імплікувати ряд мікро- та макрообразів, які, у свою чергу, є базовим пластом концептів, точкою відліку для творення підтекстових смислів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема концепту не є новою у лінгвістичній науці. Він неодноразово ставав предметом наукового дослідження багатьох мовознавців (Н. Алефіренко, М. Голяннич, О. Кагановська, В. Маслова, М. Скаб тощо), однак кожен окремий художній текст здатний по-новому розкривати імпліцитні смислові компоненти уже досліджених слів-образів, надавати їм додаткових ментальних і семантичних вимірів. Приміром, концепт «дорога» ставав предметом спеціального лінгвістичного аналізу Ж. Краснобаєвої-Чорної (концепт «дорога» у структурі концепту «життя») [1], Т. Монахової (концепти «дім» і «дорога» в художньому тексті Валерія Шевчука) [2], А. Москальчук (концепт «дорога» у структурі художньої картини світу Валерія Шевчука) [3], Н. Сегал (образ дороги у віртуальному політичному дискурсі) [4] тощо, однак у тексті Марії Вайно він обростає додатковими смислами, набуває нових вимірів, стає стрижнем художнього цілого, відправною точкою для його декодування й інтерпретації.

У сучасній мовознавчій науці існує чимало визначень концепту, однак у статті ми керуватимемось таким: «концепт — абстрактна одиниця ментального рівня, яка відображає зміст результатів пізнання людиною довкілля та в якій зосереджено відомості про пізнаваний об'єкт, його властивості, місце в

культури народу й результати емоційно-оцінного сприйняття цього фрагмента світу людиною» [5, с. 5-6].

Постановка завдання. Метою статті є вивчення особливостей реалізації слова-образу «дорога» в прозовому тексті Марії Вайно «Подорожня». Мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) окреслити систему мікро- та макрообразів, здатних імплікувати концепт «дорога»; 2) визначити роль різнорівневих мовних засобів у процесі формування цілісного образу концепту та аналіз його впливу на організацію й процес дешифрування художнього цілого.

Виклад основного матеріалу. Авторка Марія Вайно кваліфікує жанр тексту як образок, специфіка якого полягає в ущільненості організації задля створення ефекту фрагментарності, своєрідної щоденниковості, потоку свідомості, відчуженості від зовнішнього світу.

Повністю текст наводити не будемо, оскільки він доволі значний за обсягом, однак для чіткості та вичерпності аналізу спробуємо окреслити основні тематичні лінії. Так, у концептосфері художнього тексту — лірична героїня, яка постійно перебуває в русі: вона то прагне вирватися з гамору міста та на певний час осісти в тихій та спокійній батьківській хаті, то знову втікає до мегаполісу, де на неї чекає син. Авторка намагається зобразити роздвоєність душі ліричної героїні, яка постійно перебуває в пошуках себе, однак не може довго затриматись на одному місці. Текст має заголовок — «Подорожня» — сильну позицію, здатну спрямовувати вектор рецепції у визначене автором русло; «пружину, що розкриває свої можливості в процесі розгортання» [6, с. 133-134]. Прикметно, що це єдина лексема у тексті, де експліцитно вербалізовано сему «дорога» (в самому викладі вона присутня тільки імпліцитно, однак виявляє себе через різнорівневі мовні засоби, зокрема дієслова руху, іменники зі значенням локативності, прийменники тощо). Заголовок органічно вплітається в художню тканину та концентрує увагу реципієнта на семантично значущій інформації, тому, безперечно, його аналіз є важливим і знаковим для формування цілісності та завершеності художнього цілого. Так, Словник української мови трактує лексему «подорожня», як «та, що подорожує, перебуває в дорозі» [7, Т. 6, с. 754], тобто ключовою, важливою для декодування тексту в цілому є сема «дорога». Саме вона є відправною точкою для інтерпретації тексту, стрижнем, що його пронизує та водночас організовує мовний матеріал, підпорядковуючи елементи різних мовних рівнів одній меті — зображенню постійного руху, в якому перебуває лірична героїня. Можемо стверджувати, що назва закладає передумови для дешифрування тексту, налаштовує на встановлення контакту із адресатом-читачем. Важливо,

що текст має епіграф з повісті Джека Лондона «Місячна долина», який акцентує на зв'язку людини з природою, що є органічним для кожної особи.

Лексикографічна характеристика номінації «дорога» репрезентована кількома семемами, однак одна з них виявляється ключовою для аналізованого тексту: «дорога» тлумачиться як «перебування в русі» [7, Т. 2, с. 378]. В українській етномовній картині світу символ «дорога» інтерпретується як «традиційний образ блукань, пошуку; зображення плину життя, напряму діяльності; рух, поступ; життєвий шлях конкретних осіб» [8, с. 96-97], «подорожування, перебування в русі, мандри, далекі світи, об'єкт переосмислення» [9, с. 196].

Прообраз *дороги* — фоновий для сприйняття й декодування тексту Марії Вайно. Він формує своєрідну звукову завісу, до нього наближаються інші мікро- й макрообрази, дистрибутивний аналіз яких дозволяє увиразнити ключовий текстовий концепт, надати йому нових семантичних вимірів. *Дорога* слугує своєрідним посередником між містом і домом (очевидно, селом, однак ця номінація також не вербалізується, вона присутня ніби за текстом, імпліцитно). Цікаво, що текст має своєрідне семантичне обрамлення, яке символізує життєвий шлях ліричної героїні, пошуки себе, дисонанс між бажаннями, прагненнями та обов'язком. Вибудовується домінантний смисловий ланцюг: *місто — втеча — прадідівщина (село) — втеча — місто*, — у якому обігрується ключовий образ дороги не тільки у значенні подорожування, а й відшукування власного «я», переосмислення життя, зміни орієнтирів, адже «концепт дорога безпосередньо пов'язаний із концептом життя, оскільки виявляється майже в усіх його семантичних полях, активізуючи різні ядерні значення та характеристики» [1, с. 87].

Так, текст Марії Вайно «Подорожня» можна умовно просегментувати на три частини, у кожній з яких семантику руху зосереджено в окремих мікрообразах. Так, перша лексія репрезентована концептом «місто», складниками якого на лексико-семантичному рівні є номінації «гамір», «машини», «метро», «трамвай», «пил», «вакуум», «шум», «електричка», «поїзд». Вже перше речення образка має закодовану в собі ідею втечі, представлену нагромадженням прийменника *від*, семантика якого в українському мовознавстві тлумачиться неоднозначно. Так, М. І. Степаненко стверджує, що зазначений «локативний прийменник разом із субстантивом у формі родового відмінка репрезентує статичне і директивне значення» [10, с. 67], при цьому найбільшою кількістю варіантів представлена саме семантика напряму руху.

Оскільки службові частини мови, серед яких і прийменник, здатні реалізувати свій комунікативний потенціал лише в контексті, можемо

припустити, що поєднання прийменника *від* з іменниками в родовому відмінку, що вказують на місце дії (місто, машини, метро, трамваї, урбанізація тощо), є своєрідним способом відображення внутрішнього «я» ліричної героїні, яка будь-що прагне вирватися з гамору міста й усамітнитися (як випливає з тексту, у селі). Прикметно, що кожне речення першого абзацу образка містить на початку тільки аналізовані прийменники та субстантиви (*від гамору міста, від гальм машин, від пилу, від вакууму*), що, з одного боку, сигналізує про статику, з іншого ж — імплікує смисли, у яких сема руху є наскрізною і виступає важливим засобом текстотворення, хоча дієслово з відповідною семантикою — *втікаю!* — вербалізовано в самому кінці абзацу. Процес «втечі» ліричної героїні з міста формує негативну оцінну рамку останнього, базовану на основі асоціацій, пов'язаних із ключовими текстовими номінаціями. Так, *місто* мислиться як негативний об'єкт, у якому «*сизо сміється пил*», «*вакуум урбанізації роз'їдає тіло, блокує думки*», «*забувають про подорожнього*» [11], місце, в якому героїня відчувається чужорідним елементом, тому цілком закономірним у цьому ключі виявляється її бажання залишити його з метою пошуку себе та усамітнення.

Розгортання тексту підтверджує таке припущення, оскільки ключовими в наступному абзаці є дієслова, вжиті у формі теперішнього часу («*шукаю*», «*виштовхує*», «*їду*»), які експліцитно виявляють рух, динамізують розповідь, однак латентно характеризують наміри дійової особи переосмислити власний життєвий шлях.

Як бачимо, слово-образ «*дорога*» експліцитно не виражене, однак імпліцитно присутнє у кожному реченні першого абзацу, оскільки останній пронизаний лексемами із домінантною семантикою руху.

Другий сегмент відображає прагнення ліричної героїні до спокою та пошук його на прадідівщині. Якщо перша частина тексту динамізована завдяки широкому використанню дієслів із семантикою руху, то для другої характерна статика, умиротворення від єднання з природою. Ключовими в цій лексії виступають концепти «*хата*», «*мальви*», «*світлиця*», «*криниця*». Прикметно, що різко змінюється тональність розповіді — від надривно-напруженої до спокійно-фрагментарної, що зумовлено специфікою декодування слова-образу «*хата*», яке на українському мовному ґрунті сприймається як етноконцепт, тобто набуває характеристик, що легко декодуються українцями: «*воля*», «*незалежність*», «*перспектива щасливого життя*» [8, с. 176-177]; образ хатини з мальвами та криницею на подвір'ї є наскрізним у народній творчості та символізує родинний затишок, дорогу додому, щастя від перебування на малій батьківщині (у тексті вербалізовано: «*мальви — оберемок щасливого цвіту*», «*криниця — жива вода, рай, затишок*» [11]).

Важливо, що у цьому сегменті спостерігаємо нагромадження дієслів майбутнього часу, що сигналізує про перспективність, відкриває перед читачем сподівання ліричної героїні, проектує її життєву дорогу, «передбачає перенесення текстових подій у майбутній час і простір як прогнозування майбутнього» [12, с. 606]: «*відгдухнути*», «*відчутти*», «*зберегти*», «*замісити*», «*викисне*», «*виспіє*», «*спечеться*», «*розкраю*», «*понесу*» тощо. В аналізованому сегменті простежується реалізація текстотвірного потенціалу всіх мовних одиниць, їх здатність «проекувати не тільки «бачення тексту назад / вперед», але й формувати вертикальний «рух когніції» художнього світу — від «прочитання» лінгвістичних маркерів (експлікованих сильних, вузлових позицій) до проникнення в імпліцитні пласти тексту» [13, с. 334], тобто авторка дає відправні точки для розгортання змісту, насичує текст семантично місткими лінгвоодинаціями, які сприяють його адекватному прочитанню. Великий пласт інформації у тексті кваліфікуємо як імпліцитний, оскільки для його інтерпретації необхідні додаткові мисленнєві зусилля адресата. Наприклад, нагромадження дієслів «*замісити*», «*викисне*», «*виспіє*», «*спечеться*», «*розкраю*» проектує в уяві читача образ хліба, однак у художньому тексті мова йде про майбутнє загалом: «...*й замісити завтрашній день. Викисне, виспіє, спечеться тут, і розкраю його на дні собі, дітям, онукам...*» [11]. Таке проведення паралелей свідчить, з одного боку, про перекодування ключових текстових концептів, у результаті якого слово-образ «*майбутнє*» наділяється характеристиками номінації «*хліб*», що в українській етносвідомості тлумачиться як «*скарб*», «*святість*», «*позитив*», «*згода*», «*щастя*», «*багатство*», «*працьовитість*», «*пошана*», «*єднання*», «*Божий дар*» [9, с. 618]; з іншого — у проекції на життєвий шлях головної героїні — *майбутнє* потрактовується як неспокійне, шумне, не завжди безхмарне, однак таке, що може бути змінене за допомогою любові, позитиву та спокою (порівняймо у тексті: «*І понесу ті скарби зі старої світлиці — до нової оселі, що хоч і гарна, та як у невістках, — серед шуму, неспокою, — німа якась. Тільки хліб її освітить, освятить, схвалить, сповнить оселею*» [11]). Антонімічна пара *старий* (світлиця) — *новий* (оселя) репрезентує зміни, що відбуваються в житті ліричної героїні, символізує наступність поколінь, бажання змінити життя на краще, незважаючи на несприятливі обставини.

Останній сегмент репрезентовано двома реченнями, синтаксична організація яких свідчить про фрагментарність, відображає потік свідомості, уривчастість думок, емоцій та вражень. Епіцентром семантичного розгортання тут виступає висловлення «*...щоб сильнішою бути, треба бути разом... і треба йти, втікати... щоб бути...*», тобто знову простежуємо повторення дієслів, зокрема із семантикою руху, основна роль яких у структурі художнього тексту

— динамізувати сюжет, відображати рух, розвиток дії; в аналізованому сегменті нагромадження інфінітивів сигналізує про емоційну насиченість, енергію, експресію, гостроту [14, с. 60], невідворотність майбутнього та подолання усіх перешкод, що постають на життєвому шляху. Спостерігаємо своєрідну циклічність життя, чергування світлих і темних смуг у ньому, які слід просто прийняти і пережити, щоб життя тривало.

Висновки.

Концепт «дорога» реалізується у художньому тексті Марії Вайно «Подорожня» як на експліцитному, так й імпліцитному рівнях. Експліцитний пласт інформації репрезентований заголовком та дієсловами, у яких домінантною є сема руху (*подорожня, шукаю, виштовхує, втікаю*), латентний же значно семантично місткіший та розлогіший, оскільки репрезентує життєву дорогу ліричної героїні загалом і базується на перекодуванні ключових текстових концептів, наданні їм нових семантичних вимірів (*місто, село, хата, мальви, криниця тощо*).

Концепт «дорога» є важливим елементом мовної картини світу українців, тому цікаво було б простежити його реалізацію в різних типах текстів. Аналізоване слово-образ входить у ціннісну систему представників етносу, формує їх світобачення, тому його детальний аналіз дозволить зробити аргументований висновок про національний характер, світогляд, ментальність.

1. Краснобаєва-Чорна Ж. Концепт ДОРОГА у структурі концепту ЖИТТЯ. *Учені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Філологія». 2007. Том 20 (59). № 6. С.85—91.
2. Монахова Т.В. Концепти «дім» і «дорога» у творах Валерія Шевчука: Коментар письменника. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2007. № 1. С. 90—91.
3. Москальчук А. Концепт дорога у структурі художньої картини світу В. Шевчука: традиційні та індивідуально-авторські складники. *Синopsis: текст, контекст, медіа*. 2015. № 3 (11).
4. Сегал Н.А. Образ дороги в виртуальном политическом дискурсе. *Культура народов Причерноморья*. № 94. С. 95—100.
5. Скаб М. В. Концептуалізація сакральної сфери в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 36 с.
6. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования : монография. Москва : КомКнига, 2007. 144 с.
7. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка. 1970-1980.

8. Кононенко В.І. Символи української мови : монографія. Івано-Франківськ : Плай. 1996. 272 с.
9. Жайворок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра. 2006. 703 с.
10. Степаненко М.І. Семантична диференціація просторових прийменників. Мовознавство. 2015. № 3. С. 63—73.
11. Вайно Марія. Подорожня : веб-сайт. URL: <http://mariyavaino.if.ua/podorozhnya/>.
12. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, Київ. 2010. 844 с.
13. Художній текст — слово — образ: лінгвостилістичний аспект : монографія / М.І. Голянич та ін. ; за ред. М.І. Голянич. Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. 408 с.
14. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 423 с.
15. Лінгвістичний аналіз тексту: словник термінів / М.І. Голянич та ін. ; за ред. М.І. Голянич. Івано-Франківськ : Сімик. 2012. 392 с.

Аналіз тексту

Текст Н. Іванишин «Реалізація концепту «дорога» в художньому тексті Марії Вайно «Подорожня»» є зразком наукового стилю, власне наукового підстилю, жанр — стаття (Іванишин Н.Я. Реалізація концепту «дорога» в художньому тексті Марії Вайно «Подорожня». *Закарпатські філологічні студії*. 2019. №12. С. 24—29).

На те, що науковий текст є статтею, вказують такі особливості: невеликий обсяг; чітка композиція, що передбачає анотацію з ключовими словами, вступ, основну частину, висновки, перспективи дослідження та список використаних джерел. У вступі сформульовано мету та завдання дослідження (*вивчення особливостей реалізації слова-образу «дорога» в прозовому тексті Марії Вайно «Подорожня». Мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) окреслити систему мікро- та макрообразів, здатних імплікувати концепт «дорога»; 2) визначити роль різнорівневих мовних засобів у процесі формування цілісного образу концепту та аналіз його впливу на організацію й процес дешифрування художнього цілого*); подано перелік лінгвістів та окреслено коло проблем, які

ставали предметом їх зацікавлень (Ж. Краснобаєва-Чорна, Н. Алефіренко, М. Голянич, В. Маслова, М. Скаб тощо); обґрунтовано актуальність (Приміром, концепт «дорога» ставав предметом спеціального лінгвістичного аналізу, ... однак у тексті Марії Вайно він обростає додатковими смислами, набуває нових вимірів, стає стрижнем художнього цілого, відправною точкою для його декодування й інтерпретації).

У статті за допомогою лексико-граматичних засобів зреалізовано основні ознаки наукового тексту, серед яких: абстрагованість, логічна послідовність, однозначність і точність, ясність, аргументованість і доказовість, об'єктивність викладу тощо. Проаналізуємо детально реалізацію кожної з них.

Так, абстрагованість наукового тексту досягається шляхом вживання слів узагальненого й абстрактного значення, зокрема іменників (віддієслівних та відприкметникових), прикметників тощо з характерними суфіксами –*ни*-, *-ість*-, *ик*-, *-альн*- тощо (виявлення, напластування, лінгвістика, цілісність, свідомість, розгортання, функціональний, наступність, уривчастість, нагромадження тощо).

Логічність наукового тексту формується за рахунок того, що авторка намагається якомога зрозуміліше подати матеріал, дотримуючись причинно-наслідкових зв'язків. На реалізацію цієї ознаки вказують регулярні повтори ключових слів (*концепт, етноконцепт, текст, символ, художній текст, імпліцитність, текстовий сегмент, латентний, експліцитний, мікрообраз, макрообраз*), слова і словосполучення, що увиразнюють логіку мислення та послідовність викладу (*як бачимо, прикметно, так, саме тому, можемо стверджувати*), переважання складних речень, здебільшого складнопідрядних, оскільки сполучники підрядності дають змогу увиразнювати зміст речення та вказувати на різні типи відношень між його частинами (*Якщо експліцитний масив інформації репрезентований насамперед назвою твору та дієсловами з семантикою руху, то латентний базується на перекодуванні ключових текстових концептів, наданні їм нових семантичних вимірів...*, *Художній текст завжди був і залишається в полі зору*

наукових зацікавлень багатьох лінгвістів, адже дає широкі можливості для інтерпретації...) або ускладнених простих (Важливу роль у процесі формування та дешифрування тексту відіграє концепт — вузол зчеплення семантичної тканини тексту, здатний імплікувати ряд мікро- та макрообразів..., Текст має заголовок — «Подорожня» — сильну позицію, здатну спрямовувати вектор реценції у визначене автором русло), складних синтаксичних конструкцій (Він формує своєрідну звукову завісу, до нього наближаються інші мікро- й макрообрази, дистрибутивний аналіз яких дозволяє увіразнити ключовий текстовий концепт, надати йому нових семантичних вимірів).

Смислова точність і однозначність досягаються шляхом коректного використання термінів, акцентуванні на взятих за основу дефініціях, особливо якщо сучасна лінгвістична наука пропонує ряд контроверсійних визначень. Таким терміном в аналізованій статті є *концепт* (У сучасній мовознавчій науці існує чимало визначень концепту, однак у статті ми керуватимемось таким: «концепт — абстрактна одиниця ментального рівня, яка відображає зміст результатів пізнання людиною довкілля...»). Крім цього, у статті відображено як вузькоспеціальні (*концепт, етноконцепт, імпліцитність*), так і загальнонаукові терміни (*метод, аналіз*).

У дослідженні відсутня емоційно-експресивна лексика, спостерігаємо вживання першої особи множини та переважання безособових дієслівних форм як наслідок відсутності авторського «Я» (здійснено аналіз, визначено роль, досліджено вплив, у статті ми керуватимемось, повністю текст наводити не будемо тощо).

Наукова праця Н. Іванишин є достатньо аргументованою та доказовою, про що свідчать покликання на першоджерела і цитування їх (Приміром, концепт «дорога» ставав предметом спеціального лінгвістичного аналізу Ж. Краснобаєвої-Чорної (концепт «дорога» у структурі концепту «життя») [1], Т. Монахової (концепти «дім» і «дорога» в художньому тексті Валерія Шевчука) [2]...; адже «концепт дорога безпосередньо пов'язаний із концептом життя, оскільки виявляється майже в усіх

його семантичних полях, активізуючи різні ядерні значення та характеристики» [1, с. 87]), відображення думок інших дослідників (Так, М. І. Степаненко стверджує, що зазначений «локативний прийменник разом із субстантивом у формі родового відмінка репрезентує статичне і директивне значення»). Як бачимо, авторка використовує різні способи цитування, що також є характерною ознакою наукового стилю.

Об'єктивність викладу досягається за рахунок правильного розставлення акцентів. Так, авторка висунула перед собою завдання — з'ясувати особливості реалізації концепту «дорога» в художньому тексті Марії Вайно. Для цього вона здійснила екскурс в історію питання, подала інформацію про ступінь опрацьованості проблеми, запропонувала ключову в статті дефініцію концепту і, зрештою, здійснила кваліфікований аналіз матеріалу та дійшла логічного висновку, що *«Концепт «дорога» реалізується у художньому тексті Марії Вайно «Подорожжя» як на експліцитному, так й імпліцитному рівнях. Експліцитний пласт інформації репрезентований заголовком та дієсловами, у яких домінантною є сема руху (подорожжя, шукаю, виштовхує, втікаю), латентний же значно семантично місткіший та розлогіший, оскільки репрезентує життєву дорогу ліричної героїні загалом і базується на перекодуванні ключових текстових концептів, наданні їм нових семантичних вимірів (місто, село, хата, мальви, криниця тощо)».*

Крім цього, авторка визнає, що жанр статті накладає обмеження на виклад матеріалу, тому великий пласт інформації все ще чекає на ґрунтовне дослідження: *«Концепт «дорога» є важливим елементом мовної картини світу українців, тому цікаво було б простежити його реалізацію в різних типах текстів».*

Отже, пропонована для аналізу стаття є взірцем наукового стилю, власне наукового підстилю, що засвідчується такими фактами: чітким формулюванням проблеми (особливості реалізації концепту «дорога» в художньому тексті Марії Вайно «Подорожжя»); оглядом наукової літератури з теми; цитацією праць дослідників, що займалися окресленою проблемою; аргументацією власних думок;

чіткою структурою тексту; точністю й послідовністю викладу. Сфера використання тексту — наукова діяльність, освіта; призначення — донесення нової інформації, аргументація та доведення істинності наукового знання.

Додаток Б

Мовні засоби організації інформації наукового тексту¹

№ з/п	Функції смислових відношень між елементами інформації	Лексичні засоби для поєднання інформації
1	Тотожність, близькість суб'єкта, об'єкта дії або місця дії (події)	Він; цей; той (самий); такий (самий); це все; тут; там; усюди; скрізь; вище; нижче.
2	Причина і наслідок, умова і наслідок	І; та; але; проте; однак; тому що; бо; звідси...; в(у)наслідок цього; в (у) результаті...; залежно від...; в (у) зв'язку з цим; згідно з...; відповідно до...; за таких умов...; через...; в (у) такому випадку; (а) якщо (ж) ..., то це свідчить про...; вказує на ...; засвідчує, що...; дозволяє...; сприяє...; має значення...; якщо..., то...
3	Часова співвіднесеність і порядок викладення інформації	Спочатку (насамперед) з'ясуємо...; передусім зазначимо...; наступним кроком у дослідженні...; одночасно; в (у) той же час; тут же; поряд із цим; попередньо; раніше; вище; знову; в (у) наступному; по-перше; по-друге; по-третє; по-п'яте; зараз; наступними роками; останнім часом; нарешті; на завершення; насамкінець; у(в)продовж; останніми роками.
4	Всебічний розгляд об'єкта (з точки зору типовості, конкретності, сутності тощо)	В (у) цьому розумінні; взагалі; зокрема; як правило; в (у) тому числі; в основному; практично; по суті; з одного боку...; з іншого боку..; крім того...; крім цього...; окрім...; у (в) контексті...; за концепцією...; між

¹ Венгринюк, М. І. Культура наукової мови : практикум. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2011. 68 с.

		іншим...
5	Зіставлення і протиставлення інформації	Однак; проте; але; та; так само...; так само, як і...; не лише..., але й; порівняно; аналогічно; також; таким чином; в (у) той час, як; інакше; саме так.
6	Виокремлення частин висловлювання	Головне; зупинимося на головному; необхідно зазначити; слід мати на увазі (враховувати); треба врахувати; характерно, що...; лише...
7	Доповнення або уточнення інформації	Крім того; до речі; між іншим; особливо; точніше; йдеться про; мається на увазі; по суті; справа в тому, що; все-таки; повернемося до теми; у випадку; тобто; а саме; саме.
8	Зв'язок між попередньою та наступною інформацією	сказано, ... показано, ... зазначено, ... Як було встановлено, ... виявлено, ... з'ясовано, ... як свідчать дані; на підставі даних; як видно з таблиці; як зазначено у таблиці (схемі); у(в)казувалося вище, ... як (уже) зазначалося раніше, ... підкреслювалося, ... у зв'язку з цим; у зв'язку з вищевикладеним; названий; останній; попередній; відповідний; вищеописаний; вищевказаний; вищезгаданий; вищенаведений; доведений; завершений; викладений; побудований; застосований;

		розглянутий; зроблений; сформульований; подібний; аналогічний; той, що аналізується; один із них; деякі з них; більшість; далі з'ясуємо; у такий же спосіб.
9	Об'єктивна оцінка інформації	Природно; само собою зрозуміло; безперечно; безсумнівно; очевидно; насправді; дійсно; правда; точніше; зрозуміло..., але...; безсумнівно, але...; на перший погляд; врешті- решт; зрештою; дослідження показало; встановлено; підраховано; можна припустити; як відомо; загальновідомо.
10	Суб'єктивна оцінка інформації	Думаємо, що...; здається, що...; за нашим переконанням; викликає сумнів...; спадає на думку; й(і)мовірно.
11	Узагальнення, висновки	Таким чином; відтак; отже; тож; у (в) цілому; коротше кажучи; у підсумку; в результаті; у зв'язку з цим виходить; усе це свідчить про те, що... звідси впливає... є зрозумілим, що... з цього ясно, що... є очевидним, що... дозволяє зробити висновок, що... це зводиться до того, що... свідчить про... нарешті; на завершення; сформулюємо висновок; одним словом; підбиваючи підсумки; резюмуючи.

12	Ілюстрація зазначеного	Наприклад; прикладом може слугувати; наведемо приклад; наведемо найяскравіший приклад; проаналізуємо типові приклади; унаочнимо; візуалізуємо.
13	Введення нової інформації	Зупинимося детальніше на...; приступимо до...; перейдемо до питання про...; постає (виникає) питання про...; припустімо...; деякі додаткові зауваження стосуються...; кілька слів про перспективи дослідження: ...

Додаток В

Типові помилки в написанні та оформленні наукової роботи¹

1. Нечітке, неточне, абстрактне формулювання теми дослідження.
2. Зміст роботи не відповідає плану наукової роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині.
3. Сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта.
4. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження.
5. Тавтологія дієслів при формулюванні завдань дослідження.
6. Не визначена різниця між об'єктом і предметом дослідження.
7. Не досить чітко сформульовано наукову новизну дослідження.
8. Наявність помилок при формулюванні пунктів практичного значення роботи, виклад практичного значення дослідження у вигляді наукової новизни.
9. У науковій роботі вирішуються лише практичні завдання, а теоретичних немає.
10. Перенасичення оглядового розділу цитатами.
11. Автор не виявив самостійності, робота є компіляцією або плагіатом.
12. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури (останні 5—10 років) з теми дослідження.
13. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня досліджуваності проблеми.
14. Наявність помилок при статистичних підрахунках.
15. Не розкрито зміст та організацію особистого експериментального дослідження (його суть, тривалість, місце проведення, кількість обстежуваних, їхні характеристики), поверхово висвітлено стан практики.

---

¹ Венгринюк, М. І. Культура наукової мови : практикум. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2011. 68 с.

16. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.
17. Висновки і рекомендації наукової роботи не є новими, оригінальними.
18. Відсутність пропозицій щодо подальшого напрямку наукових досліджень.
19. У роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичено матеріал.
20. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без додержання вимог державного стандарту.
21. Як ілюстративний матеріал використано таблиці, діаграми, схеми, запозичені не з першоджерел, а з підручника, навчального посібника, монографії або наукової статті.
22. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, вона виконана неохайно, з помилками.

Додаток Г

СТИСЛИЙ ОГЛЯД ОСНОВНИХ ЗМІН У НОВІЙ РЕДАКЦІЇ «УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ» (2019)¹

Зміни можна умовно поділити на дві великі групи:

- (1) власне зміни у написанні слів (без варіантів) і
- (2) варіантні доповнення до чинної норми.

1. БЕЗ ВАРІАНТІВ

проект, проєкція

(так само як *ін'єкція, траєкторія, об'єкт* та інші слова з латинським коренем -ject-)

плеєр (play+er), **конвеєр** (convey+er), **феєрверк**, **Соєр**, **Хаям**, **Феєрбах**,

«Звук [j] звичайно передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою **й**, а в складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] буквами **є, ї, ю, я**: *буєр, конвеєр, плєєр, флаєр, лояльний, параноя, пляєда, рояль, саквоєж, секвоє, фаянс, феєрвєрк, ін'єкція, проєкт, проєкція, суб'єкт, траєкторія, фоє, єті, Гоя, Савоя, Феєрба́х, Маєр, Каєнна, Ісає, Йога́нн, Рамбує́, Соєр, Хая́м, Хеєрда́л, Юно́на, Їтс*».

Дікенс, Тєкерей, Бєкі (без подвоєння приголосних -кк-)

«Буквосполучення **ск**, що в англійській, німецькій, шведській та деяких інших мовах передає звук [k], відтворюємо українською буквою **к**: *Дікенс, Дікінсон, Джєксон, Тєкерей, Бєкі, Бўкінгем, Бісмарк, Брюкнер, Брєкес, Ламарк, Штєкманн, Стокго́льм, Рудбек, Шєрлок*».

НАПИСАННЯ РАЗОМ: мінісукня, віцепрезидент, ексміністр, вебсайт

«Р а з о м пишемо:

слова з першим іншомовним компонентом, що визначає кількісний (вищий від звичайного, дуже високий або слабкий, швидкий і т.ін.) вияв чого-небудь: **архі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-:** *архіскладній, гіперма́ркет, екстраклас, макроеко-но́міка, мікрохвілі, мультимільйонєр,*

¹ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

преміумклас, супермаркет, топменеджер, топмодель, ультрамодний, флешінтерв'ю.

слова з першим іншомовним компонентом **анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-**: *антивірус, контрудар, віцепрем'єр, віцеконсул, ексчемпіон, ексміністр, експрезидент, лейбгвардієць, лейбмédик, обермайстер, оборофіцєр, оберлейтенант, оберпрокурор, штабскapітан, унтерофіцєр, але за традицією контр-адмірал».*

пів хвилини, пів яблука, пів Києва (пишемо нарізно без дефіса), але одним словом як цілісне поняття *півострів, півзахисник, півмісяць*

«Невідмінюваний числівник **пів** зі значенням “половина” з наступним іменником — загальною та власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо окремо: *пів аркуша, пів години, пів відрá, пів міста, пів огірка, пів острова, пів яблука, пів ящика, пів ями, пів Європи, пів Києва, пів України.* Якщо ж **пів** з наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо разом: *піваркуш, південь, півзахист, півколо, півкуля, півмісяць, півоберт, півовал, півострів».*

РОСІЙСЬКІ ПРИЗВИЩА

рос. **Донской** → **Донський**, рос. **Трубецкой** → **Трубецький**
виняток **Лев Толстой**

«Прикметникові закінчення російських прізвищ передаються так: Закінчення **-ой** передаємо через **-ий**: *Донський, Крутий, Луговський, Полевий, Соловйов-Сєдий, Босий, Трубецький,* але *Толстой*.

ЗМІНИ В ОКРЕМИХ СЛОВАХ

священник (як *письменник*)

«Подвоєння приголосних як наслідок їх збігу. 1. Подвоєння букв на позначення приголосних маємо, якщо збігаються однакові приголосні:

кореня або основи на **-н-** (**-нь-**) і суфіксів **-н-(ий) -н-(ій), -ник, -ниц-(я)**: *день — дєнний, закóн — закóнний, кінь — кінний, осінь — осін-ній, туман — туманний; баиштанник, годінник, письменник,*

священник; віконниця, Вінниця; дві букви **н** зберігаємо й перед суфіксом **-ість** в іменниках та прислівниках, утворених від прикметників із двома **н**: *законний — законність — законно, туманний — туманність — туманно*».

Святвечір

«Р а з о м пишемо:

а) складноскорочені слова (мішані та складові аббревіатури) й похідні від них: *адмінресурс, Міносвіти, профспілка, Святвечір, ...*».

ВЕЛИКА БУКВА

Назви товарних знаків, марок виробів

Автомобілі марки «Жигулі» вироблялися з 1970 по 2014 рік.

З малої букви, якщо вживається як загальна назва, наприклад: *Він приїхав на старих обшарпаних «жигулях» (... на новому блискучому «фольксвагені»).*

2. ВАРІАНТИ

(допускається правописна варіантність)

СЛОВА ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Вергілій і Вергілій, Георг і Георг, Гуллівер і Гуллівер

«У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови — буквою **г** (*Вергілій, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер*) і шляхом імітації іншомовного [g] — буквою **ґ** (*Вергілій, Гарсія, Гетель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер* і т. ін.).».

аудієнція і авдієнція, лауреат і лавреат (пор. лавр), аудиторія і авдиторія

«У словах, що походять із давньогрецької й латинської мов, буквосполучення **au** звичайно передається через **ав**: *автентичний, автобіографія, автомобіль, автор, авторитет, автохтон, лавра, Аврора, Мавританія, Павло*. У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення **au** шляхом транслітерації як **ау**, допускаються орфографічні варіанти: *аудієнція і авдієнція, аудиторія і авдиторія, лауреат і лавреат, пауза і павза, фауна і фавна*.».

кафедра і катедра, ефір і етер, міф і міт, Борисфен і Бористен

«Буквосполучення **th** у словах грецького походження передаємо звичайно буквою **т**: *антолóгя, антрополóгя, аптéка, áстма, бібліотéка, католицький, теáтр, теóрія, ортодóкс, ортопéдія, Амальтéя, Прометéй, Тéкля, Таїсія, Теодóр*. У словах, узвичаєних в українській мові з **ф**, допускається орфографічна варіантність на зразок: *анáфема і анáтема, дифіра́мб і дити́рамб, ефі́р і ете́р, ка́федра і кате́дра, логарі́фм і логарі́тм, міф, міфоло́гія і міт, мітолóгія, Агата́нгел і Агафа́нгел, Афі́ни і Ате́ни, Борисфе́н і Бористе́н, Демосфе́н і Демосте́н, Ма́рфа і Ма́рта, Фесса́лія і Тесса́лія та ін.*».

УКРАЇНСЬКІ Й ДАВНО ЗАСВОЄНІ СЛОВА

і́рій і і́рій, і́род і і́род

На початку слова звичайно пишемо **і** ....

Деякі слова мають варіанти з голосним **и**: *і́рій і і́рій, і́род і і́род* ('дуже жорстока людина').

ВАРІАНТНІ ФОРМИ РОДОВОГО ВІДМІНКА

ра́дості й ра́дости, любóві й любóви, Білору́си й Білору́си

«Іменники на **-ть** після приголосного, а також слова *кров, любóв, óсiнь, сiль, Русь, Білору́сь* у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення **-и**: *гі́дності, незале́жності, ра́дості, сме́рті, че́сти, хорóбрості; крóви, любóви, óсени, со́ли, Ру́сі, Білору́си*».

Додаток Д
ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ
ЗАПИСІВ¹

у позатекстовому списку бібліографічних посилань
відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015 «Інформація та
документація. Бібліографічне посилання. Загальні
положення та правила складання»
з поправками (код УКНД 01.140.40)

Поправки й уточнення до оформлення бібліографічних
записів:

- *у складі вихідних даних може не вказуватися найменування (ім'я) видавця;*
- *для електронних ресурсів за наявності і гіперпосилання (<http://...>), і цифрового ідентифікатора DOI краще, щоб було вказано саме номер DOI;*
- *можна не наводити відомості про серію видання книги (наприклад, Серія «100 главных книг» та ін.) та Міжнародний стандартний номер (ISSN, ISBN тощо);*
- *повернено пробіли перед двокрапками, крапкою з комою в уточненнях про тип видання (монографія, підручник, дисертація тощо), у відомостях про видавника;*
- *назви міст, де видано джерело, обов'язково пишуться повністю;*
- *у поданні джерела, що є частиною іншого (частина книги, періодичного видання, збірника тощо), обов'язково виділяти курсивом книгу/журнал, частиною якого є певний матеріал;*
- *відомості «навчальний посібник», «для студентів вузів» краще не скорочувати (уточнення про студентів можна взагалі прибирати, залишаючи лише «підручник/навчальний посібник»);*
- *для книг, де 1–3 автори, необхідно вказувати прізвища автора/всіх двох(трьох) на початку джерела; для книг, де автором є 4 та більше осіб, після знака / вказується прізвище першого та додається та ін. (et al. – для англомовних);*

---

¹ <http://www.zfs-journal.uzhnu.uz.ua/8302-2015.pdf>

- *назви періодичних видань необхідно розписувати, наприклад: Вісник Книжкової палати, Науковий вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (це особливо стосується слів «вісник», «журнал», «наукові записки» тощо);*
- *дещо змінено оформлення в збірнику дати й місяця проведення конференції;*
- *знак // використовується в оформленні архівних документів для відділення об'єкта посилання від пошукових даних (тобто відділення назви матеріалу від назви архіву).*

1 автор (без редактора)

1. Федорова Л.Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870-ті – 1910-ті рр. Київ, 2013. 373 с.
2. Скидан О.В. Аграрна політика в період ринкової трансформації : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2008. 375 с.

1 автор (з редактором)

1. Воробей П.А. Кримінальна відповідальність за незаконну торговельну діяльність : монографія / за ред. В.К. Матвійчука. Київ : Укр. академія внутр. справ, 1996. 116 с.

2-3 автори (без редактора)

1. Пичугина Т.С., Баранов П.Ю. Модель возведения комплекса объектов (расчет эффективности капитальных вложений). Харьков, 1985. 136 с.
2. Лусь В.І., Киркач Т.Є., Мандріченко О.Є. Практикум з нарисної геометрії : навчальний посібник. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2014. 118 с.
3. Zhovinsky E.Ya., Kryuchenko N.O., Paparyha P.S. Geochemistry of environmental objects of the Carpathian biosphere reserve. Kyiv, 2013. 100 p.

4 й більше авторів (без редактора)

1. Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / В.В. Вітвіцький та ін. Київ : Укragenpromprodruktyvnist, 2006. 106 с.
2. Основи марикультури / І.І. Грициняк та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.

3. Electrodes of conductive metallic oxides / J.M. Honig et al. Amsterdam : Elsevier, 1980. 260 p.

2 та більше авторів (з редактором)

1. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставків / А.І. Андрущенко та ін. ; за ред. М.В. Гринжевського. Київ : Знання, 1998. 124 с.
2. Закон України «Про Національну поліцію»: науково-практичний коментар / О.І. Безпалова та ін. ; за заг. ред. В.В. Сокурєнка ; передм. В.В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.

Видання за редакцією, укладачі, упорядники

1. Доклінічні дослідження ветеринарних лікарських засобів / за ред. І.Я. Коцюмба. Львів : Тріада плюс, 2006. 360 с.
2. Експлуатація і технічне обслуговування газорозподільчих станцій магістральних газопроводів / відп. ред. А.А. Руднік. Київ, 2003. 370 с.
3. Правова основа діяльності органів державної влади : збірник нормативних актів / упоряд. П.М. Любченко. Харків : ФІНН, 2010. 303 с.

Автор і перекладач

1. Котлер Ф. Основы маркетинга : учебное пособие / пер. с англ. В.Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с.
2. Брігхем Є.В. Основы фінансового менеджменту / пер. з англ. В.В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 998 с.

Колективний автор / без автора (збірники, матеріали конференцій)

1. Україна в цифрах. 2007 : статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2008. С. 185–191.
2. Софія Київська: Візантія. Русь. Україна. Вип. II. Київ, 2012. 464 с.
3. Ресурсосбережение и энергоэффективность инженерной инфраструктуры урбанизированных территорий и промышленных предприятий : материалы II Международной научно-технической интернет-конференции, г. Харьков, 2–27 февраля 2016 г. Харьков, 2016. 150 с.

4. Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасників III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомирський нац. агроєкол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.

Багатотомне видання

1. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології: вибрані твори. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 1. 480 с.
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : Укр. енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2001. Т. 3 : К – М. 792 с.
3. Франко І. Твори. У 50 т. Т. 45. Київ, 1986. 480 с.
4. Енциклопедія історії України : в 10 т. / ред. рада : В.М. Литвин (гол.) та ін. ; Ін-т історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2005. Т. 9. 300 с.

Частина видання

Розділ книги

1. Наумов М.С. Напрями впливу інтелектуалізації економіки на розвиток ринкових відносин в Україні. *Трансформаційні процеси в суспільстві в умовах інформаційної економіки* : монографія / В.П. Решетило, М.С. Наумов, Ю.В. Федотова. Харків, 2014. С. 213–241.
2. Саблук П.Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. *Основи аграрного підприємництва* / за ред. М.Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.

Стаття в журналі, газеті

1. Яцків Я.С., Радченко А.І. Про ефективність видання наукових журналів в Україні. *Вісник Національної академії наук України*. 2012. № 6. С. 62–67.
2. Мозоль А.П. Злочинність мігрантів (кримінологічна характеристика). *Вісник Університету внутрішніх справ. Серія «Право»*. 1999. Вип. 7. Ч. 2. С. 112–119.
3. Аврамцев О. Хронограф: події в історії. *Слобідський край*. 2015. 27 січня. С. 8.

4. Dankevych Ye.M., Dankevych V.Ye., Chaikin O.V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2017. Vol. 65. № 1. P. 259–271.

Тези доповідей у матеріалах конференцій

1. Скальський В.Р. Становлення методу акустичної емісії в установах Західного наукового центру. *Теорія і практика раціонального проектування, виготовлення і експлуатації машинобудівельних конструкцій* : праці міжнар. наук.-техн. конф., м. Львів, 11–13 листопада 2010 р. Львів, 2010. С. 9–10.
2. Борисова В.І. Зміст заповіту. *Проблеми цивільного права та процесу* : матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. О.А. Пушкіна, 27 травня 2016 р. Харків : ХНУВС, 2016. С. 20–24.

Електронні ресурси

1. Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України. Київ, 2007. URL: <http://www.nas.gov.ua/publications> (дата звернення: 19.03.2014).
2. Вільчик Т.Б. Відповідальність адвоката перед клієнтом: напрями гармонізації законодавства України до європейських стандартів. *Форум права*. 2016. №1. С. 30–36. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_1_7.pdf (дата звернення: 20.09.2016).
3. Харківський національний університет внутрішніх справ. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Харківський національний університет внутрішніх справ](https://uk.wikipedia.org/wiki/Харківський_національний_університет_внутрішніх_справ) (дата звернення: 15.09.2016).
4. Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? *Екологія життя* : веб-сайт. URL: <http://www.eco-live.com.ua> (дата звернення: 12.10.2017).
5. Axak N. Development of multi-agent system of neural network diagnostics and remote monitoring of patient. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2016. Vol. 4. № 9(82). P. 4–11. DOI: 10.15587/1729-4061.2016.75690.

6. Кожухівський А.Д. Імітаційне моделювання систем масового обслуговування [Електронний ресурс] : практикум / Черкаський держ. технол. ун-т. Черкаси, 2009. 1 електрон. опт. диск (CD-R).

Дисертації та автореферати

(може не вказуватися місце захисту дис. та повна назва спеціальності)

1. Черевко П.П. Створення юридичних осіб приватного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2008. 225 с.
2. Савченко Л.А. Особисті права та обов'язки батьків і дітей за сімейним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 1997. 27 с.
3. Дутко А.О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» ; Львівський держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2010. 20 с.

Закони та інші нормативні документи

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 26.08.2016).
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 / Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 2. С. 14. Ст. 154.
4. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. База Даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 26.08.2016).

5. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822> (дата звернення: 13.10.2017).
6. Гражданский кодекс Республики Беларусь. Минск : Национальный центр правовой информации республики Беларусь, 1999. 442 с.
7. Гражданский кодекс Российской Федерации от 30 ноября 1993 г. 51-ФЗ. *Российская газета*. 1994. 8 декабря. № 238–239. Ст. 1551.

Інші документи

Архівні матеріали

1. Науковий архів Інституту історії України НАН України. Ф. 2. Оп. 3. Спр. 170. № 1. Арк. 5.
2. Приветственный адрес в честь 50-летия творческой и научно-педагогической работы А.Н. Бекетова от ректора ХИИКСа // Музейный комплекс Харьков. нац. ун-та гор. хоз-ва им. А.Н. Бекетова. Осн. Ф. 125. Вх. инв. № 225.
3. Заява приват-доцента по кафедрі філософії Київського університету П. Светлова від 23.10.1919 про необхідність читання курсу гносеології // Державний архів м. Києва. Ф. 16. Оп. 469. Спр. 381. 13 арк.

Стандарти

1. ДСТУ ISO 9001: 2001. Системи управління якістю. [Чинний від 2001-06-27]. Київ, 2001. 24 с. (Інформація та документація).
2. СОУ-05.01-37-385:2006. Вода рибогосподарських підприємств. Загальні вимоги та норми. Київ : Міністерство аграрної політики України, 2006. 15 с. (Стандарт Мінагрополітики України).
3. Аппаратура радиоэлектронная бытовая. Входные и выходные параметры и типы соединений. Технические требования. М., 2001. 27 с.

Патенти, свідоцтва

1. Люмінісцентний матеріал : пат. 25742 Україна : МПК6 C09K11/00, G 01T1/28, G 21H3/00. № 200701472 ; заявл. 12.02.07 ; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.
2. А. с. 1417832 ССРСР, МКИ А 01 F 15/00. Стенка рулонного пресс-подборщика / В.Б. Ковалев, В.Б. Мелегов. № 4185516 ; заявл. 22.01.87 ; опубл. 23.08.88, Бюл. № 31.

Препринти

1. Панасюк М.І., Скорбун А.Д., Сплошной Б.М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС; 06-1).

Каталоги

1. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2008 року. Київ : Академперіодика, 2009. 444 с.

Додаток Е

Програмові вимоги з курсу

«Українська мова за професійним спрямуванням»

1. Загальне поняття про мову, мовлення і мовну культуру. Мова і суспільство, функції мови.
2. Українська мова серед інших мов. Основні риси української мови, які вирізняють її з-поміж інших слов'янських мов.
3. Українське законодавство про мову, державний статус української мови. Мовна ситуація і мовна політика в Україні, престиж української мови.
4. Походження та основні етапи розвитку української мови. Історія лінгвоциду в Україні. Українська мова у світі.
5. Українська літературна мова як унормована форма загальнонародної мови української нації. Основні риси літературної мови. Внесок Т. Шевченка та І. Котляревського у формування сучасної української літературної мови.
6. Взаємозв'язок української літературної мови та її діалектів. Усна та писемна форми мови, їх особливості.
7. Культура мови — складовий елемент загальної культури людини. Основні ознаки культури мовлення.
8. Мовна норма — центральне поняття теорії культури мови. Основні критерії мовної норми, її суспільний характер. Норма і варіантність.
9. Типи мовних норм. Графічні норми. Український алфавіт.
10. Орфографічні норми (вживання великої літери, м'якого знака, апострофа, подвоєння та подовження приголосних, спрощення в групах приголосних, правопис префіксів, складних слів і слів іншомовного походження, зміни приголосних при словотворенні та словозміні).
11. Орфоепічні норми і поширені відхилення від них. Наголос в українській мові. Складні випадки наголошування.
12. Морфологічні норми і поширені відхилення від них. Відмінювання слів різної частиномовної належності.

13. Синтаксичні та пунктуаційні норми, поширені відхилення від них. З'ясування ролі порядку слів у вираженні змісту речення. Побудова простих речень, ускладнених однорідними і відокремленими членами речення, вставними словами і словосполученнями. Трансформація складних сполучникових речень у безсполучникові і навпаки. Спостереження над реченнями з прямою і непрямою мовою та вживанням цитат.

14. Основні словники та довідники, у яких фіксуються мовні норми: орфографічні, орфоепічні, лексичні, пунктуаційні та ін.

15. Точність мови як одна з основних її комунікативних ознак. Умови досягнення точності.

16. Логічність мови. Зв'язок логічності мови з її точністю. Аналіз поширених випадків порушення логічності мови, шляхи їх усунення.

17. Багатство й різноманітність мовлення як одна з основних ознак мовної культури.

18. Чистота мови. Поняття чистоти мови на орфоепічному рівні і на рівні слововживання.

19. Образність і виразність мови. Роль художніх засобів у формування виразності та образності.

20. Поняття мовного стилю. Загальна характеристика функціональних стилів сучасної української літературної мови: сфера функціонування, основні ознаки, мовні засоби і підстилі.

21. Офіційно-діловий стиль як різновид літературної мови, що обслуговує офіційно-ділову і професійну діяльність мовців, його основні мовні засоби і підстилі.

22. Ділові папери, їх основні види. Загальні вимоги до мови ділових паперів.

23. Класифікація документів за призначенням. Документи щодо особового складу, їх загальна характеристика (автобіографія, резюме, заява, скарга, характеристика та ін.).

24. Довідково-інформаційні документи, їх загальна характеристика (довідка, доповідна й пояснювальна записки, звіт, протокол, витяг з протоколу, запрошення, оголошення, лист та ін.).

25. Обліково-фінансові документи, їх загальна характеристика (доручення, розписка та ін).
26. Організаційні документи, їх загальна характеристика (інструкція, правила, статут та ін.).
27. Розпорядчі документи (наказ, витяг із наказу, розпорядження та ін).
28. Науковий стиль сучасної української літературної мови, його мовні ознаки та підстилі.
29. Загальні вимоги до підготовки наукових робіт різного типу (анотація, реферат, наукова стаття, дисертаційне дослідження, монографія).
30. Спілкування як основа життєдіяльності й професійних стосунків людей. Етикет ділового мовлення.
31. Мовленнєвий етикет українців. Словесні формули ввічливості.
32. Види й жанри прилюдних виступів залежно від змісту, призначення, способу проголошення та обставин спілкування.
33. Культура публічної монологічної мови. Доповідь ділова, звітна, політична. Основні вимоги до доповідей.
34. Промова як усний виступ з метою висвітлення певної інформації та впливу на розум, почуття й волю слухача. Основні вимоги до промови. Види промов: мітингова, ділова, ювілейна.
35. Лекція як форма пропаганди наукових знань. Складові частини лекції.
36. Культура професійної діалогічної мови. Ділова бесіда як різновид професійної діалогічної мови.
37. Дискусія, етика професійного дискусивно-полемічного спілкування.
38. Культура телефонного діалогу, структура телефонної розмови.
39. Підготовка тексту виступу. Збирання та нагромадження інформації. Значення ілюстрацій різних видів.
40. Форми підготовки прилюдного виступу (план і розгорнутий план виступу, тези виступу та ін.)
41. Способи викладу матеріалу. Вимоги до вибору і кількості аргументів у виступі.

42. Роль вербальних і невербальних засобів спілкування у процесі виголошування виступу.
43. Індивідуальний стиль мовлення, його складові частини.
44. Поняття про термін, його ознаки.
45. Загальне поняття про термінологічні словники, характеристика основних українських словників, які фіксують фахову термінологію.
46. Використання власне українських та запозичених термінів у професійній діяльності.
47. Професійна лексика та її вживання у фаховому мовленні.
48. Термінологія, пов'язана з майбутньою спеціальністю. Особливості семантики, правопису та вимови.

Навчально-методичне видання

Іванишин Наталія Ярославівна

**УКРАЇНСЬКА МОВА
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ**

Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності
035. 01 Філологія (Українська мова і література).

В авторській редакції